

**Івано-Франківський коледж  
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет  
імені Василя Стефаника»**



**Методичні рекомендації  
до проведення педагогічної практики  
спеціальності  
5.01010201 «Початкова освіта»**  
(студентам, методистам педагогічного відділення  
Івано-Франківського коледжу  
Державного вищого навчального закладу  
«Прикарпатський національний університет  
імені Василя Стефаника» )

Івано-Франківськ, 2015

**УДК. 371.13.**  
**ББК 74.204.21**

**Методичні рекомендації до проведення педагогічної практики наряду підготовки 5.01010201 «Початкова освіта» / Упорядники Л.М. Прокопів, С.Ю. Довбенко, О.М. Сидорук; відповідальний за випуск Ю.М. Москаленко, Івано-Франківський коледж ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» .– Івано-Франківськ: 2015. - 224 с.**

Методичні рекомендації до проведення всіх видів педагогічних практик підготовлені на основі програм практик викладачами Івано-Франківського коледжу Державного вищого навчального закладу «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника».

**Авторський колектив:**

**Прокопів Л.М.** - кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач навчально-виробничої практики;

**Довбенко С.Ю.** - кандидат педагогічних наук, доцент, викладач коледжу;

**Сидорук О.М.** - учитель вищої категорії, викладач коледжу.

**Рецензенти:**

**Чепіль М.М.** – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка;

**Кіліченко О.І.** – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки і методики початкової освіти Педагогічного інституту ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника».

Відповідальний за випуск:

**Москаленко Ю. М.** – кандидат філософських наук, професор, директор Івано-Франківського коледжу Державного вищого навчального закладу «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника».

Рекомендовано до друку педагогічною радою Івано-Франківського коледжу ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (протокол №6 від 30 червня 2015 року).

© Довбенко С.Ю., 2015

© Прокопів Л.М., 2015

© Сидорук О.М., 2015

## ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
МЕТА І ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ.....	5
ОРГАНІЗАЦІЯ ТА КЕРІВНИЦТВО ПРАКТИКОЮ.....	10
ОЦІНЮВАННЯ ПРАКТИКИ.....	17
ПРАКТИКА «СПОСТЕРЕЖЕННЯ ЗА НАВЧАЛЬНО- ВИХОВНОЮ РОБОТОЮ ВЧИТЕЛЯ-КЛАСОВОДА В ПЕРШІ ДНІ ДИТИНИ В ШКОЛІ».....	20
ПРАКТИКА З ПОЗАКЛАСНОЇ ТА ПОЗАШКІЛЬНОЇ ВИХОВНОЇ РОБОТИ.....	33
ПРАКТИКА «ПРОБНІ УРОКИ ТА ЗАНЯТТЯ В ШКОЛІ».....	46
ПЕРЕДДИПЛОМНА ПЕДАГОГІЧНА ПРАКТИКА.....	66
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	91
ДОДАТКИ.....	93

..

## ВСТУП

У системі професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів у педагогічних коледжах важлива роль належить практиці. Програма з виробничої практики зі спеціальності «Початкова освіта» включає всі вимоги та завдання щодо організації проведення та звітності з практики впродовж навчання в коледжі.

Педагогічна практика проводиться згідно з вимогами навчального плану, і її тривалість регламентується часом, визначеним в графі навчального плану.

Педагогічна практика проводиться в базових школах та освітніх установах міста Івано-Франківська та області, що регламентується наказом обласного управління освіти «Про організацію та проведення педагогічної практики ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» .

Під час виробничої практики студенти коледжу зобов'язані:

- виконувати правила внутрішнього розпорядку освітнього закладу, розпорядження адміністрації школи, дошкільної установи і керівників практик, стежити за дотриманням правил техніки безпеки і охорони праці, бути прикладом ввічливості, організованості, працелюбства;

- виконувати всі види робіт, які передбачені програмою педагогічної практики, добросовісно готуватись до проведення дорученої навчально-виховної роботи з дітьми; складати конспекти чи розгорнуті плани роботи із занять, узгоджувати їх з вчителями /керівниками практики від базового закладу/ і затверджувати у методистів коледжу;

- бути присутніми на всіх видах педагогічної практики згідно з розкладом, приймати участь в аналізі уроків і занять, вести щоденник практики за встановленою формою.

## МЕТА І ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

### напряму підготовки 5.01010201 «Початкова освіта»

Педагогічна практика студентів є невід'ємною складовою і оптимальною формою підготовки майбутніх вчителів.

Загальні питання організації, проведення і підведення підсумків всіх видів практики студентів у коледжах регламентуються «Положенням про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України», затвердженого наказом Міністерства освіти України від 8 квітня 1993 р. № 93 та «Положенням про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах»[11]. Зміст і завдання практичної підготовки напряму підготовки 5.01010201 «Початкова освіта» визначається навчальним планом, наскрізною програмою практики та Положенням про практику в Івано-Франківському коледжі ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника».

Згідно з Положенням «Метою практики є оволодіння студентами сучасними методами, формами організації та знаряддями праці в галузі їх майбутньої професії, формування в них, на базі одержаних у вищому навчальному закладі знань, професійних умінь і навичок для прийняття самостійних рішень під час конкретної роботи в реальних ринкових і виробничих умовах, виховання потреби систематично поновлювати свої знання та творчо їх застосовувати в практичній діяльності» [11].

До педагогічної практики відносяться:

- практика «Спостереження за навчально-виховною роботою вчителя-класовода в перші дні дитини в школі»;
- практика з «Позакласної та позашкільної роботи»;
- практика «Пробні уроки та заняття в школі»;
- «Переддипломна педагогічна практика».

**Метою** педагогічної практики майбутнього вчителя початкових класів є розвиток у студентів уміння здійснювати навчально-виховний процес у початкових класах на базі сформованих компетенцій та знань основ теорії методики викладання у початкових класах; забезпечення практичного пізнання студентами закономірностей професійної діяльності та оволодіння способами її організації, вміння вирішувати конкретні методичні завдання згідно з умовами педагогічного процесу; виховання у студентів потреби систематично поновлювати свої знання і творчо застосовувати їх у практичній діяльності.

**Серед основних завдань педагогічної практики напряму підготовки 5.01010201 «Початкова освіта» визначено:**

- поглиблення і закріплення теоретичних знань;
- формування і розвиток у майбутніх педагогів вмінь і навичок, професійно значимих якостей особистості;
- вивчення сучасного стану навчально-виховної роботи в школах та інших навчально-виховних закладах, надання їм посильної допомоги в роботі з школярами;
- вивчення передового педагогічного досвіду;
- виховання любові до обраної професії, формування педагогічних інтересів, нахилів, розвитку творчого підходу до педагогічної діяльності.
- застосовування знань та умінь, набутих під час вивчення методик та дисциплін психолого-педагогічного циклу в професійній діяльності;
- закріплення, поглиблення та збагачення психолого-педагогічних та спеціальних знань з різних предметів, використання їх при розв'язанні конкретних педагогічних завдань;

- формування у студентів навичок організації виховної роботи з дітьми, спираючись на знання з психології, педагогіки та фізіології, враховуючи індивідуальні особливості школярів;
- підготовка до проведення в школі занять із застосуванням активних та інтерактивних методів навчання і виховання;
- виконання функцій керівника в учнівських колективах, проведення індивідуальної роботи з учнями;
- виховання стійкого інтересу до професії вчителя, потреби в педагогічній самоосвіті, виробленні творчого підходу до педагогічної діяльності;
- ознайомлення з сучасним станом навчально-виховної роботи в загальноосвітніх та вищих навчальних закладах.

Студенти повинні оволодіти системою професійних умінь у процесі проведення навчально-виховної та дослідницької роботи:

- *проектно-прогностичні*: уміння прогнозувати розвиток і виховання дитини, результати певних педагогічних впливів; уміння ставити цілі і формувати завдання педагогічної діяльності; уміння планувати і складати плани роботи з дітьми, педагогами, батьками та ін.
- *організаційні*: уміння організовувати різноманітні види діяльності з дітьми та дорослими, налагоджувати свою діяльність; уміння впорядковувати робоче місце тощо;
- *методичні*: володіння методами і прийомами роботи з дітьми та дорослими, уміння здійснювати індивідуальний підхід, розвивати творчі здібності, активізувати пізнавальну діяльність;
- *діагностичні*: уміння вивчати особистість дитини і дорослого, умови і засоби педагогічного процесу, педагогічну документацію; уміння аналізувати діяльність дітей і дорослих, продукти діяльності, уміння розробляти і використовувати методи науково-педагогічних досліджень тощо;
- *захисні*: уміння створювати сприятливі умови для здорового способу життя, створювати позитивний емоційний клімат, охороняти нервову систему учнів тощо;

- *комунікативні*: уміння цілеспрямовано організувати спілкування і керувати ним; уміння публічно виступати перед колективом педагогів, батьками, учнями; уміння вирішувати конфліктні ситуації, керувати своєю поведінкою і настроєм, чітко і переконливо висловлювати свої думки;

- *дослідницькі*: уміння створювати персоніфікований план розвитку, навчання і виховання; уміння вивчати і узагальнювати передовий педагогічний досвід, володіння педагогічною рефлексією;

- *корекційні*: уміння вести корекційну роботу з дітьми, дорослими;

- *прикладні*: уміння виготовляти дидактичні матеріали, естетично подавати їх учневі, використовувати інформаційні технології [14, с.5].

Зміст і послідовність педпрактики визначається наскрізною програмою - основним навчально-методичним документом.



**ТЕРМІН І ПОРЯДОК ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИКИ  
ВИЗНАЧАЮТЬСЯ НАВЧАЛЬНИМИ ПЛАНАМИ І  
ПРОГРАМАМИ**

<b>Назва практики</b>	<b>Семестр</b>	<b>Тижні</b>
<i>Навчальна (психолого-педагогічна) практика</i>		
Спостереження за навчально-виховною роботою вчителя-класовода в перші дні дитини в школі	5	1
<i>Педагогічна практика</i>		
Позакласна та позашкільна виховна робота	5	3
Пробні уроки та заняття в школі (навчально-виховна практика)	7	6
Педагогічно-виробнича практика	8	6
- з додаткової спе.ціалізації	8	2

## **ОРГАНІЗАЦІЯ ТА КЕРІВНИЦТВО ПРАКТИКОЮ**

Робота з практичної підготовки студентів до педагогічної практики знаходиться в компетенції дирекції коледжу, завідувача навчально-виробничої практики та керівника практики, які визначають бази практики, складають річний план практичної підготовки, розробляють розклади пробних уроків і занять, графіки пробних виховних заходів, здійснюють розподіл практикантів на практику, складають тарифікаційне навантаження викладачів з педагогічної практики, визначають методистів коледжу, які здійснюють керівництво практичною підготовкою в освітніх установах /базах/ практики від коледжу, організовують та проводять інструктивні наради методистів та вчителів з різних видів практики; здійснюють методичне керівництво та контроль за практичною підготовкою.

### **ДИРЕКТОР КОЛЕДЖУ:**

- забезпечує загальне керівництво і здійснює контроль за проведенням педагогічної практики;
- затверджує річний план практики;
- розглядає та затверджує звіти завідувача навчально-виробничої практики коледжу.

### **Завідувач навчально-виробничої практики:**

- забезпечує планування і організацію усіх видів практики, підводить її підсумки; добирає, узгоджуючи з органами управління освітою, бази практики;
- проводить наради з питань організації і проведення практики, обговорення її результатів з методистами, керівниками базових освітніх установ;
- налагоджує співпрацю циклових комісій, освітніх установ з питань організації практичної підготовки студентів;
- здійснює методичне керівництво і контроль за діяльністю всіх осіб, що беруть участь в організації та проведенні педагогічної практики
  - контролює роботу методистів;
  - контролює своєчасне оформлення документації педпрактики (план, звіт, відомості, тарифікації тощо);
  - разом з викладачами проводить підсумкові конференції за результатами практики;
  - бере участь у виставленні оцінок за практику та представляє їх на затвердження педагогічної ради коледжу;
  - складає загальний звіт з усіх видів педагогічної практики;
  - узагальнює досвід практики, вносить пропозиції щодо її вдосконалення.

Навчально-методичне керівництво і виконання програми практики забезпечують фахові циклові комісії коледжу. Загальну організацію практики та контроль за її проведенням здійснює керівник практики. До керівництва практики студентів залучаються методисти фахових дисциплін, а також викладачі педагогіки та психології.

### **Керівник педагогічної практики студентів:**

- проводить розподіл студентів-практикантів за базами практики; разом із керівником навчального закладу, на базі якого проходить практика, відповідає за розподіл студентів за класами та готує необхідні матеріали для відповідного розпорядження завідувачем навчально-виробничої практики;
- бере участь в організації і проведенні настановчих конференцій з практики: надає необхідні рекомендації й настанови щодо проходження практики, проводить інструктаж з техніки безпеки і охорони праці (у разі потреби тісно співпрацює з інженером з техніки безпеки), повідомляє про порядок звітності студентів про проходження практики;
- забезпечує належний рівень проведення педпрактики згідно з програмою, перебуваючи у тісному контакті з викладачами відповідних циклових комісій та керівниками баз практики;
- контролює умови праці і побуту студентів та проведення з ними на місці проходження практики обов'язкових інструктажів з охорони праці й техніки безпеки;
- контролює виконання студентами-практикантами правил внутрішнього розпорядку базового закладу освіти, організовує облік відвідування бази практики студентами й методистами;
- відвідує уроки, заняття, виховні заходи, які проводить студент-практикант, аналізує, оцінює їх, надає методичну допомогу;
- бере участь в організації і проведенні підсумкових конференцій з практики, підведенні підсумків практики та оцінюванні її результатів; обговорює питання результатів практики на засіданнях циклових комісій.

### **Методист педпрактики:**

- узгоджує розподіл студентів за класами, віковими групами разом з груповими керівниками практики від вищого навчального закладу, а також керівником базового закладу освіти;
- визначає теми уроків, предметних виховних заходів, які будуть проведені студентами-практикантами з класоводом, вихователем, класним керівником, соціальним педагогом;
- допомагає студентам скласти індивідуальний план на весь період практики, конкретизувати відповідно з програмою практики зміст навчальних, позакласних виховних занять;
- затверджує індивідуальні плани практикантів після погодження їх з методистами з педагогіки і психології;
- організовує відвідування й обговорення студентами уроків та інших заходів, проведених досвідченими вчителями школи;
- забезпечує проведення студентами уроків та позакласних заходів з предметів, консультує практикантів при підготовці до уроків і позакласних заходів з предмету, перевіряє і затверджує їх плани-конспекти, відвідує уроки і позакласні заняття, що проводять студенти, аналізує й оцінює їх, контролює виконання індивідуальних планів роботи студентів-практикантів;
- аналізує документацію, подану студентами, складає звіт за наслідками практики і подає його керівникові практики;
- бере участь в настановчій і підсумковій конференціях з педагогічної практики, а також нарадах і проміжних конференціях із педагогічної практики;
- бере участь у захисті студентами практики і разом із методистами циклових комісій психології та педагогіки оцінює результати практики.

### **Викладач-консультант:**

- бере участь у проведенні групових семінарів, тренінгів, консультацій для студентів перед початком і в ході практики;
- забезпечує практикантів діагностичними методиками;
- консультує студентів з питань змісту і методики проведення занять (уроків), організації виховної роботи з конкретної теми, складання плану, конспекту практичної діяльності; затверджує план, конспект занять (уроків), інших видів діяльності студентів; аналізує, оцінює роботу студентів.

### **Педагог освітньої установи (вихователь, вчитель тощо):**

- знайомить студентів з планами своєї роботи, проводить відкриті заняття (уроки), інші види діяльності;
- знайомить студентів з особливостями дітей своєї групи (класу);
- разом із методистом педпрактики уточнює зміст роботи кожного студента, узгоджує індивідуальні календарні плани; консультує студентів з поточних питань, допомагає попередити помилки, присутній під час практичної діяльності студентів, аналізує результати роботи;
- залучає студентів до оснащення педагогічного процесу наочними посібниками; допомагає скласти характеристику і дати оцінку сформованим умінням студентів.

### **Психолог:**

- допомагає підібрати діагностики для визначення психічного розвитку дітей усіх вікових груп;
- консультує з методики їх проведення й аналізу, по необхідності проводить заняття і консультації для практикантів, психологічні тренінги; надає психологічну допомогу при утрудненнях під час взаємодії студентів з педагогічним колективом;
- бере участь у психологічних спостереженнях і діагностиках, що проводять студенти, керує спільним аналізом

отриманих даних; допомагає практикантам скласти характеристику на окремих дітей і всю групу;

- присутній під час самостійної педагогічної діяльності студентів і проводить її психологічний аналіз;
- консультує студентів з поточних питань.

### **Обов'язки студента-практиканта**

до початку практики :

- проходить медичний огляд та отримує допуск до роботи в освітніх навчально-виховних закладах;
- вивчає правила охорони праці, техніки безпеки і виробничої санітарії під час проходження практики;
- бере участь у настановчій та підсумковій конференціях;
- своєчасно прибуває на місце проходження практики;
- дотримується графіку роботи, затвердженого методистом, присутній на практиці кожен раз упродовж визначеного часу, вчасно повідомляє методиста про причини відсутності на практиці;
- складає індивідуальний план роботи протягом першого тижня практики і затверджує в керівника групи;
- виконує всі завдання, передбачені програмою практики і вказівками її керівників, у повному обсязі; дотримується правил охорони праці, техніки безпеки і виробничої санітарії;
- вивчає спеціальну педагогічну, методичну, психологічну літературу;
- бере участь у групових семінарах, тренінгах, консультаціях, що проводяться у процесі практики; виконує усі завдання, передбачені програмою практики, сумлінно готується до своєї роботи; під керівництвом методиста складає індивідуальний план практики;
- дотримується правил внутрішнього розпорядку базової освітньої установи, дотримується інструкцій, розпоряджень адміністрації установи і керівників практики;

- відвідує та робить аналіз заняття у своїх колег-практикантів;
- працює не менше 6 годин на день;
- несе відповідальність за виконану роботу;
- своєчасно (після завершення практики, протягом чотирьох днів) оформляє необхідну для практики документацію;
- здійснює самоаналіз власної діяльності, рівня практичних умінь;
- вдосконалює практичну підготовку.

У випадку невиконання вимог, практикант може бути усунений від практики. Рішення про продовження строків практики або повторне її проходження приймає директор коледжу.

Після закінчення практики студенти представляють документацію згідно з вимогами, що висуваються до кожного її виду:

1. **Індивідуальний план практики** з відміткою про його виконання.
2. **Щоденник проходження педпрактики**, що містить самоаналіз педагогічної діяльності.
3. **Звіт про практику**, що включає фотоновини та фотозвіт чи відеолітопис груп про результати проведеної практики, який розміщується на сайті коледжу.
4. **Конспекти проведених залікових уроків** та інших видів роботи.
5. **Інші матеріали** (міні-проекти, портфоліо, матеріали, визначені конкретним видом практики).

Головне завдання студентів при проведенні роботи – показати досягнутий ними рівень педагогічної діяльності, методичну компетентність, знання сучасних технологій навчання, виховання, уміння творчо застосовувати їх на практиці.



## ОЦІНЮВАННЯ ПРАКТИКИ

### **Критеріями оцінювання практики виступають:**

1. Рівень професійно-педагогічних умінь.
2. Прояв професійно-значущих якостей особистості: дисциплінованість, організованість, доброзичливість, врівноваженість, любов до дітей тощо.
3. Якість виконання усіх завдань практики.
4. Рівень виявлення творчості.
5. Рівень педагогічного аналізу і рефлексії.
6. Якість звітної документації.

### **Визначення рівня якості педагогічної діяльності студента на початку та в кінці практики**

**Емпіричний.** Вирішує педагогічні задачі і ситуації шляхом спроб і помилок. Отримані знання майже не використовує в роботі. Недостатньо використовує методичну літературу, не відтворює взірць педагога (вихователя, вчителя). Випадково, стихійно підібрані методи і прийоми часто призводять до методичних помилок. Не завжди досягається мета роботи. При виникненні нестандартних, складних ситуацій може використовувати методи «побутового виховання» – окрик, покарання, приниження гідності дитини, «підкуп» тощо. Із значними труднощами з помилками розробляє конспекти.

**Репродуктивний.** Широко використовує в роботі готові конспекти уроків і розробки. Відчуває значні труднощі при виконанні творчих завдань. Потребує постійної допомоги. Вибір методів переважно буває неправильним або малоефективним. Може добиватися хороших результатів, працюючи за зразком, копіюючи методи і прийоми інших педагогів. З труднощами пристосовується до нових, раптово змінених умов.

**Репродуктивно-творчий.** У педагогічній роботі користується розробками, але з готових матеріалів комбінує

новий варіант заняття або іншого виду діяльності. Адаптує їх до визначеного віку і частково до індивідуальних особливостей конкретної групи дітей. При вирішенні нестандартних ситуацій здатний знайти ефективний вихід, переважно використовуючи метод аналогії. Здебільшого строго слідує методичним рекомендаціям і отриманим знанням. Тому творчість переважно виражена у незначній новизні у методах та прийомах. Як правило, це стосується створення сюрпризних моментів, залучення ігрових форм тощо. Робота будується переважно за відпрацьованими стереотипами з внесенням незначних змін. Оригінальних занять та інших видів діяльності, як правило, не проводиться.

**Творчо-репродуктивний.** Творчо опрацьовує готові розробки з врахуванням віку та індивідуальних особливостей конкретної групи, дітей, певних умов і програмових завдань. Трансформує чужий педагогічний досвід у відповідності зі своїми особливостями. Виявляє прагнення до пошуку нових оригінальних і нестандартних форм, методів, прийомів і засобів педагогічної діяльності. Здатний із незначною допомогою розробляти нову ідею, провести оригінальне заняття, організувати певний вид діяльності. Може знаходити правильний вихід зі складної ситуації.

**Творчий.** Тісний зв'язок теоретичних знань з великим творчим потенціалом. Здатний *самостійно* розробити нову ідею, серію *оригінальних*, методично ефективних за результатами занять *та* інших видів діяльності. Добре вдаються *імпровізації*. Легко і швидко знаходить правильні *рішення* нестандартних педагогічних ситуацій. Здатний розробити нові методи, прийоми тощо. *У відповідності* з вимогами дня, які сам може побачити, *ставити*, використовуючи рівень розвитку дітей в різних умовах, постійно прагне до творчого пошуку, професіоналізму. Добре розвинута педагогічна рефлексія. Володіє яскраво вираженим стилем педагогічної діяльності.

### **Анкета за підсумками практики**

1. Які труднощі виникли у процесі практики? Що є їх причиною?
2. В чому Ви вбачаєте позитивний вплив практики?
4. У чому Ви вбачаєте недоліки практики?
  - а) у плані практики;
  - б) у короткому проміжку часу, відведеному для практики;
  - в) у керівництві практикою зі сторони методиста;
  - г) у керівництві зі сторони працівників закладу;
  - г) інше (напишіть).
5. Чи задоволені Ви практикою?
  - а) абсолютно;
  - б) швидше задоволений (на), ніж ні;
  - в) не задоволений ;
  - г) не можу відповісти.
6. Чи готові Ви працювати в якості педагога в школі?
7. Ваші пропозиції щодо вдосконалення практики.

## **ПРАКТИКА «СПОСТЕРЕЖЕННЯ ЗА НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОЮ РОБОТОЮ ВЧИТЕЛЯ-КЛАСОВОДА В ПЕРШІ ДНІ ДИТИНИ В ШКОЛІ»**

Для того, щоб перші дні дитини в школі були не такими складними, на III курсі коледжу проводиться практика «Спостереження за навчально-виховною роботою вчителя-класовода в перші дні дитини в школі». Під час цього виду практики навчальна група ділиться на підгрупи .

Метою практики є: ознайомлення студентів із своєрідністю періоду адаптації дитини до нових умов протягом першого тижня її перебування в школі.

Практика дає можливість спостерігати і аналізувати організацію навчально-виховного процесу в перші дні дитини у школі, брати в ньому активну участь, підготуватись до самостійної роботи з першокласниками в майбутньому.

### **Завдання практики «Спостереження за навчально-виховною роботою вчителя-класовода в перші дні дитини в школі»**

- ознайомити майбутніх вчителів з наступними видами діяльності:
  - порядок та методика комплектування перших класів;
  - проведення свята знань;
  - режимом навчально-виховного процесу класів;
  - ознайомлення зі змістом, організацією та особливостями проведення уроків в перші дні навчання;
- ознайомлення з методами визначення рівня підготовленості дитини до школи ( усне мовлення, читання, письмо, рахування); їх уявлень про явища природи та суспільне життя ;
- ознайомлення з особливостями організації перших днів занять (розміщення дітей за партами в залежності від їх зросту,

особливостей зору, слуху; прищеплення санітарно-гігієнічних навичок під час читання, письма; знайомство дітей зі школою, класом, правилами поведінки в навчальному закладі та ін.);

- ознайомлення з організацією роботи групи продовженого дня дітей-шестирічок;
- ознайомлення з методикою проведення психологічних досліджень (зустріч з психологом);
- ознайомлення із своєрідністю роботи з батьками першокласників.

Під час практики студенти виступають у ролі спостерігачів та помічників учителя першого класу.

### **Зміст практики**

#### **«Спостереження за навчально-виховною роботою вчителя-класовода в перші дні дитини в школі»**

- спостереження за організацією навчально-виховного процесу в перші дні дитини в школі (протягом 1 та 2 половини дня);
- надання допомоги вчителю і старшим школярам в підготовці школи до зустрічі першокласників;
- виявлення рівня знань, умінь, навичок і уявлень першокласників;
- надання допомоги вчителю у проведенні занять у перші дні (виготовлення наочності, підписування зошитів, проведення перерв із першокласниками, прийом і відправлення дітей додому і т.д.);
- участь в проведенні перших батьківських зборів;
- ведення щоденника практики;
- у ході практики студенти виступають у ролі спостерігачів і колективних помічників учителя першого класу.

Кожен день практики закінчується підведенням підсумків і виставленням оцінок студентам-практикантам. В кінці проводиться залік і підсумкова конференція.

## **Схема розгорнутої психолого-педагогічної характеристики першокласників**

### **1. Особливості навчальної діяльності**

#### **1.1 Довільність психічних процесів:**

- група здоров'я;
- здатний зосередитись на розв'язуванні задачі та не відволікатись на сторонні подразники;
- може поставити перед собою конкретну навчальну мету й послідовно її досягти;
- розуміє вимоги вчителя і намагається їх виконувати;
- про виникненні навчальних труднощів на уроці докладає зусилля для їх подолання;
- рівень активності та самостійності у виконанні домашніх завдань;
- особливості уваги: концентрація, стійкість.

#### **1.2 Розвиток мислення:**

- на уроці демонструє здатність узагальнювати свої знання;
- здатен відділяти суттєві властивості предметів від не суттєвих;
- -орієнтується в основних поняттях часу.

#### **1.3 Сформованість основних навчальних дій:**

- розуміє завдання;
- здатний виділяти в завданні основне питання, визначати шляхи виконання завдання;
- може здійснювати прості операції мислення в умі, без опори на наочний матеріал.

#### **1.4 Рівень розвитку мови:**

- може переказувати зміст тексту або розповідь вчителя своїми словами;
- зв'язано висловлює свої думки;
- має достатній словниковий запас.

#### **1.5 Рівень розвитку тонкої моторики**

- пише розбірливо, виконує основні вимоги;
- здатний малювати дрібні деталі, точно обводити контур;

### **1.6 Розумова працездатність:**

- зберігає розумову працездатність упродовж цілого уроку;
- здатний працювати в єдиному темпі з усім класом;
- працездатність під час виконання домашніх завдань;
- засвоює шкільну програму.

## **2. Особливості поведінки та спілкування**

### **2.1 Взаємодія з ровесниками:**

- активний у спілкуванні, сам вибирає собі партнерів для гри та занять;
- не провокує конфліктів з ровесниками, не б'є першим;
- має постійних товаришів у класі.

### **2.2 Взаємодія з педагогами:**

- може звернутися з проханням до вчителя;
- повагою ставиться до вчителя і дотримується потрібної дистанції у спілкуванні з ним;
- прислухається до зауважень та вимог вчителя, намагається їх виконувати.

### **2.3 Дотримання соціальних та етичних норм:**

- підтримує охайний зовнішній вигляд упродовж дня;
- не списує домашні завдання;
- дотримується правил поведінки та спілкування, що прийняті в класі.

### **2.4 Саморегуляція поведінки:**

- відповідаючи біля дошки контролює рухи свого тіла;
- володіє собою в ситуаціях, що вимагають зосередженості, мовчання або обмеженості рухів.

### **2.5 Активність та автономність поведінки:**

- контролює свої емоції;
- достатньо активний на уроці, намагається проявити свої знання;
- проявляє зацікавленість у здобутті нових знань;
- здатен чергувати по класу.

### **3. Ставлення до навчальної діяльності**

#### **3.1 Наявність та характер навчальної мотивації:**

- не пропускає уроки без поважної причини;
- проявляє зацікавленість у позитивній оцінці;
- має все необхідне шкільне приладдя;
- особливості мотивації.

#### **3.2 Сталий емоційний стан у школі:**

- адекватно реагує на оцінку та критичні зауваження;
- рівень тривожності.

### **4. Ставлення до світу та до самого себе**

#### **4.1 Ставлення до ровесників:**

- емоційно-позитивне сприймання до своїх відносин з ровесниками.

#### **4.2 Ставлення до значимої діяльності:**

- позитивне сприймання школи та навчання.

#### **4.3 Самооцінка:**

- рівень самооцінки.



### Документація з практики

#### Оформлення документації керівником практики «Спостереження за навчально-виховною роботою вчителя-класовода в перші дні дитини в школі»

1. Заповнення журналу з техніки безпеки.
2. Звіти студентів.
3. Звіт фахових керівників, керівника практики.
4. Відомість успішності студентів.
5. Творчі роботи студентів (фото, відеофільми уроків, фото-презентація учнів класу, діагностична карта опитування учнів класу, виготовлення наочності, стаття, тематична презентація та інше).

#### Оформлення документації студентами:

1. Щоденник педагогічної практики.
2. Звіт про проходження практики «Перші дні дитини в школі».
3. Творча робота (**на вибір** студента).

***Зразок оформлення документації***

***1 Щоденник педагогічної практики (титульний лист).***

Щоденник

педагогічної практики

**«Спостереження за навчально-виховною роботою  
вчителя-класовода в перші дні дитини в школі»**

проведеної в \_\_ класі

ЗШ І-ІІІ ст. № \_\_

м. Івано-Франківська

студентки групи \_\_

Івано-Франківського коледжу

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет

Імені Василя Стефаника»

вересня 20\_\_ р.

*1 сторінка*

Вчитель класу \_\_\_\_\_

Фаховий керівник \_\_\_\_\_

Директор школи \_\_\_\_\_

Розклад уроків

Розклад дзвінків

*2 сторінка*

Мета і завдання педпрактики

Зміст педпрактики

*Взірець*

**ПЛАНУ**  
**педагогічної практики**  
 на V семестр 201\_ - 201\_ н. р. для студентів груп  
 напряму підготовки 5.01010201 «Початкова освіта»  
 Вид практики: «Спостереження за навчально-виховною  
 роботою вчителя початкових класів»

№ з/п	К-кість год.	Д а т а	Зміст практики	Хто про-водить
1.	6		Ознайомлення з базою практики. Спостереження перших днів дитини у школі. Відвідування двох уроків у першому класі. Розподіл студентів та закріплення їх за класами початкової школи. Знайомство з вчителем, учнями класу. Ознайомлення з документацією вчителя (календарне планування, класні журнали, поурочні плани-конспекти).	
2.	6		Спостереження 1-2 уроків у класі, за яким закріплені студенти. Аналіз уроків. Бесіда з адміністрацією школи. Робота вчителя-вихователя групи продовженого дня: самопідготовка, ігри, прогулянка.	
3	6		Спостереження та аналіз уроків за графіком. Визначення рівня сформованості вміння організувати своє робоче місце в 1 та 2-4 класах початкової школи. Ознайомлення з планом роботи вчителя початкових класів. Бесіда з вчителями перших класів про рівень готовності шестирічок до навчання в школі. Ознайомлення з наявним дидактичним матеріалом для розвитку творчих можливостей учнів.	

4	6		Робота зі шкільною документацією: ознайомлення з навчально-методичним забезпеченням початкової школи; ознайомлення з особовими справами. Ознайомлення з формами і методами спільної роботи школи та сім'ї.	
5	6		Ознайомлення студентів із заповненням журналу. Залучення студентів до проведення фрагментів уроків в закріплених класах. Самоаналіз і аналіз проведених фрагментів уроків. Визначення місця та доцільності використання ігор та ігрових ситуацій в початкових класах.	

3 сторінка

**Спостереження  
та аналіз організації навчально-виховного процесу**

№з\р	Дата	Урок	Тема, мета уроку	Аналіз уроку	Мої коментарі
					+   -

**2 Діагностична карта (підготовка до конференції):**

<i>Школа, клас</i>	<i>К-сть учнів</i>	<i>Загальний стан здоров.</i>	<i>Рівень підготовки учнів до школи</i>																	
			<i>Читання</i>					<i>Математика</i>												
			<i>Не знає букв</i>	<i>По буквах</i>	<i>Букви+ склади</i>	<i>склади</i>	<i>Цілі слова</i>	<i>Рахує Від 1 до 5</i>	<i>Рахує від 1 до 10</i>	<i>Розв'язує</i>	<i>Просторові</i>									

**Бесіда з учнем**

1. Що ти вмієш робити самостійно? Ставлення до праці , участь у домашній праці.
2. Чи любиш ти малювати, ліпити з пластиліну? (так, ні)
3. Улюблені казки, пісні, ігри (записати назви).
4. Бажання іти до школи.

Створення папки (електронний варіант фотографій) за темою (участь у конкурсі на кращу фотографію) .

**Орієнтовна оцінка видів діяльності студентів групи \_\_\_\_\_ за рейтинговою системою під час проходження практики «Спостереження за навчально-виховною роботою вчителя-класовода в перші дні дитини в школі»**

№ з\р	Список групи	Відвідування практики (3 бали за кожний день)	Участь в аналізі уроків (1-10 балів)	Допомога вчителю в організації дітей у позаурочний час ( до 10 балів)	Вчасність та правильність написання щоденника (до 15 балів)	Змістовність та оригінальність написання звіту ( до )20балів	Виконання творчої роботи (30 балів)	Усього балів

## Захист практики

### «Спостереження за навчально-виховною роботою вчителя-класовода в перші дні дитини в школі»

#### Питання, які слід розглянути під час захисту практики

1. Формування перших класів, День знань і посвята в учні.
2. Організація навчально-виховного процесу в першому класі.
3. Зміст програмового матеріалу по предметах.
4. Особливості методів і прийомів роботи в першому класі, використання ІКТ, наочності /вимоги до неї/.
5. Педагогічні та психологічні особливості навчання і виховання в першому класі.
6. Методичні підходи введення учнів у наукові основи пізнання світу.
7. Рівень знань і вихованості дітей на кінець першого тижня навчання.
8. Особливості роботи з батьками в перший тиждень навчання.
9. Психологічні дослідження, їх методика проведення, робота практичного психолога перед початком навчального року.
10. Організація роботи групи продовженого дня.
11. Аналіз рекомендованої літератури.

Захист практики проводиться в кожній групі зокрема. Кожен методист узагальнює роботу підгрупи і підводить підсумок про роботу вчителя в перші дні навчання.

За результатами практики кожна група презентує на сайті коледжу *фото і відеозвіт*.

**Критерії оцінювання  
практики «Спостереження за навчально-виховною  
роботою вчителя-класовода в перші дні дитини в школі»**

Студенту-практиканту *зараховано* практику за умови:

- упродовж першого тижня щоденно веде спостереження за організацією навчально-виховного процесу та першими днями дитини в школі (протягом 1 та 2 половини дня);

- надає допомогу вчителю та старшим школярам у підготовці школи до зустрічі першокласників;

- надає допомогу вчителю в проведенні перших занять (допомагає в підготовці презентацій, виготовляє наочності, підписує зошити, проводить ігри з дітьми під час перерви, зустрічає дітей вранці та проводить додому і т.д.);

- приймає участь в проведенні перших батьківських зборів;

- у щоденнику з практики веде записи спостережень на уроках, дає характеристику окремим учням і цілому класу, проводить психолого-педагогічні дослідження, фіксує цікаві фрагменти перших уроків, прийоми і методи роботи класовода по адаптації дітей, сценарії свят, форми роботи вчителя з батьками першокласників.

Студенту-практиканту *не зараховано* практику за умови:

- не з'являється на базу практики без поважних причин;

- не веде спостережень;

- не допомагає вчителю в організації навчально-виховного процесу учнів першого класу.



## **ПРАКТИКА З ПОЗАКЛАСНОЇ ТА ПОЗАШКІЛЬНОЇ ВИХОВНОЇ РОБОТИ**

Позакласна виховна практика студентів коледжу є важливою ланкою в контексті сучасної підготовки вчителя початкових класів. У процесі цього різновиду практики закріплюються теоретичні знання, отримані з педагогіки та психології, частинних методик, виробляються професійно-педагогічні навички та вміння.

Під час практики майбутній вчитель спостерігає й аналізує різні аспекти навчально-виховного процесу, вчиться проводити позакласні та позашкільні заходи, виховну роботу з дітьми, знайомиться з навчально-матеріальною базою школи, педагогічним колективом, шкільною документацією.

В період практики з позакласної та позашкільної виховної роботи студенти повинні виступати в ролі помічника вчителя початкових класів, вихователя групи продовженого дня, здійснювати виховну роботу.

Практика з **«Позакласної та позашкільної виховної роботи»** розпочинається на третьому курсі, проводиться в V семестрі.

Для проведення позакласної виховної практики академічна група ділиться підгрупи. Роботою кожної підгрупи керує методист (як звичайно, викладач педагогіки, психології, частинних методик).

Підгрупа учнів прикріплюється до однієї школи і визначених класів. В один клас направляється група (не більше 3 - 4 студентів). Під час практики кожен студент проводить заняття, два з яких є заліковими. За проведенням занять стежить методист. Підсумком проведення виховних занять є їх обговорення, яке проводиться студентами, що проводили спостереження.

### **Завдання практики з**

#### **«Позакласної та позашкільної виховної роботи»**

- оволодіння практикантами вміннями вести позакласну виховну роботу з дітьми в класі, дитячому об'єднанні;
- накопичення уявлень про характер і зміст позанавчальної виховної діяльності та функціональні обов'язки вчителів, класоводів, вихователів;
- вивчення специфіки організації позакласної виховної роботи в умовах різного типу шкіл;
- оволодіння методами і прийомами вивчення вікових і індивідуальних особливостей школярів.

### **Зміст практики**

- знайомство з навчально-матеріальною базою школи, педагогічним і учнівським колективом;
- знайомство з організацією позакласної виховної практики класу, групи продовженого дня, з планами виховної роботи;
- складанням індивідуального календарного плану-графіка роботи практиканта;
- знайомство з функціональними обов'язками класоводів і вихователів груп продовженого дня;
- оволодіння методами і прийомами вивчення вікових і індивідуальних особливостей школярів;
- спостереження та проведення бесід на морально-етичні, громадсько-політичні, релігійні та інші теми;
- підготовка та проведення виховних заходів;
- проведення позакласних занять;
- організація ігор дітей, вивчення нових пісень і танців, організація художньої самодіяльності;
- участь у підготовці зборів батьків, засідань батьківського комітету класу, відвідування батьків учнів із класоводом;
- робота з дітьми з особливими потребами;

- написання психолого-педагогічної характеристики на одного з учнів класу та класу;
- підготовка та проведення екскурсії, прогулянки, культпоходу в кіно, театр тощо;
- організація та проведення ігор дітей, розучування нових пісень і танців;
- індивідуальна робота з невстигаючими та «важкими» учнями;
- робота з активом класу;
- спостереження та проведення гурткової роботи з учнями, суспільно-корисна праця;
- вивчення колективу класу шляхом використання різних методів та складання психолого-педагогічної характеристики класу.

***У процесі практики студенти виконують такі види діяльності:***

- знайомляться з навчально-матеріальною базою школи та шкільною документацією, з педагогічним колективом, системою роботи класного керівника /викладача початкових класів/, вихователя групи продовженого дня;
- вивчають психолого-педагогічні особливості розвитку дітей різного віку;
- надають допомогу вчителям, вихователям в проведенні виховної роботи з школярами в умовах школи та за місцем проживання дітей і підлітків;
- беруть участь в роботі з батьками, відвідують сім'ї учнів.

***У процесі практики студенти оволодівають вміннями:***

- спостерігати і аналізувати різні форми навчальної і позашкільної виховної роботи;
- визначати конкретні виховні завдання, враховуючи вікові та індивідуальні особливості школярів, планувати виховну роботу;

- організувати дитячий колектив для виконання поставлених завдань;
- вивчати особистість школяра та учнівський колектив;
- проводити окремі види позакласної виховної роботи з учнями (бесіди, виховні години, свята, тощо).

Зміст позакласної та позашкільної виховної практики передбачає **такі види роботи:**

- проведення психолого-педагогічних спостережень за учнями класу; написання психологічної характеристики учня після першого семестру практики і написання психологічної характеристики класу після другого семестру практики;
- проведення виховної роботи з окремими учнями і з усім класом;
- виконання завдань в ролі помічника класовода, вихователя групи продовженого дня;
- проведення позакласної і позашкільної роботи в школі та за місцем проживання дітей;
- участь в роботі класовода з батьками; допомога в проведенні батьківських зборів, робота з дітьми з неблагополучних сімей.

**За період практики кожен студент-практикант у закріпленому класі повинен:**

1. Ознайомитись з організацією, змістом і програмою позакласної виховної практики. Виконувати правила внутрішнього розпорядку школи, вказівки методиста, класовода, вихователя групи продовженого дня.

2. Скласти індивідуальний графік практики, узгодити його з учителем класу.

3. Проводити з учнями різні методи і форми виховної роботи (традиційні та інноваційні). Проводити виховні заходи, з них – два залікові (визначається студентом і погоджується з вчителем класу та керівником практики).

4. Організовувати та керувати різними формами позанавчальної діяльності учнів (суспільно корисна праця, художня самодіяльність тощо).

5. Спостерігати, зробити фотозапис та аналіз трьох виховних заходів інших студентів.

6. Вести роботу з вивчення окремих учнів та колективу класу. Здійснити вивчення особистості одного учня класу та скласти на нього психолого-педагогічну характеристику.

7. Проводити з дітьми рухливі перерви.

8. Надавати посильну допомогу вчителю класу, виконуючи його завдання, підготувати фотозвіт.

Тематику виховних заходів визначає студент у відповідності до плану виховної роботи вчителя або самостійно за згодою учителя класу. При підготовці конспекту виховного заходу потрібно творчо і критично користуватися методичною літературою, педагогічними журналами («Розкажіть онуку», «Початкова школа», «Навчання та виховання в початковій школі», «Виховна робота в школі» тощо), Інтернет. Недоречно використовувати чужі конспекти. До проведення заходу студент повинен підготувати класну кімнату, розмістити наочність тощо.

**Без затвердженого конспекту студент не допускається до практики.**

**Керівництво практикою  
з «Позакласної та позашкільної виховної роботи»  
Завідувач навчально-виробничої практики**

1. Разом із завідувачем відділення та головою циклової комісії підбирають бази шкіл для практики.

2. Проводить інструктивні та підсумкові наради методистів коледжу, що керують практикою.

3. Проводить настановчі та підсумкові конференції студентів коледжу.

4. Контролює роботу групових керівників, методистів, вчителів шкіл по керівництву практикою.

**Груповий керівник (методист)**

1. Складає план проведення та розклад практики, графік консультації та доводить їх до відома викладачів і студентів;

2. Здійснює безпосередньо керівництво практикою своєї підгрупи.

3. Спільно з керівництвом школи розподіляє практикантів по класах, допомагає в плануванні виховної роботи, затверджує індивідуальні календарні плани-графіки практики.

4. Забезпечує проведення позакласної виховної практики з студентами, проводить консультації студентам, перевіряє плани та конспекти виховних заходів, щоденники практикантів, присутній на заняттях, які проводять практиканти, проводить аналіз роботи, оцінює її.

5. Проводить інструктивно-методичну роботу з вчителями, що керують практикантами.

6. Перевіряє звітну документацію практикантів про роботу за кожний семестр, спільно з вчителями оцінює роботу практикантів.

7. Подає відомості завідувачу навчально-виробничої практики, підсумки практики, веде записи в журналі педагогічної практики.

**Вчитель початкових класів,  
вихователь групи продовженого дня**

1. Керує роботою практикантів протягом практики. Надає практикантам допомогу, консультує при складанні планів, проведенні виховних заходів, дає дозвіл на допуск студента до проведення виховного заходу, надає допомогу в проведенні індивідуальної роботи з учнями, батьками учнів.

2. Проводить виховні заходи, які спостерігають практиканти.

3. Присутній на всіх заходах, що проводять практиканти, бере участь в їх обговоренні, за відсутності групового керівника (методиста) оцінює їх.

4. Бере участь у підсумковій конференції, спільно з методистами оцінює роботу практикантів.

## **Документація практики з «Позакласної та позашкільної виховної роботи»**

1. Щоденник практики:
  - а) список дітей класу, в якому працює студент, з домашніми адресами та даними про батьків;
  - б) розклад уроків даного класу на тиждень;
  - в) програма практики;
  - г) індивідуальний календарний план-графік роботи практиканта;
  - г) облік проведеної роботи;
  - д) конспекти проведених виховних заходів;
  - е) план виховної роботи класу на півріччя.
2. Повний конспект-розробка проведених 2 залікових виховних занять (заходів), завірених учителем, методистом.
3. Психолого-педагогічна характеристика учня .
4. Психолого-педагогічна характеристика класу, в якому проходив практику студент.
5. Короткий письмовий звіт (портфоліо, творчий проект тощо) про проведenu роботу та труднощі, які мали місце під час практики.
6. На підсумковому занятті студенти готують фото- та відеозвіт групи за результатами проведеної практики. Груповий звіт розміщується на сайті коледжу. Методист узагальнює роботу групи і виставляє оцінку за проведenu протягом семестру роботу кожним практикантом.

### **Рекомендовані форми роботи**

які повинен підготувати і провести студент:

- ігрова програма «Давайте познайомимися»;
  - конкурсна програма ( вікторина);
  - бесіда або година спілкування;
  - колективна творча справа;
- (Детальніше див. Додаток Б) інше.



*Зразок оформлення документації*

Щоденник практики  
з «позакласної та позашкільної виховної роботи»  
студентки \_\_\_ курсу, групи  
Івано-Франківського коледжу  
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет  
імені Василя Стефаника»  
(прізвище, ім'я, по батькові)

Школа \_\_\_\_\_

Клас \_\_\_\_\_

Вчитель \_\_\_\_\_

Методист \_\_\_\_\_

№ з\р	Зміст роботи	Термін виконання	Відмітка про виконання

### **Орієнтовна схема спостереження й аналізу позакласного виховного заходу**

- Тема і мета заходу. Актуальність теми, її відповідність виховним завданням, віковим особливостям, запитам і інтересам школярів. Доцільність вибраної форми. Участь учнів у виборі теми.
  - Підготовка заходу.
  - Наявність і продуманість плану та програмного заходу, їх відповідність методичним вимогам. Вибір і правильність оформлення приміщення; змістовність, емоційність, готовність додаткових засобів - ТЗН, наочності та ін.
  - Участь школярів у підготовці заходу та розподілі доручень, активність і самостійність у їх виконанні.
  - Зміст заходу. Ідейна спрямованість та педагогічна доцільність, виховний і розвивальний характер, відповідність змісту заходу.
  - Проведення заходу. Наочність і організованість початку, чіткість і відповідність дальшого ходу, план заходу, його закінчення. Відхилення від плану, їх обґрунтованість. Тривалість заходу.
  - Роль і поведінка вихователя та учнів.
  - Участь школярів у проведенні заходу, форми їх участі, масовість, ставлення до певного доручення, самостійність, ініціативність. Уважність, зацікавленість учнів. Організаторські уміння вчителя (вихователя), стиль і тон в його роботі: винахідливість, швидкість, рішучість, емоційність, чіткість, педагогічний такт і педагогічна тактика.
  - Загальні висновки.
  - Досягнення мети (реалізація виховних і пізнавальних заходів), рівень підготовленості вихователя до проведення даної форми роботи з учнями. (Пропозиції щодо удосконалення даної форми співпраці з учнями в майбутньому вносять додатково)[8].

## План-схеми характеристики класу та учня (див. додаток Г)

### Методичні рекомендації

Для одержання найбільш правильної інформації студенти можуть використовувати такі методи дослідження, як:

1. Педагогічне спостереження.
2. Бесіди з учнем, вчителями, батьками, класним керівником, друзями.
3. Вивчення шкільної документації.
4. Вивчення продуктів діяльності (контрольні роботи, твори).
5. Елементи природного експерименту.
6. Анкети, тести.
7. Експертні оцінки.

При вивченні особистості необхідно проаналізувати та описати такі умови (фактори):

1. зовнішні: сім'я, друзі, класний колектив, позашкільні контакти;
2. особистісні особливості учня: здібності, темперамент, характер, знання, уміння, навички.

### Критерії оцінювання виховних занять

Оцінку **«Відмінно»** ставлять за бездоганне заняття, коли повністю досягнуто виховної мети, коли студент-практикант:

- а) виявив уміння самостійно і творчо готуватися до виховного заняття;
- б) використав на занятті додаткову літературу;
- в) провів заняття на високому науковому рівні, добре розв'язував виховні завдання;
- г) виготовив чи підібрав хороші наочні посібники і вдало використав їх на занятті;

г) проводячи заняття, творчо застосовував різні педагогічні методи і прийоми, забезпечив активність учнів, залучаючи учнів до активної розумової та трудової діяльності, розвивав мислення учнів;

д) уміло поєднував роботу з усім класом із індивідуальним підходом до окремих учнів;

е) правильно використав час;

є) уміло керував увагою учнів, зумів досягти зразкової дисципліни учнів;

ж) вів заняття бездоганною мовою.

Оцінку *«Добре»* ставлять за виховне заняття тоді, якщо студент-практикант:

а) мети заняття досягнув;

б) виявив уміння добре готуватися до заняття, користуючись незначною допомогою вчителя чи методиста;

в) провів заняття, яке за своїм змістом національно-патріотичне та науково витримане;

г) використовував ефективні методи і методичні прийоми, але не досить творчо; на занятті мали місце методичні недоліки, які все ж суттєво не порушували нормальної роботи;

г) забезпечив на занятті добру дисципліну, залучав учнів до активної діяльності, але їхня активність була нерівномірною або на окремих етапах заняття незначною.

Оцінку *«Задовільно»* ставлять, коли:

а) загалом досягнуто поставленої виховної мети;

б) заняття за своїм змістом науково витримане, однак студент-практикант допускав у розповідях неточності або не помічав помилок у відповідях учнів;

в) на занятті студент-практикант не зумів організувати активної діяльності учнів, погано знає учнів;

г) наочність на занятті використовувалась в основному правильно, але мали місце окремі недоліки (як несвоєчасність, недостатність осмислення того, що учні бачать, слабке ке-

рівництво процесом сприймання, бліді, нечіткі словесні пояснення);

г) під час проведення заняття студент-практикант допускав методичні помилки;

д) на занятті мали місце порушення учнями дисципліни, а студент-практикант в ряді випадків або не реагував на це, або не зміг нічого зробити.

Оцінку «*Незадовільно*» ставлять, якщо:

а) студент-практикант не досягнув на занятті поставленої мети;

б) заняття проведено на низькому національно-патріотичному чи науковому рівні, студент-практикант допускав грубі помилки, виявив незнання фактичного матеріалу;

в) проводячи заняття, студент-практикант допустив грубі методичні помилки;

г) мова студента-практиканта не чітка, має багато недоліків за формою і за змістом;

г) дисципліна на занятті була погана, а студент-практикант виявив безпорадність і не зумів налагодити її.

## **ПРАКТИКА «ПРОБНІ УРОКИ ТА ЗАНЯТТЯ В ШКОЛІ» (НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНА ПРАКТИКА)**

Професійно-педагогічна підготовка майбутніх учителів початкових класів як складний багатогранний процес здійснюється впродовж усього навчання студента в коледжі. Важливе місце в цьому процесі *займає* практика «Пробні уроки та заняття в школі».

**Метою** цього виду практики є вироблення у студентів професійних умінь і навиків організації навчально-виховного процесу в школах різного типу. Вона проводиться після вивчення відповідних розділів окремих методик за рахунок часу, відведеного навчальним планом на педагогічну практику.

### **Завдання практики «Пробні уроки та заняття в школі»:**

- підготувати практикантів до проведення різних типів уроків та позакласних занять з окремих предметів;
- вчити добирати та доцільно використовувати на уроці активні форми і методи роботи з молодшими школярами;
- спостерігати і аналізувати навчально-виховний процес;
- вивчати вікові та індивідуальні особливості, здійснювати індивідуальний підхід до окремих учнів;
- вести щоденник педагогічної практики;
- розвивати любов до педагогічної професії, стимулювати прагнення до вивчення педагогічних дисциплін і удосконалення педагогічних здібностей з метою підготовки до творчого вирішення навчально-виховних завдань.

### **Зміст практики «Пробні уроки та заняття в школі»**

Практика розпочинається на 3-му курсі (VII семестр).

За період практики студент проводить **16 пробних занять** (12 уроків, 2 заняття з додаткової спеціалізації, 2 виховних заходи).

#### **За період практики слід провести:**

1. Українська мова і читання - 3 уроки.
2. Математика - 3 уроки.
3. Природознавство - 2 уроки.
4. Музика - 1 урок.
5. Фізичне виховання - 1 урок.
6. Трудове навчання - 1 урок.
7. Образотворче мистецтво - 1 урок.

Для проходження даного виду практики група студентів (30 чоловік) ділиться на 4-5 підгруп по 6-7 чоловік.

Кожна підгрупа працює за груповим розкладом. Один студент з підгрупи проводить пробний урок, а решта 5 ведуть спостереження.

Студенти, які здобувають додаткову кваліфікацію «Вчитель англійської мови у початкових класах», проводять ще 2 уроки з англійської мови, а студенти, які здобувають інші кваліфікації, додатково проводять два пробні заняття з даної спеціалізації.

**Уміння і навички, якими повинні оволодіти студенти  
в ході практики:**

- працювати з навчальними програмами, підручниками, посібниками, методичною літературою;
- творчо відбирати матеріал до уроків і занять, розробляти конспекти;
- проводити різні типи занять;
- самостійно перевіряти знання, уміння та навички, виставляти оцінки за усні, письмові відповіді, контрольні та домашні роботи, закріпити норми оцінок;
- здійснювати диференційне навчання, індивідуальний підхід;
- доцільно розподіляти час на основні структурні етапи уроку;
- добирати та самостійно виготовляти наочні посібники, роздатковий матеріал, використовувати ТЗН, інформаційні технології;
- розподілити свою увагу та керувати увагою учнів;
- дотримуватися вимог шкільної гігієни під час підготовки і проведення уроку;
- вміти прореагувати на спонтанні порушення режимних і навчальних вимог ( запізнення, невиконання домашніх завдань та інше);
- організувати активний відпочинок на перерві;
- вести ділову документацію ( класний журнал, щоденник);
- вдосконалити уміння та навички спостереження за навчально-виховним процесом і аналіз його результатів.



В процесі проведення пробних уроків та занять студенти виконують такі **види діяльності**:

- знайомляться з організацією навчально-виховного процесу в класі, з роботою окремих вчителів, вихователів та класних керівників;
- дають пробні уроки та позакласні заняття з предмету;
- проводять виховні заходи з учнями класу;
- відвідують та аналізують пробні уроки та заняття практикантів.

Базовими для проведення практики «Пробні уроки та заняття в школі» є Івано-Франківські ЗШ I ступенів.

Студент коледжу проводить пробні уроки і заняття згідно з розкладом, який складає керівник практики і завіряє завідувач навчально-виробничої практики коледжу, узгоджуючи його з методистом, вчителем класу та заступником директора школи, в якій практикант проводить уроки.

Розклад складається на період проведення практики. В ньому вказується дата, підгрупа, предмет, клас, в якому студент буде проводити пробний урок. У відповідності з розкладом пробних уроків складається графік консультацій викладачів окремих методик і вчителів школи, які залучені до практики.

Студент, який за розкладом повинен проводити урок чи заняття, не пізніше, ніж за тиждень, має отримати тему уроку і необхідні вказівки для його проведення у вчителя класу та методиста коледжу. Він зобов'язаний у своєму щоденнику розробити конспект уроку, а при потребі - необхідну наочність та інші дидактичні матеріали.

Бажано, щоб студенти отримували консультацію у викладача методики (педагогіки) після вчителя класу.

Конспект уроку підписує вчитель школи, а затверджує методист коледжу.

При проведенні студентом пробного уроку на ньому присутні вчитель класу, методист коледжу і підгрупа студентів, які записують у своїх щоденниках аналіз уроку.

Після проведення пробного уроку чи заняття проводиться обговорення, де виступають студенти, вчитель класу і методист коледжу, який після узгодження з учителем виставляє оцінку за урок в щоденник практиканта ( під конспектом уроку), а також в журналі виробничої практики, де записується дата, клас, школа, предмет, тема уроку чи заняття, прізвище практиканта, вчителя класу і викладача педагогіки.

## **Керівництво практикою «Пробні уроки та заняття в школі»**

### **Обов'язки керівника практики:**

- забезпечує чіткість виконання розкладу пробних уроків і занять відповідно до фаху;
- здійснює інструктаж учителів з надання методичної допомоги студентам у підготовці до практики;
- консультує студентів, перевіряє та затверджує конспекти;
- відвідує пробні уроки та заняття, бере участь у їх обговоренні та виставленні оцінок;
- несе відповідальність за якість проведення практики з предмету, який викладає;
- звітується за педагогічну практику;
- веде щоденник практики устанавленого зразка;
- своєчасно проводить записи в журналі педагогічної практики ( на наступний день).

### **Викладачі окремих методик і педагогіки:**

- проводять показові уроки і заняття;
- за погодженням із вчителями та вихователями розподіляють теми уроків і виховних занять;
- проводять консультації практикантів, затверджуючи конспекти їх пробних уроків і занять;
- спостерігають за роботою практикантів, аналізують і оцінюють її;
- беруть участь у конференціях з педагогічної практики.

### **Учителі школи:**

- ознайомлюють студентів з плануванням навчально-виховної роботи;
- проводять окремі показові уроки та заняття;
- визначають теми уроків і позакласних занять практикантів, проводять консультації, перевіряють конспекти уроків і занять, дають згоду на їх проведення;
- присутні на пробних уроках і заняттях, беруть участь в їх обговоренні та виставленні оцінок:
- знайомлять практикантів з класною документацією (журнал, щоденник і ін. ), залучають їх до індивідуальної роботи з учнями, до проведення гурткових занять з підготовки наочних посібників;
- складають характеристики практикантів і беруть участь у підсумкових конференціях з практики.

### **Студент коледжу зобов'язаний:**

- виконувати правила внутрішнього розпорядку, вказівки дирекції школи, дотримуватись правил техніки безпеки та охорони праці, бути прикладом ввічливості, організованості та працелюбства;
- провести визначену за розкладом кількість пробних уроків і занять, вчасно отримати тему, консультацію у вчителя та методиста, розробити та затвердити конспект уроку чи заняття;
- практикант, який проводить урок чи заняття, зобов'язаний прийти в школу за 20 хвилин до початку занять, підготувати до уроку класну дошку, наочність, роздатковий матеріал, довідатись у вчителя про рівень знань окремих учнів, розміщення їх у класі;
- практикант, який не проводить в даний день урок чи заняття, зобов'язаний прийти в школу за 10 хвилин до початку занять, відвідати всі пробні уроки своєї підгрупи, вести щоденник спостереження, брати участь в обговоренні уроків своїх товаришів.

### **Рекомендації студенту-практиканту щодо проведення уроку**

При проведенні уроку бажано дотримуватись таких порад:

- входити в клас студент-практикант повинен ще до дзвінка. Учні повинні зайняти свої робочі місця, підготувати необхідні для даного уроку підручники, посібники та письмові приладдя;
- чіткість і діловитість початку уроку забезпечує потрібний ритм усього уроку, а тому необхідно перевірити готовність класу до уроку;
- створивши в класі необхідну ділову атмосферу, повідомити учням план уроку, пізнавальні завдання уроку, які ставлять перед учнями, етапи проведення уроку.

1. Чітка цілеспрямованість уроку.
2. Достатнє організаційне і матеріальне забезпечення уроку.
3. Оптимальний психологічний режим уроку.
4. Оптимальний темп і ритм роботи на уроці.
5. Систематична послідовність і наступність операцій на уроці.
6. Завершеність операцій.
7. Економія часу на уроці.
8. Неперервний контроль і самоконтроль.
9. Встановлення ділової рівноваги при її порушенні.
10. Закріплення знань і умінь.
11. Неперервне вдосконалення навчального процесу.

### **Пам'ятка практиканту з підготовки до уроку**

1. Дізнайся вчасно тему свого уроку, точно визнач матеріал в підручнику до цього уроку, його місце в системі уроків по темі.
2. Визнач методичну літературу з теми уроку.
3. Визнач мету уроку, його структуру, основні етапи.
4. Розроби зміст уроку, добери матеріал і визнач методи та прийоми навчання на кожному етапі уроку, сформулюй завдання і питання учням.
5. Розподіли навчальний час на всі етапи уроку.

6. Передбач чергування різних видів робіт дітей, складного і нескладного матеріалу, правильне співвідношення між роботою під керівництвом вчителя і самостійною роботою учнів.

7. Використовуй прийоми диференціації навчальної роботи, а також елементи проблемного навчання.

8. Продумай дидактичний і наочний матеріал до уроку, оформлення записів учнів в зошитах, а також на дошці.

9. Підготуй дидактичні ігри, фізкультхвилинки.

10. Оформи розгорнутий план-конспект уроку. (Детальніше див додаток В).

### **Етапи підготовки пробного уроку**

Підготовка до пробного уроку починається з усвідомлення теми, мети уроку на першій консультації, яку проводить вчитель класу. Під час консультації потрібно:

1. Уточнити тему уроку й записати її так, як записано в календарно-тематичному плані вчителя.

2. Записати сторінку підручника, яку потрібно буде відпрацювати з учнями в класі, домашнє завдання.

3. Обов'язково записати № домашнього завдання, яке буде перевірятися на цьому уроці (визначити методи та прийоми, час і місце його перевірки на уроці).

4. З'ясувати в учителя, які методи і прийоми він радить використати на уроці.

Після цього добре вивчити зміст запропонованого на даний урок матеріалу в підручниках.

Продумайте, які завдання підручника спрямовані на досягнення основної мети уроку, які на закріплення, вдосконалення повідомлених раніше знань, на відпрацювання навичок, що формуються, на підготовку до вивчення нового матеріалу на наступних уроках. З програми та підручників дізнайтеся, що учні вивчали, що вони повинні вже знати, які навички, уміння вже вироблені, щоб не запропонувати учням завдань, які вони ще не вміють виконувати, або завдань, не

передбачених програмою. Продумайте, як пов'язати програмовий матеріал із життям.

Виходячи зі змісту матеріалу, який опрацьовуватиметься на уроці, визначте мету уроку (навчальну, виховну, розвивальну).

При визначенні навчальної мети потрібно враховувати вимоги Програми з даної теми; передбачити повторення вивченого матеріалу, яке має бути пов'язане з застосуванням набутих раніше знань, умінь, навичок у дещо змінених умовах. Розвивальну мету можна сформулювати так:

- розвивати логічне мислення учнів;
- порівнювати, узагальнювати, доводити, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки;
- розвивати навички самостійної роботи;
- виробляти навички самоперевірки, самоконтролю;
- розвивати довільну увагу, пам'ять, творчу увагу.

Виховну мету можна сформулювати так:

- формувати в учнів почуття національної гідності;
- виховувати любов до Батьківщини;
- виховувати почуття поваги до рідної мови; виховувати почуття дружби, товарищкості;
- виховувати любов та повагу до державних символів нашої країни;
- виховувати бережливе ставлення до майна, до матеріальних цінностей;
- виховувати свідоме ставлення до праці; виховувати культуру поведінки в дітей;
- виховувати любов до знань, інтерес до книги.

Добре вивчити зміст матеріалу. Творчо опрацювати відповідну методичну літературу, періодичну пресу.

Визначити, які ТЗН і наочні посібники, дидактичний матеріал можна використати на уроці.

Визначити тип уроку, продумати його структуру (урок-екскурсія; урок-подорож; урок-гра; урок-конкурс; урок-усний журнал; комбінований урок).

Продумати оптимальні методи і прийоми навчання, форми перевірки знань учнів, поєднуючи індивідуальну перевірку з колективною, підготувати диференційовані завдання, продумати систему повторення та закріплення вивченого.

Визначити місце, мету, час самостійної роботи на уроці, засоби її перевірки. Дібрати засоби стимулювання навчальної діяльності учнів, прийоми вироблення в школярів уміння вчитися (слухати, аналізувати почуте, мислити, запам'ятовувати).

Підібрати зміст домашнього завдання. Продумати інструктаж до домашнього завдання.

Обміркувати підсумок уроку та написати конспект пробного уроку.



## Типи та структура уроків для початкової школи

(див додаток Ж)

### Хід уроку (план-конспект)

Схема запису спостережень уроку

1. Дата \_\_\_\_\_
2. Школа \_\_\_\_\_
3. Предмет \_\_\_\_\_
4. Вчитель класу \_\_\_\_\_
5. Клас \_\_\_\_\_
6. Тема уроку \_\_\_\_\_
7. Мета уроку \_\_\_\_\_

Хід уроку	Позитивні аспекти в його проведенні

Вимоги до підготовки та проведення практики пробних уроків у школі:

1. Норма класно-урочних і позакласних занять повинна бути виконана кожним студентом-практикантом повністю та в чітко встановлений строк.

2. Практика кожного студента проводиться в різних класах початкової школи з усіх навчальних предметів, з яких в процесі теоретичної підготовки були прослухані відповідні методики навчання.

3. Консультації й керівництво з боку школи (вчителі) й педагогічного навчального закладу (методисти практики) повинні бути регулярними.

4. Підготовка до уроку, його проведення й аналіз - три рівнозначних етапи процесу професійної підготовки, тому вимогливість до них повинна бути однаковою.

## КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

### *пробних уроків та занять*

Оцінку «**Відмінно**» ставлять за бездоганний урок, коли повністю досягнуто навчальної та виховної мети, коли студент-практикант:

- а) виявив уміння самостійно й творчо готуватися до уроку;
- б) провів урок на високому науковому рівні, поряд з освітніми завданнями добре розв'язував виховні завдання, успішно керувався дидактичними принципами;
- в) виготовив хороші наочні матеріали і вдало використав їх на уроці, на високому педагогічному рівні демонстрував досліди;
- г) проводячи урок, творчо застосовував різні педагогічні методи й прийоми, правильно оцінював знання учнів і забезпечив активність учнів під час перевірки їхніх знань, пояснення нового матеріалу, закріплення чи повторення; залучаючи учнів до активної розумової та трудової діяльності, розвивав мислення учнів, навички самостійності;
- г) уміло поєднував роботу з усім класом з індивідуальним підходом до окремих учнів;
- д) правильно використав час і домогся того, що учні засвоїли основний матеріал на уроці;
- е) уміло керував увагою учнів, зумів досягти зразкової дисципліни учнів;
- є) вів урок бездоганною мовою.

Оцінку «**Добре**» ставлять за урок тоді, якщо студент-практикант:

- а) виявив уміння добре готуватися до уроку, користуючись незначною допомогою вчителя чи методиста;
- б) провів урок, який за своїм змістом науково витриманий;
- в) використовував ефективні методи й методичні прийоми, але не досить творчо, на уроці мали місце методичні недоліки, які все ж суттєво не порушували нормальної роботи;

г) забезпечив на уроці добру дисципліну, залучав учнів до активної діяльності, але їхня активність була нерівномірною або на окремих етапах уроку незначною.

г) мети уроку досягнув.

Оцінку «**Задовільно**» ставлять, коли:

а) урок за своїм змістом ідейно та науково витриманий, однак студент-практикант допускав у поясненні неточності або не помічав помилок у відповідях учнів;

б) на уроці студент не зумів організувати активної розумової й трудової діяльності учнів, погано знає учнів;

в) наочність на уроці використовувалась в основному правильно, але мали місце окремі недоліки (як недостатність осмислення того, що учні бачать, слабе керівництво процесом сприймання, бліді, нечіткі словесні пояснення);

г) під час проведення уроку студент-практикант допускав методичні помилки, і це позначилось негативно на знаннях учнів;

г) на уроці мали місце порушення учнями дисципліни, а студент-практикант в ряді випадків або не реагував на це, або не зміг нічого зробити; все ж загалом досягнуто поставленої освітньої і виховної мети.

Оцінку «**Незадовільно**» ставлять, якщо:

а) студент-практикант не досягнув на уроці поставленої мети;

б) урок проведено на низькому національно-патріотичному чи науковому рівні, студент-практикант допускав грубі помилки, виявив незнання фактичного матеріалу;

в) проводячи урок, студент-практикант допустив грубі методичні помилки, внаслідок яких учні не засвоїли навчального матеріалу;

г) мова студента-практиканта нечітка, має багато недоліків за формою та змістом;

д) дисципліна на уроці була погана, а студент-практикант виявив безпорадність і не зумів налагодити її.

### **Рекомендації щодо оцінювання практикантом навчальних досягнень учнів**

Згідно з додатком до листа Міністерства освіти і науки України від 28 січня 2014 № 1/ 9 – 74. «Система контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи» міністерства освіти і науки України у 1 -му та 2-му класах дається вербальна (словесна) оцінка знань, умінь і навичок учнів з навчальних предметів. У 1-2 класах використовується словесне оцінювання й визначаються лише рівні засвоєння знань та сформованості умінь і навичок школярів (початковий, середній, достатній, високий).

Детальніше див . Додаток до листа Міністерства освіти і науки України від 28 січня 2014 № 1/ 9 – 74. «Інструктивно-методичні матеріали щодо контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів початкових класів загальноосвітніх навчальних закладів» (додаток Д), де подані рівні навчальних досягнень учнів ЗОШ 1 ст., їх характеристика, критерії та норми оцінювання з кожного навчального предмету визначені у збірнику «Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів у системі загальної, середньої освіти» [10]/

*Документація з практики*  
**«Пробні уроки та заняття у школі»**  
**(навчально-виховна практика)**

1. Щоденник пробних уроків і занять.
2. Щоденник спостережень.

*Зразок оформлення документації*  
**Щоденник пробних уроків і занять.**

В щоденнику пробних уроків повинно бути:

*I сторінка*

*Підпис*

Конспекти  
пробних уроків та занять,  
проведених практиканткою \_\_\_\_\_ групи  
Івано-Франківського коледжу  
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет  
імені Василя Стефаника»

---

прізвище, ім'я, по батькові

201\_\_р.

*II сторінка*

Адреса бази практики - \_\_\_\_\_

Директор -

Завуч -

Завуч молодших класів –

Прізвища вчителів:

1-а \_\_\_\_\_

1-г \_\_\_\_\_

**Розклад дзвінків:**

- 1-й - урок
- 2-й - урок
- 3-й урок
- 4-й урок (і т.д.)

*III сторінка*

1. Індивідуальний план роботи практиканта.

*IV сторінка*

2. Конспекти пробних уроків.
3. Після кожного уроку - аналіз пробного уроку методистом.

## Щоденник спостережень

### Титульна сторінка

Щоденник  
спостереження і проведення пробних уроків  
студента-практиканта  
групи  
напряму 5.01010201 «Початкова освіта»  
Івано-Франківського коледжу  
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет  
імені Василя Стефаника»  
прізвище, ім'я, по батькові  
201\_\_р.

### Щоденник складається з трьох розділів:

#### **1. Довідковий матеріал.**

Відомості про школу.  
Розклад уроків підгрупи.  
Пам'ятки.  
Розклад дзвінків у школі.

Схеми аналізу уроків.

#### **2. Спостереження і проведення навчально-виховної роботи.**

*Зміст розділу:*

- конспекти спостережень пробних уроків студентів-практикантів підгрупи.

#### **3. Схема запису уроків:**

- зліва в зошиті: число, клас, хто проводить урок, тема, мета, обладнання, хід уроку;

- справа в зошиті: пропозиції, висновки до уроку, оцінка.

Примітки ( 2-3 аркуші в кінці зошита).

### Орієнтовна схема аналізу уроку студентом

1. Клас \_\_\_\_\_
2. Предмет: \_\_\_\_\_
3. Тема уроку: \_\_\_\_\_
4. Мета (триєдина) уроку: \_\_\_\_
5. Тип, вид уроку: \_\_\_\_\_
6. Чи відповідає зміст уроку, методи навчання, форми організації діяльності учнів меті уроку?
7. Які методи і прийоми навчання використав учитель на уроці?
8. Які дидактичні завдання простежені на окремих етапах уроку, чи пов'язані вони із загальною метою уроку?
9. Які форми роботи з учнями використав учитель на уроці?
10. Чи спостерігалася на уроці індивідуалізація або диференціація навчання? В чому вони виявилися?
11. Чи побачили ви на уроці прийоми, які б допомагали учневі самому здобувати знання, чи використано на уроці алгоритми, пам'ятки, схеми, опорні конспекти?
12. Чи використовував учитель на уроці інноваційні педагогічні технології? \_\_\_\_\_
13. Чи було підбито підсумок уроку? Як?
14. Що нового для себе ви взяли з уроку? Чим збагатився ваш методичний багаж? \_\_\_\_\_
15. Що б ви порадили вчителю для вдосконалення уроку?



### **Підсумки практики**

З практики «Пробні уроки та заняття в школі» підсумкова оцінка виставляється на основі поточних оцінок за кожен пробний урок, а також враховується оцінка за ведення конспектів пробних уроків та щоденника спостережень за пробними уроками. Підсумкова оцінка з даного виду практики виставляється завідувачем навчально-виробничої практики спільно з керівником практики та методистами даної підгрупи.

Звіт про практику, що включає відеолітопис чи фотолітопис груп про результати проведеної практики розміщується на сайті коледжу. Детальніше про звіт див с.11.

## ПЕРЕДДИПЛОМНА ПЕДАГОГІЧНА ПРАКТИКА

Переддипломна практика – є комплексним по суті й змісту діяльності студента завершальним етапом практичної підготовки майбутнього вчителя й проводиться на випускному курсі у відповідності з навчальним планом. В ході практики студенти коледжу не лише ознайомлюються із завданнями навчально-виховної роботи в початковій школі, але й беруть безпосередню активну участь у їх вирішенні.

До неї допускаються студенти, які успішно виконали всі попередні види педагогічної практики.

**Метою** переддипломної педагогічної практики є оволодіння студентами уміннями, навичками самостійної навчально-виховної роботи в початкових класах, а також визначення рівня їх готовності до професійно-педагогічної діяльності.

### **Завдання переддипломної педагогічної практики:**

- оволодіти уміннями й навичками навчально-виховної діяльності вчителя, вихователя, організатора дитячого колективу, керівника гуртка в умовах міської чи сільської школи;
- ознайомитись з умовами діяльності школи, педагогічним колективом, матеріальним забезпеченням навчально-виховного процесу; з системою планування навчально-виховного процесу школи, вчителів початкових класів, організатора виховної роботи тощо;
- здійснювати психолого-педагогічне виховання учнів (особових справ, медичних карток, класних журналів, щоденників);
- ознайомитись з роботою методичних об'єднань вчителів початкових класів, класних керівників, предметних комісій, педагогічної ради;
- формувати навички практичного застосування різних методів науково-педагогічного дослідження: спостереження за

навчально-виховною діяльністю вчителя класу, вивчення шкільної документації, аналіз результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів тощо;

- удосконалювати навички організації та проведення різних типів уроків у початковій школі;
- розвивати вміння застосовувати різні методи, прийоми, способи включення молодших школярів в активну навчально-пізнавальну діяльність;
- формувати досвід застосування в педагогічній діяльності елементів сучасних освітньо-виховних технологій: диференційоване навчання, інтерактивне навчання, проектна технологія тощо;
- узагальнювати знання студентів про критерії оцінювання навчальних досягнень учнів початкових класів, формування навичок діагностики та вимірювання рівня знань, умінь і навичок молодших школярів.

### **Зміст «Переддипломної педагогічної практики»**

Переддипломна практика проводиться на четвертому курсі у восьмому семестрі й триває 8 тижнів. До неї допускаються студенти, які успішно виконали всі попередні види практики.

Під час практики випускники коледжу, як правило, розподіляються по різних типах міських і сільських шкіл області з врахуванням майбутньої роботи. Практика з додаткової кваліфікації проводиться впродовж всього періоду перебування студента в школі.

За період переддипломної практики кожен студент повинен провести 140-160 уроків (в залежності від класу) і з додаткової кваліфікації – 14 занять .

**В процесі практики закріплюються і розвиваються наступні професійні вміння:**

- розробляти поурочні й тематичні плани навчальних занять, планувати позакласну роботу на період практики;

- самостійно готувати й проводити уроки, добиватись глибокого засвоєння учнями навчального матеріалу, формувати в них науковий світогляд, логічне мислення, культуру усної й писемної мови, інтерес до предмету;
- проводити додаткові заняття з школярами, виготовляти наочні посібники та дидактичний матеріал; проводити різнобічну позакласну й позашкільну виховну роботу;
- організовувати громадсько - корисну працю;
- проводити профорієнтаційну роботу з учнями; встановлювати педагогічно доцільні взаємовідносини з дітьми, їх батьками, вчителями;
- вести шкільну документацію (класний журнал, щоденники учнів), перевіряти зошити; проводити індивідуальну роботу з батьками, батьківським комітетом, виступати на класних батьківських зборах по одній із проблем сімейного виховання;
- оволодіти методами й формами організації виховної роботи з дітьми й підлітками за місцем проживання; проводити педагогічний експеримент або творчу дослідницьку роботу з метою збору матеріалу та використання його при підготовці до курсової роботи; вміти використати кращий досвід вчителів у роботі за період практики.

**Під час безперервної педагогічної практики студент має можливість реалізувати такі форми методичної роботи:**

- опрацювання психолого-педагогічної літератури;
- вивчення досвіду роботи кращих вчителів школи;
- добір психолого-педагогічної та методичної літератури певної тематики;
- створення мультимедійних презентацій до засідання методичного об'єднання вчителів початкових класів;
- підготовка виставкового матеріалу до педагогічної ради;
- виступ з повідомленням на засіданні методичного об'єднання вчителів початкових класів.

Після завершення практики майбутні вчителі проходять діагностування, що визначає реальний рівень розвитку своїх професійних якостей та вмінь.

### **Теоретична компетентність:**

- система знань з психології про розвиток молодших школярів, вікові особливості протікання психічних процесів у дітей молодшого шкільного віку, провідну діяльність, психофізіологічні вимоги до організації навчально-виховного процесу;

- комплекс теоретичних знань про закономірності, принципи, методи, прийоми, засоби, форми сучасного навчання, освітні педагогічні технології, можливості їх реалізації в початковій школі;

- комплекс теоретичних знань про головну мету сучасного виховання, зміст, завдання, напрямки формування та розвитку особистості молодшого школяра, розуміння сутності методів, прийомів, форм організації виховної роботи;

- знання про форми взаємодії школи й сім'ї;

- комплекс знань з різних методик викладання навчальних предметів у початковій школі; знання про способи подолання різних видів конфліктів, прийоми запобігання їх виникнення.

**Практично-методична компетентність** передбачає становлення у майбутніх вчителів початкових класів проєктувальних, гностичних, організаційних, дидактичних, сугестивних, процесуальних, конструктивних, гностичних комунікативних умінь.

### ***Проектувальні уміння:***

- уміє здійснювати перспективне й тижневе планування власної роботи й діяльність учнів класу;

- виявляє самостійність та ініціативність при плануванні навчальних і позакласних занять з фаху.

### ***Конструктивні уміння:***

- уміє визначити й обґрунтувати мету, зміст, методи й прийоми навчання;

- уміє скласти розгорнутий конспект, при цьому виявляє самостійність та ініціативність;

- уміє визначити зміст позакласного заходу з фаху відповідно до рівня психофізіологічного розвитку дитини, дібрати відповідний матеріал і змоделювати форму заходу.

***Процесуальні уміння:***

- вільно володіє матеріалом уроку, не припускається мовленнєвих помилок;

- уміє використовувати на уроках та в позакласних заходах різні методи активізації пізнавальної діяльності учнів;

- володіє вміннями оцінювати рівень знань, умінь і навичок учнів відповідно до чинних норм.

***Гностичні уміння:***

- уміє здійснювати аналіз відвіданих уроків з різних аспектів;

- уміє аналізувати позакласні виховні заходи з фаху, які проводять інші студенти;

- уміє аналізувати власну діяльність, оцінювати результативність проведеного уроку, позакласного заходу і вносити необхідні корективи;

- уміє оформити конспект залікового заходу згідно з чинними вимогами.

***Комунікативні уміння:***

- безконфліктно спілкується;

- має бездоганне літературне мовлення (на уроках і в позаурочних ситуаціях);

- уміє правильно реагувати на зауваження, що виникають у процесі діяльності.

***Організаційні уміння:***

- провів необхідну кількість уроків і позакласних заходів;

- вчасно здав належним чином оформлену документацію за педпрактику;

- брав активну участь в обговоренні результатів педпрактики на підсумковій конференції.

**Особистісна компетентність студента – практиканта:**

- становлення моральних рис і якостей студента;
- відповідальність та ініціативність при виконанні завдань педагогічної практики;
- становлення професійних мотивів діяльності студента;
- гуманне та толерантне ставлення до дітей;
- розуміння значення вчителя в становленні особистості молодшого школяра;
- рівень сформованості культури поведінки практиканта;
- рівень сформованості культури спілкування студента-практиканта;
- творчість та креативність при виконанні завдань педагогічної практики.

Відповідно до вказаних критеріїв визначається початковий, середній, достатній, високий рівень сформованості професійних знань, умінь та навичок студентів-практикантів.

## Обов'язки студентів під час

### «Переддипломної педагогічної практики»

1. Студент працює на робочому місці вчителя початкових класів **вісім** тижнів, а також – виконує обов'язки з додаткової спеціалізації.

2. Для проходження практики студенти закріплюються по одному до окремого класу за згодою адміністрації школи і виконують весь об'єм роботи, передбачений програмою переддипломної педагогічної практики.

3. Кожний практикант у період практики щодня працює в школі згідно з планом вчителя початкових класів **не менше 6 год.** (*У разі хвороби практикант надає медичну довідку в школу, коледж*).

4. Перші два дні практики відводяться на спостереження уроків у своєму класі з метою ознайомлення з учнями класу і системою роботи класовода.

5. Контроль з питань організації та методики проведення навчально-виховної роботи в школі здійснюється вчителями початкових класів, керівниками груп практикантів.

6. Всі уроки, позакласні заняття проводяться у присутності вчителів початкових класів. Окремі уроки та виховні заходи відвідують, аналізують і оцінюють керівники практики коледжу.

7. Останні два дні практики студент спостерігає уроки вчителя початкових класів, складає письмовий звіт і звітується на педагогічній раді школи.

8. Упродовж переддипломної практики кожен практикант веде щоденник, в якому фіксує зміст навчально-виховної роботи, що проводить, а також збирає матеріал з вивчення учнівського колективу для написання на нього психолого-педагогічної характеристики.

9. Кожен практикант знайомиться правилами внутрішнього розпорядку школи, статутом, річним планом роботи школи, планами та протоколами засідань методичних об'єднань вчителів



початкових класів, планом виховної роботи вчителя на півріччя, планом роботи дитячої організації (учнівського об'єднання), планом роботи з батьківським комітетом і копіює план виховної роботи класу на півріччя.

10. Студент повинен бути в школі кожного дня не менше 6 годин.

11. Студент повинен своєчасно виконувати всі види робіт, передбачені програмою педагогічної практики.

12. У період практики повинен проявляти високу активність, глибокий інтерес і любов до дітей, педагогічної професії, бути прикладом організованості та дисциплінованості.

13. У ході практики студент веде педагогічний щоденник, в якому складає плани-конспекти уроків і занять.

14. Практикант дотримується правил внутрішнього розпорядку школи, розпоряджень адміністрації школи та керівників практики. У випадку невиконання вимог, що висуваються до практиканта, він може бути знятий з практики.

15. Практикант чергує у школі, проводить індивідуальну роботу з учнями, здійснює зв'язок із батьками окремих учнів, виступає на класних батьківських зборах, бере участь у засіданні педагогічної ради і методичних об'єднань учителів початкових класів.

16. Студент, знятий з практики або діяльність якого визнана незадовільною, вважається таким, що не виконав навчальний план.

### **Пам'ятка учителям початкових класів**

1. Упродовж першого дня ознайомити практикантів із плануванням навчально-виховної роботи класу, школи.

2. Перші 2 дні організувати огляд показових уроків вчителів, що працюють у даному класі (бажано з усіх предметів), спостереження за роботою вчителя початкових класів (студенти тільки спостерігають).

3. Упродовж останнього тижня студенти проводять залікові уроки, готують документацію для творчого звіту в комісії.

4. Останній день студенти спостерігають за роботою вчителя.

5. Учитель консультує практикантів під час підготовки до уроків, позакласних занять, заходів із додаткової спеціалізації.

6. Присутній на всіх уроках і заняттях практиканта.

7. У кінці робочого дня аналізує уроки, аналіз коротко записує у щоденник-табель практиканта, виставляє оцінку за кожен урок чи заняття.

8. Після закінчення педагогічної практики **складає і завіряє 2 відгуки** (один з додаткової спеціалізації) на практиканта, оцінює його роботу за 12 бальною системою.

**Орієнтовні рекомендації директору школи  
(заступнику директора з навчально-виховної роботи у  
початкових класах) щодо керівництва «Переддипломною  
педагогічною практикою» студентів**

1. Адміністрації школи розподілити практикантів по класах згідно з наказом з практики.

2. Створити умови для проходження переддипломної педагогічної практики:

- ознайомити практикантів зі школою, документацією зі школознавства, правилами внутрішнього розпорядку;

- періодично контролювати якість проведення уроків і позакласних занять студентів-практикантів;

- запрошувати практикантів на засідання методичних, педагогічних рад, методичних об'єднань, збори батьків та ін.;

- прийняти творчий звіт студентів на засіданні методичного об'єднання про підсумки проходження практики й затвердити оцінки за переддипломну педагогічну практику. Витяг з протоколу засідання методичного об'єднання передати керівнику практики від навчального закладу.

3. Завірити 2 відгуки про роботу студента-практиканта (характеристики) : на посаді вчителя та на посаді вчителя з

додаткової спеціалізації ( керівника гуртка) - печаткою і підписом директора.

4. Оформити відомість на оплату педагогічним працівникам школи за керівництво переддипломною педагогічною практикою.

### **Обов'язки студента на посаді**

#### **«Вчителя інформатики в початковій школі»:**

- упродовж першого тижня практики студент переглядає 2 уроки інформатики, проведених вчителем в тому класі, в якому буде проходити практику студент;
- самостійно готує і проводить уроки, позакласні заняття та інтегровані уроки;
- застосовує різні програми для ЕОМ (навчальні, контролюючі, ігрові) на різних етапах уроку, проводить різну позакласну роботу з інформатики;
- проводить уроки в ЗШ I ст. (математика, українська мова, природознавство, малювання тощо) з використанням комп'ютерної техніки;
- організовує гурток з інформатики з метою ознайомлення школярів з ЕОМ;
- веде шкільну документацію, забезпечує готовність комп'ютерів до роботи на уроці;
- налагоджує комп'ютерну техніку та реагує на пошкодження чи збої в роботі, створює методичне забезпечення до уроків інформатики;
- використовує різні форми уроку, кращий досвід вчителів інформатики в роботі.

### **Обов'язки студента на посаді**

#### **«Організатора дитячих хореографічних колективів»:**

- студент складає індивідуальний план роботи «організатора дитячого хореографічного колективу»;
- студент знайомиться з системою проведення уроків ритміки в школі, змістом хореографічної роботи школи, посадовими обов'язками вчителя ритміки та керівника гуртка дитячого хореографічного колективу;
- відвідує 5 занять з хореографії; проводить 16 занять гуртка з хореографії; проводить індивідуальну роботу з учнями, бере участь у загальношкільних святах.

### **Обов'язки студента на посаді**

#### **«Вчителя англійської мови в початковій школі»:**

- Протягом 8 тижнів переддипломної педагогічної практики студент повинен провести 14 уроків з іноземної мови, 1 заліковий урок та 1 виховне заняття. Теми навчально-виховних занять визначаються відповідно до календарно-тематичного планування.

Під час практики студент:

- відвідує уроки іноземної мови досвідчених вчителів;
- продовжує проводити уроки іноземної мови в класі;
- проводить бесіди про Англію і Німеччину, про традиції і звичаї країн, мова яких вивчається; проводить заочні подорожі до Британії та Німеччини;
- інсценізує з учнями казки іноземною мовою;
- розучує з дітьми пісні та вірші іноземною мовою.

Вчитель, який веде іноземну мову у ЗШ I ст., керує практикою студента з додаткової спеціалізації, оцінює проведені заходи, пише характеристику на практиканта і виставляє студенту оцінку за практику з додаткової спеціалізації, яка підтверджується печаткою і підписом директора школи.

## Документація з практики

**1. Документи , що є підставою для зарахування на практику.**

**1.1. Направлення на практику.**

**1.2. Повідомлення** (Форма № Н-7.04. Надсилається у вищий навчальний заклад *не пізніше, як через три дні* після прибуття студента на базу практики ).

**1.3. Щоденник практики.**

**С.6 Робочі записи під час практики** (звіт роботи студента на посаді вчителя-класовода за період практики).

**С.7 Робочі записи під час практики** (звіт роботи студента з додаткової спеціалізації за період практики).

**1.4. Характеристика й оцінка роботи студента на практиці** (оформляє керівник практики від бази практики, затверджується підписом директора та печаткою).

**1.5. Характеристика і оцінка роботи студента на практиці** (оформляє керівник практики з додаткової спеціалізації від бази практики, затверджується підписом директора та печаткою).

**1.6 Відгук осіб, які перевіряли проходження практики, та висновки керівника практики від навчального закладу, який виставляє підсумкову оцінку,** враховуючи якість ведення студентом звітної документації, творчий звіт в комісії, відгуки та оцінки керівників практики від бази практики (за 12-бальною шкалою).

## **II. Звітна документація студента**

### **2.1. Щоденник спостереження за показовими уроками вчителя.**

*Титульна сторінка*

Прізвище, ім'я, по батькові студента.

Група.

Школа, її адреса, телефон.

Клас.

Кабінет.

#### **I сторінка**

- Керівник практики.

- Керівник практики з додаткової спеціалізації.

- Прізвище, ініціали директора.

- Прізвище, ініціали заступника директора з навчально-виховної роботи.

- Учитель класу.

- Учитель з додаткової спеціалізації.

- Учитель з музичного мистецтва, фізкультури, образотворчого мистецтва.

#### **II сторінка**

- Список класу.

#### **III сторінка**

- Розклад дзвінків.

- Розклад уроків, заняття гуртків.

## Зміст

№ з/р	Дата	Предмет Тема	Зміст уроку	Аналіз уроку
-------	------	-----------------	-------------	--------------

### 2.2 Табель обліку результатів роботи практиканта:

1 – на посаді вчителя початкових класів;

2 – на посаді вчителя з додаткової спеціалізації.

*Титульна сторінка*

Прізвище, ім'я, по батькові студента.

Група.

Клас.

Кабінет.

### Перша сторінка

- Керівник педагогічної практики.

- Прізвище, ініціали заступника директора з навчально-виховної роботи.

- Учитель класу.

- Учитель музики, фізкультури, образотворчого мистецтва.

- Учитель з додаткової спеціалізації.

### Зміст

№з/р	Дата	Предмет, тема	Аналіз уроку	Оцінка, підпис
------	------	---------------	--------------	----------------

**2.4. Плани-конспекти уроків** (кількість уроків повинна відповідати кількості уроків за розкладом класу). (Типи та структура уроків у початковій школі див дод.Ж). Взірці уроків див. додаток З.

**2.5. Конспект залікового уроку** (надрукований та в електронному варіанті).

**2.6. Робота з батьками .**

**2.7. Творчий звіт про практику** (звіт в комісії).

### **Документи практики**

#### **з додаткової спеціалізації «Вчитель англійської мови в початковій школі» :**

- плани- конспекти навчальних занять з іноземної мови;
- план-конспект залікового уроку;
- план-конспект виховного заняття з іноземної мови;
- таблиць обліку результатів роботи практиканта з додаткової кваліфікації;
- звіт про практику;
- характеристика з додаткової спеціалізації з оцінкою, підписана керівником практики з додаткової спеціалізації та директором школи і завірена печаткою. Звітні документи подаються керівникові практики впродовж 2 днів після її закінчення.

### **Документи практики з додаткової спеціалізації**

#### **«Організатор дитячих хореографічних колективів»:**

- конспекти занять гуртка;
- таблиць обліку результатів роботи практиканта з додаткової кваліфікації;
- індивідуальний план роботи на період практики з додаткової кваліфікації;
- звіт про практику;
- характеристика з додаткової спеціалізації з оцінкою, підписана керівником практики з додаткової спеціалізації та директором школи і завірена печаткою. Звітні документи подаються керівникові практики впродовж 2 днів після її закінчення.



**Документи практики з додаткової спеціалізації  
«Вчитель інформатики в початковій школі»:**

- зошит із тематичним планом;
- зошит із планами-конспектами проведених занять, підписані викладачем інформатики (16 занять);
  - 2 плани - конспекти показових уроків на аркушах А4, підписані викладачем інформатики та методистом;
  - 1 план-конспект позакласного заходу з інформатики, підписаний вчителем інформатики та класоводом;
  - 1 план-конспект інтегрованого уроку на аркушах А4, підписаний вчителем інформатики та предметником;
  - таблиць з оцінками та аналізом за кожний проведений урок, показові уроки повинен перевірити і проаналізувати методист;
  - звіт проходження практики з інформатики в окремому зошиті;
  - характеристика, написана викладачем, який веде інформатику в ЗШ І ст., завірену в директора школи (підпис та печатка).

Звітні документи подаються керівникові практики впродовж 2 днів після її закінчення.

Щоденник  
проходження педагогічної практики  
в загальноосвітній школі № \_\_\_\_\_  
з \_\_\_\_\_ по \_\_\_\_\_ 20 \_\_\_\_ року  
студента-практиканта групи \_\_\_\_\_  
Івано-Франківського коледжу  
ДВНЗ «Прикарпатський національний  
університет імені Василя Стефаника»  
\_\_\_\_\_  
(прізвище, ім'я, по батькові)

### **1-ша сторінка**

База практики ( номер та адреса  
школи) \_\_\_\_\_

Прізвище, ім'я, по батькові студента

Директор школи \_\_\_\_\_

(прізвище, ім'я, по батькові)

Завуч початкових класів \_\_\_\_\_

(прізвище, ім'я, по батькові)

Учитель початкових класів \_\_\_\_\_

(прізвище, ім'я, по батькові)

### **2-4 сторінки**

**Довідковий матеріал**

Список учнів класу.

Розклад уроків, позакласних виховних занять.

Розклад дзвінків у школі.

Обов'язки практиканта.

**Наступні сторінки - облік навчально-виховної роботи:**

Дата	Предмет, тема, мета	Аналіз роботи	Оцінка	Підпис учителя

**С.5 Календарний графік проходження практики** (індивідуальний план, що допомагає студентові самостійно організувати підготовку та проходження переддипломної практики).

**Календарний графік проходження практики**

Назви робіт	Тижні проходження практики							відмітки
	1	2	3	4	5	6	7	
Участь у настановчій конференції.								
Участь у групових консультаціях.								
Вивчення розділів програми початкових класів у відповідності до розподілу по базах практики.								
Підбір та вивчення дидактичного матеріалу.								
Оформлення документації для проходження практики.								
Проходження інструктажу з техніки безпеки.								
Ознайомлення з учнівським колективом класу.								

Ознайомлення з роботою методичного кабінету, бібліотеки, навчальних кабінетів, шкільним режимом.									
Ознайомлення з плануванням роботи школи: річним планом, календарно-тематичним планами з предметів, планом виховної роботи класного керівника, вихователів груп продовженого дня.									
Вивчення матеріального забезпечення навчального процесу в закріпленому класі.									
<b>3. Професійно-педагогічна діяльність.</b>									
Спостереження уроків у закріпленому класі.									
Спостереження занять із додаткової спеціальності.									
Самостійне проведення уроків.									
Самостійне проведення занять із додаткової спеціальності.									
<b>4. Позакласна виховна робота у закріпленому класі</b>									
Ранок, свято, екскурсія, читання та обговорення художньої літератури									
<b>5. Робота з батьками</b>									
Батьківські збори, групова консультація для батьків, оформлення папки-пересувки для батьків.									

<b>6. Виготовлення наочних посібників.</b>										
<b>7. Участь у методичній роботі.</b>										
Відвідування відкритих уроків, виховних заходів досвідчених вчителів; участь у роботі педради, участь у роботі методоб'єднання вчителів.										
<b>8. Підсумки педагогічної практики.</b>										
Оформлення звітної документації.										
Залік з результатів проходження переддипломної практики.										
Участь у підсумковій конференції.										

Керівник практики: від коледжу \_\_\_\_\_

(підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник практики: від бази  
практики \_\_\_\_\_





**Відгук осіб, які перевіряли проходження практики**

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

**Висновок керівника практики від вищого навчального закладу про проходження практики**

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

Дата складання заліку «\_\_\_\_» \_\_\_\_\_ 20\_\_ року

Оцінка: за національною шкалою

\_\_\_\_\_

(словами)

кількість балів за шкалою ECTS

\_\_\_\_\_

(цифрами і словами)

Керівник практики від коледжу

\_\_\_\_\_

(підпис)

\_\_\_\_\_

(прізвище та ініціали)



### **Структура характеристики на студента-практиканта**

Керівник практики школи (учитель початкових класів) складає характеристику студента, яка обов'язково завіряється підписами директора, вчителя та печаткою школи. В характеристиці оцінюється діяльність практиканта на переддипломній педагогічній практиці.

Орієнтовна структура характеристики на студента-практиканта 4 курсу:

1. Прізвище, ім'я, по батькові. Школа і клас, в яких студент проходив переддипломну практику, термін проходження практики.

2. Знання програми початкових класів і змісту навчального матеріалу в них.

3. Уміння планувати навчальний матеріал на уроках.

4. Уміння здійснювати зв'язок із життям, розв'язувати завдання виховання, впливати на свідомість, почуття, волю дітей.

5. Уміння організовувати учнів на роботу, керувати їх увагою й активізувати розумову діяльність, інтерес до навчального матеріалу, забезпечити набуття учнями міцних знань і навичок.

6. Уміння здійснювати індивідуальний підхід до учнів і попереджувати в них відставання та неуспішність під час навчальних занять.

7. Рівень оволодіння практикантом методикою викладання кожного предмета початкової школи.

8. Уміння проводити позакласну роботу з учнями та культурно-освітню роботу з батьками.

9. Ставлення практиканта до роботи і його дисциплінованість. Педагогічна культура практиканта.

10. Характер труднощів при здійсненні самостійної педагогічної діяльності та оцінка за практику.

11. Позитивні сторони і основні прогалини в педагогічній підготовці практиканта.

12. Об'єктивність оцінювання знань учнів.

13. Врахування вікових особливостей дітей при навчанні й організації виховної роботи.

14. Ставлення практиканта до роботи і його дисциплінованість.

Загальна оцінка переддипломної практики за весь період.

### **Захист практики**

Після закінчення практики у визначений день студент здає документацію та звіт на рецензування керівнику підгрупи практикантів від навчального закладу. Звіт практики захищається студентом при комісії, призначеній директором коледжу. Він проводиться у формі творчого звіту, відеоматеріали звіту групи розміщуються на сайті коледжу.

Оцінка за практику вноситься в заліково-екзаменаційну відомість і залікову книжку студента за підписами членів комісії.

На основі поточних оцінок за всі види практики виставляється **підсумкова оцінка**, яка затверджується на педагогічній раді при допуску студентів четвертих курсів до державних іспитів.

Студенту, який не виконав програму практики, може бути надано право проходження практики повторно при виконанні умов, визначених коледжем.

Студент, який востаннє отримав негативну оцінку з практики, відраховується з числа студентів коледжу.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вишневецький О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки. Посібник для студентів вищих навчальних закладів. - Дрогобич: Коло, 2006. - 326 с.
2. Волкова Н.П. Педагогіка: посібник для студентів вищих навчальних закладів /Н.П. Волкова. – К.: Вид «Академія». - 2008 – 576 с.
3. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник/ С.У. Гончаренко. – Київ: Либідь, 1997. –
4. Державний стандарт початкової загальної освіти затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 20 квітня 2011 р. № 462// [http://osvita.ua/legislation/Ser\\_osv/17911](http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/17911)
5. Зязюн І.А. Педагогіка добра: ідеали і реалії. Наук.-метод. посібник /І.А. Зязюн. – К.: МАУП, 2000. – 309 с.
6. Кременчуцький педагогічний коледж імені А.С. Макаренка [електронний ресурс] // [ru.org.ua/vihovna\\_praktika\\_metrek1.html](http://ru.org.ua/vihovna_praktika_metrek1.html)
7. Кузьмінський, А. І. Педагогіка: підручник / А.І. Кузьмінський, В.Л. Омеляненко. - К. : "Знання-Прес", 2003. - 418 с
8. Методичні рекомендації до проведення позакласної виховної та літньої практики Коломийського педагогічного коледжу Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Авторський Колектив. – К.:КПКПУ, 2008. –28 с.
9. Методичні рекомендації до проведення практики і «Пробні уроки і заняття в школі» та переддипломної практики» Коломийського педагогічного коледжу Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Автор. колектив. – К.:КПКПУ, 2008. – 54 с.

10. Нові критерії оцінювання навчальних досягнень учнів ...[електронний ресурс] novoukrainka-gymnasium7.edukit.kr.ua/.../novi\_kriterii\_ocinyuvanny
11. Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України», затвердженого наказом Міністерства освіти України від 8 квітня 1993 р. № 93. – ЗНД. – Київ, 1993. - №173. – 24 с.
12. Положення про організацію та проведення практики у Державному вищому навчальному закладі «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника». Схвалено на засіданні Вченої ради ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» [електронний ресурс] // <http://www.pu.if.ua/depart/VyrNavPr/ua/5764/>
13. Савченко О.Я Дидактика початкової школи : Підручник для вузів / Олександра Яківна Савченко. – Київ : Генеза, 2002 . – 368 с.
14. Сірант Н.П. Методичні рекомендації до проходження педагогічної практики: навчально-методичний посібник / Нелі Сірант. – Львів, 2013 – 116 с.
15. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям /В.О. Сухомлинський. – К.: Радянська школа, 1981. – 168 с.
16. Червінська І. Б. Теоретико-методичні засади виховної роботи в початковій школі: навч.-метод. посіб. для студ. / Інна Червінська, Світлана Довбенко. – Івано-Франківськ : Вид-во Прикарпат. нац. ун-ту ім. В. Стефаника, 2012. – 515 с.

## ДОДАТКИ

### Додаток А Педагогічний щоденник

**Педагогічний щоденник** - це робочий документ студента, в якому планується його педагогічна організаторська діяльність, діяльність дитячого колективу, розвивається методична сутність справ, що проводяться, аналізується кожний день у школі, робляться висновки, узагальнення.

Педагогічний щоденник є обов'язковим документом педагогічної практики, що перевіряється керівником групи, може проглядатися викладачем педагогіки, проректором та методистом з практики. Стан педагогічних щоденників враховується при виставленні заліків та оцінок за педагогічну практику. Крім того, його студенти повинні пред'явити на допуску до переддипломної педагогічної практики.

Протягом педагогічної практики практиканти ведуть щоденник за встановленим взірцем із конспектами уроків, спостереженнями та аналізом уроків практикантів.

Вимоги до ведення щоденника:

1. Записи в щоденнику вести охайно, грамотно, чітко і своєчасно.

2. В щоденнику повинні бути відображені всі дні практики (конспекти щоденних виховних занять, пробних уроків, спостереження уроків студентів своєї підгрупи).

## Додаток Б ВИХОВНІ ЗАНЯТТЯ

### Додаток Б.1 ТЕХНОЛОГІЯ ПІДГОТОВКИ ВИХОВНОГО ЗАХОДУ

#### Алгоритм підготовки і проведення виховного заходу

1. Психолого-педагогічний аналіз обстановки в колективі, необхідність проведення заходу та формулювання його мети.

2. Планування заходу.

3. Організація виховного впливу на колектив (особистість).

4. Безпосередній вплив на колектив (особистість).

Проведення виховного заходу.

5. Аналіз виховного заходу.

#### ***1. Планування виховного заходу:***

1. Визначити теми заходу та чітко формулювання його мети, завдань заходу; визначити на виховання яких якостей школярів спрямовано захід.

2. Врахувати рівень вихованості учнів під час визначення мети і завдань заходу, тактовно допомогати учням.

3. Визначити місце даного заходу в загальній системі виховної роботи.

4. Врахувати, що кожна дитина, яка бере участь у тому чи іншому заході, має цілісну соціально-психологічну структуру, ім'я якої - особистість.

5. При підготовці заходу необхідно врахувати вік дітей та їх індивідуальні особливості.

6. Готуючи виховний захід, необхідно мати на увазі, що навіть при найкращій підготовці та майстерності учитель не досягне задуманої мети, якщо самі вихованці не братимуть активну участь у підготовці і проведенні заходу.

7. Проявляти творчість: виховний вплив на дітей, зацікавленість, поради та допомога вчителя.

8. Психологічно налаштувати учнів на виховну сутність заходу.

### ***II. Процес підготовки:***

1. Спрямовуюча роль класного керівника (педагога - організатора, керівника гуртка) у ході підготовки заходу, тактовна допомога учням.

2. Визначити роль органів самоврядування під час підготовки й проведення заходу.

3. Забезпечення в процесі підготовки згуртованої, злагодженої роботи колективу; формування стосунків співробітництва, взаємодопомоги, вимогливості.

4. Організація діяльності учнів (вихованців): уточнення обов'язків і повноважень кожного учня (вихованця) та встановлення конкретних термінів виконання окремих завдань тощо.

### ***III. Проведення заходу:***

1. При організації заходу слід подбати про:

- місце проведення, оформлення приміщення, обладнання, використання наочності, ТЗН;
- своєчасність початку та організоване проведення;
- дотримання регламенту, доцільність його використання;
- участь представників громадськості, батьків у проведенні заходу; ефективність їхньої участі;
- дотримання під час заходу санітарно - гігієнічних вимог, правил пожежної безпеки, ТБ;
- запобігання перевтомі та врахування особливостей фізичного розвитку учнів ( вихованців );
- зовнішній вигляд учнів ( вихованців );
- дисципліну.

2. Зміст виховного заходу повинен відповідати вимогам:

- цілеспрямованість;
- чи доведено мету до учнів;
- зв'язок із життям класу, школи, району, міста;

- обговорення під час проведення заходу питань, які хвилюють школярів;
- врахування вікових та індивідуальних особливостей;
- емоційна насиченість заходу;
- вплив заходу на розширення світогляду учнів, на розвиток пізнавальних інтересів.

### 3. Методика проведення виховного заходу:

- оптимально обрати форму проведення (бесіда, ранок, лекція, година спілкування, конференція, конкурс);
- визначити роль класного керівника (педагога - організатора, керівника гуртка) у проведенні заходу, врахувати рівень його педагогічної майстерності;
- передбачити наявність елементів обговорення, відкритого обміну думками в ході заходу.
- визначити рівень самостійності школярів в обговоренні проблем.

### *IV. Аналіз результатів виховного заходу:*

- досягнення поставлених педагогом мети та завдань даного заходу;
- виконання плану заходу;
- аналіз ставлення школярів до змісту заходу, рівень їхньої активності.



### **Основні вимоги до проведення виховного заходу:**

- чітка назва заходу та розуміння вихователем його мети;
- планування основних етапів заходу та визначення завдань кожного з них;
- організація підготовки заходу у відповідності до поставленої мети;
- визначення оптимального змісту виховного матеріалу з урахуванням основних принципів організації виховного процесу;
- вибір найбільш раціональних методів і прийомів виховного впливу на учнів на кожному етапі заходу;
- чіткість виховного заходу, оптимальний його темп і ритм;
- гнучкість та широта «виховного маневру»;
- різноманітність і творчий характер діяльності учнів;
- взаємозв'язок заходу з попередніми та наступними формами виховної та навчальної роботи з учнями.

### **Орієнтовна схема аналізу виховного заходу**

#### **I. Аналіз готовності педагога (педколективу) до проведення виховного заходу:**

1. постановка мети і завдань заходу, на виховання яких якостей школярів спрямовано захід;
2. урахування рівня вихованості учнів під час визначення мети і завдань заходу, тактовна допомога учням;
3. місце даного заходу в загальній системі виховної роботи.

#### **II. Процес підготовки:**

1. спрямовуюча роль класного керівника (педагога-організатора) у ході підготовки заходу, тактовна допомога учням;

2. роль органів самоврядування під час підготовки й проведення заходу;

3. забезпечення в процесі підготовки згуртованої, злагодженої роботи колективу; формування стосунків співробітництва, взаємодопомоги, вимогливості;

4. організація діяльності учнів, уточнення обов'язків і повноважень кожного учня та встановлення конкретних термінів виконання окремих завдань тощо.

### **III. Проведення заходу:**

#### **1. Організація:**

- місце проведення, оформлення приміщення, обладнання, використання наочності, ТЗН;
- своєчасність початку та організоване проведення;
- дотримання регламенту, доцільність його використання;
- участь представників громадськості, батьків у проведенні заходу; ефективність їхньої участі;
- дотримання під час заходу санітарно – гігієнічних вимог, правил пожежної безпеки, ТБ;
- запобігання перевтомі та врахування особливостей фізичного розвитку учнів;
- зовнішній вигляд учнів;
- дисципліна.

#### **2. Зміст:**

- цілеспрямованість; чи доведено мету до учнів (вихованців);
- зв'язок із життям класу, школи, району, міста;
- використання під час проведення заходу питань, які хвилюють школярів;
- врахування вікових та індивідуальних особливостей;
- емоційна насиченість заходу;
- вплив на розширення світогляду учнів, на розвиток пізнавальних інтересів.

### **3. Методика проведення:**

- чи оптимально обрано форму проведення ( бесіда, ранок, лекція, година спілкування, конференція, конкурс );
- роль класного керівника (педагога-організатора) у проведенні заходу, його педагогічна майстерність;
- наявність елементів обговорення, відкритого обміну думками в ході заходу;
- рівень самостійності школярів в обговоренні проблем.

### **IV. Результати:**

- досягнення поставлених педагогом мети та завдань даного заходу;
- виконання плану заходу;
- аналіз ставлення школярів до змісту заходу, рівень їхньої активності;
- чи був захід цілісною системою, не об'єднаних між собою частин;
- що вдалося краще, що гірше;
- цікаві знахідки педагога;
- загальні висновки, рекомендації.

## Додаток Б.2

### Класифікація форм виховної роботи

Педагогічна практика виробила різноманітні форми позакласної виховної роботи. Поняття «форма» означає «спосіб організації і спосіб існування предмета, процесу, явища» (Філософська енциклопедія). Форма в педагогіці визначається як спосіб організації виховного процесу, що відображає внутрішній зв'язок його елементів і характеризує взаємовідносини вихователів і вихованців. Форма тісно пов'язана зі змістом явища, предмета, процесу творення різних видів мистецтва. Під змістом розуміють сутність предметів і явищ, якісну визначеність і характерні особливості їх. Зміст виражає саму природу певної речі в її внутрішніх зв'язках, властивостях і ознаках. Форми виховної роботи – варіанти організації виховного процесу, композиційна побудова виховного заходу. Форми (способи) організації виховного процесу мають бути оригінальними, творчими, науково обґрунтованими, майстерно сконструйованими (педагогічна технологія), тобто гармонійно поєднувати довершеність, оригінальність і красу. Форми виховання мають свої структурні компоненти (композицію), тобто початок і закінчення (експозицію, зав'язку і розв'язку), кульмінаційні моменти, що хвилюють душу дитини, формуючи нестандартність їхнього характеру; форми виховання забезпечують певне забарвлення, тон, відтінки (емоційне забарвлення, інтонаційні відтінки, тональність голосу тощо), оригінальність побудови змісту виховних впливів, естетизацію виховного процесу.

Є різні підходи до класифікації форм виховання: фронтальні чи масові; групові чи гурткові; індивідуальні. Зроблено спроби класифікувати форми організації виховного процесу залежно від методики виховного впливу. За такої класифікації форми виховання поділяють на групи: словесні (інформація, збори,

конференції, зустрічі, усні журнали, радіогазети та ін.); практичні (походи, екскурсії, спартакіади, олімпіади, конкурси); наочні (шкільні музеї, кімнати і зали, галереї, виставки дитячої творчості, книжкові виставки і вітрини нових книжок, тематичні стенди тощо).

Класифікацією відомих традиційних форм роботи з дитячим колективом займалися Є.В. Титова, С.Д. Полянова, М.І. Рожкова. Будь-яку форму роботи, згідно Є.В. Титової, можна віднести до однієї з груп:

Захід – це заняття, ситуації в колективі, які організовують педагоги з виховною метою.

Справи – спільна діяльність, заняття, які організовуються членами колективу на користь і радість.

Спираючись на підхід до класифікації форм спільної діяльності, П.І. Уманський, С.Д. Поляков висувають такі типи виховної роботи:

- захист – кожна група виступає, діє сама по собі, а об'єднує учасників тільки спільна тема;
- естафета – спільна діяльність груп школярів, яка здійснюється в послідовності, згідно сюжету, сценарію;
- бій – змагання між групами з використанням, наприклад, взаємообміну завданнями;
- хеппінг – карнавал, інсценування.

П.В. Байбородова і М.І. Рожков пропонують два показники для того, щоб розмежувати форми виховної роботи:

- кількісний показник (по часу, по кількості учасників, парні, групові, традиційні, масові);
- якісний показник (суб'єкт організації, за результатами, педагоги, інформаційний обмін, діти, суспільно значущий продукт).

Типи форм виховної роботи:

- статичні (показ);
- статично-динамічні (прогулянки);
- динамічно-статичні (подорож).

Показ-комунікація:

- дискусія;
- лекція;
- фронтальна бесіда;
- диспут.

Показ-демонстрація:

- спектакль;
- концерт;
- конкурс програм.

Показ-ритуал:

- лінійка.

Демонстрація:

- ярмарок;
- показ у колі;
- танцювальна програма.

Спільні діяння:

- трудова акція;
- підготовка до показу;
- підготовка до виставки.

Розваги-комунікації:

- вечір спілкування;
- ситуативно-рольова гра;
- продуктивна гра.

Подорожі-демонстрації:

- гра-подорож;
- парад-подорож.

Подорожі-розваги:

- похід;
- прогулянка.

Подорож-дослід:

- екскурсія;
- експедиція.

Форми організації виховання поділяють на масові, групові (гурткові), індивідуальні.

Масові форми роботи:

- читацька конференція – важливий засіб пропаганди художньої та науково-популярної літератури серед учнів, який допомагає глибше зрозуміти зміст та поетику твору, прищеплює літературно-естетичні смаки;
- тематичні вечори, вечори запитань і відповідей присвячують різноманітним аспектам життя, науки, техніки, культури, спорту, явищ природи. На таких вечорах виступають запрошені гості, демонструють відеофільми. У їх підготовці й проведенні беруть участь самі учні;
- ранки-зустрічі, літературні вікторини. Практикують у роботі з молодшими школярами;
- зустрічі з відомими людьми краю влаштовують переважно для середнього та старшого шкільного віку.

### **Групові форми роботи**

Політичні інформації – поділяють на оглядові й тематичні. Оглядові політінформації – короткі популярні повідомлення про найважливіші події, які хвилюють світ. Тематичні політінформації присвячуються розкриттю одного або кількох питань, органічно пов'язаних між собою. У процесі політичного інформування учнів важливо забезпечити новизну, своєчасність, оптимальний для них обсяг, якість інформації.

Година класного керівника – дієвий засіб формування в школярів наукового світогляду й моральної поведінки. Тематику таких годин розробляє класний керівник з урахуванням особливостей колективу учнів. Їх проводять у формі етичної бесіди, лекції, диспуту, усного журналу, зустрічі з цікавими людьми.

Різноманітні форми та методи роботи з періодичною пресою передбачають колективне читання й обговорення чергового номера газети, огляд газет з певної теми, використання їх матеріалів на політінформаціях.

Випуск стінної газети – загальношкільної, класної, предметного гуртка, сатиричної та інших, до якого слід залучати якомога більше учнів через створення редакційних колегій.

Радіо– і телепередачі, художні фільми мають важливе значення у виховній роботі. Крім передач Українського радіо, необхідно слухати місцеве радіомовлення, а також радіоцентри шкіл.

### **Індивідуальні форми роботи**

зумовлені потребою індивідуального підходу тим, що будь-який вплив на дитину переломлюється через її індивідуальні особливості, через «внутрішні умови». Необхідною умовою успішної індивідуальної роботи є вивчення індивідуальних особливостей учнів. Щоб впливати на особистість, треба її знати. Передусім важливо встановити довірливі, доброзичливі стосунки між педагогами і вихованцями. Зробити це часом нелегко, оскільки учні, які найбільше потребують індивідуальної виховної роботи, нерідко підозріло ставляться до педагогів.

Методика індивідуального виховного впливу залежить від індивідуальних особливостей учня і його психологічного стану, темпераменту. У кожному конкретному випадку слід створити педагогічну ситуацію, яка б сприяла формуванню позитивних якостей чи усуненню негативних. В індивідуальній роботі використовують позакласне читання, колекціонування, гру на музичних інструментах, вишивання, малювання тощо. Індивідуальні форми роботи нерідко пов'язують з груповими і фронтальними [6].



### Додаток Б.3

#### Методика проведення колективної творчої справи

##### Колективна творча справа

Колективна творча справа - це повнокровне життя старших і молодших, виховників і вихованців, їхня спільна турбота про навколишнє життя.

Справа ця колективна, тому що здійснюється разом - дітьми і старшими - як їхня спільна турбота.

Справа ця творча, тому що в ній здійснюється спільний пошук кращого вирішення життєво важливого завдання, тому що твориться разом - не тільки виконується, але й організовується: задумується, планується, оцінюється.

Колективні творчі справи відрізняються одна від одної насамперед характером діяльності, яка виступає на перший план: трудової, суспільно-гуманістичної, пізнавальної, художньо-естетичної, спортивно-оздоровчої, організаторської, краєзнавчої, пошукової.

У кожній справі вирішується комплекс педагогічних завдань, відбувається розвиток демократичних основ життя, самостійності, ініціативи дітей, самоврядування, активного громадянського ставлення до людей і до навколишнього світу. Колективна творча справа, збагачуючи колектив і особистість соціально цінним досвідом, дозволяє кожному проявити й удосконалити кращі людські задатки й здібності, стосунки й потреби, зростати духовно й морально.

Колективна творча справа відрізняється від традиційних заходів тим, що в процесі її проведення педагог ставить перед учнями завдання опосередковано, непомітно для дітей. У вихованців уже на початку колективної творчої справи створюється враження, що вони самі роблять те, що хочуть, учительського впливу ніби зовсім не існує. Цей фактор і є

головним стимулятором активності, творчості, ініціативи, самодіяльності, демократизації життя.

### **Технологія організації творчих справ**

1. На основі розвідки обирається та чи інша справ, проводиться кон- курс між колективами на кращі варіанти, пропозиції, проекти.

2. На загальному зібранні, зборах заслуховуються й обговорюються всі варіанти (один із них відбирається для здійснення або створюється одноденний проект); обирається рада справи із представників кожного колективу.

3. Рада справи, спираючись на пропозиції членів, мікроколективи, розробляє обраний варіант, урахувавши місцеві умови й специфіку роботи відповідного учнівського колективу, розподіляє доручення між колективами, а потім сама ж і керує виконанням задуманого.

4. Проведена справа обговорюється на загальному зібранні, зборах. Кожен колектив висловлює свою думку про вдачі й невдачі, а потім обов'язково вносить свої пропозиції на майбутнє.

Значимість кожної творчої справи полягає в тому, що вона вимагає спільного пошуку, дає поштовх і відкриває для нього широкий простір. Тому в кожній із таких справ - гнучка форма й багатий зміст, нестандартні варіанти її організації та розв'язання.

Життя колективу в період реалізації КТС може організовуватися за таким планом:

- що проведемо (яку КТС);
- для кого (на радість кому: для свого класу, іншого класу, школи, своїх рідних малюків, оточуючих людей, ветеранів, рідного краю, далеких друзів);
- хто бере участь (усі мікроколективи, деякі - за бажанням, добровільні з різних мікроколективів);

- з ким проведемо (з мікроколективом шефів, з усім колективом шефів, з іншими колективами, з дорослими друзями);

- хто ведучий (рада колективу (штаб) свята, рада справи, командир зведеного загону добровольців);

- де проведемо (у приміщенні школи, класу, у музеї, на стадіоні).

Під час організації колективної творчої діяльності важливими є ролі педагогів і дорослих. Залежно від досвіду, віку, можливостей і взаємин між дітьми, класний керівник може бути консультантом, експертом, керівником одного з мікроколективів. Результат діяльності багато в чому залежить від його взаємин з класом і в класі між учнями. Педагог повинен із самого початку стати для дітей старшим другом, порадиником, який цікавиться їхнім життям, бере в ньому участь і, навчаючи їх, учиться сам. Надзвичайно важливо при цьому викликати інтерес до себе.

### **Алгоритм проведення колективної творчої справи**

Практика виховання має чималу кількість різноманітних виховних справ. Але якщо ми, спираючись на системний підхід, розглянемо виховну справу як систему, то виявимо, що всі вони мають однакову структуру. Колективна творча справа, як і урок, має певні стадії.

Організовуючи КТС, педагог разом із дітьми дотримується технологічної послідовності шести стадій.

Стадії КТС - етапи організації та проведення колективної творчої справи:

- початковий (аналіз ситуації, формування завдань виховної справи);

- планування виховної справи;

- організація діяльності вихованців;

- самоствердження особистості, безпосередній вплив на колектив;
- аналіз досягнутих результатів;
- найближча післядія.

Розглянемо вищевказані **етапи** детальніше.

*Перший етап* - початковий - повинен забезпечити визначення домінуючої (наприклад, моральної) і пов'язаних з нею інших цілей виховання (трудового, інтелектуального, фізичного та ін.), конкретних виховних завдань.

Одним із важливих джерел виховної справи (ВС) є вивчення й аналіз періоду, в якому здійснюється виховна справа. Ця ситуація може бути зумовлена суспільними подіями в місті, селі, країні, світі, державними святами, ювілейними датами, народним календарем, національними традиціями, обрядами, подіями в житті школи тощо. Другим джерелом є рівень вихованості школярів, формування в них необхідних якостей і рис особистості, а третім - загальна спрямованість роботи навчально-виховного закладу.

Отже, на початковій стадії КТС слід звернути увагу на такі чинники:

- аналіз ситуації, визначення цілі, завдань виховної справи;
- планування виховної справи;
- організація діяльності вихованців;
- самоствердження особистості, вплив на колектив;
- аналіз досягнутих результатів на певний період.

В органічному поєднанні всі названі чинники забезпечують виховній справі життєздатність, актуальність, педагогічну доцільність, спрямованість.

*Другий етап* - планування виховної справи.

На цьому етапі необхідно забезпечити розробку програми діяльності колективу відповідно до визначеної мети. Від якості планування залежить успіх виховної справи, бо саме план спрямовує виховну діяльність на визначений курс, головні завдання й комплексне їх вирішення.

Важливою умовою педагогічної ефективності цього етапу є колективний характер планування. Виховна справа є власною справою школярів, тому в ній повинен брати участь увесь колектив. У практиці роботи класних керівників виникли нові форми, що сприяють колективному плануванню: анкетискарбнички «Думаю, мрію, пропоную».

Складні виховні справи, що охоплюють багатьох учасників, планують методом складання плану, програми майбутньої діяльності. Формуванню в школярів конструктивних умінь і навичок сприяє спеціальна робота педагога, спрямована на:

-осмислення змісту майбутньої діяльності, виділення її окремих дій;

-самостійне визначення завдань, засобів і способів їх вирішення.

*Третій етап* - організація діяльності школярів.

Головна мета виховних справ - формування поведінки, готовності до відповідної діяльності. Виховні справи складають ланцюг учинків в життєвих ситуаціях. Проте навіть вчинки школярів не завжди свідчать про відповідну вихованість.

Важливі й спонукальні мотиви, які пояснюють вчинки. Формування широкого діапазону соціально значимих мотивів діяльності є важливою її необхідною частиною всіх виховних справ.

*Четвертий етап* - це самоствердження особистості й безпосереднього виховного впливу на колектив.

Якщо ВС добре організована й підготовлена, то можна сподіватися, що вона успішно здійсниться. На цьому етапі вихователь стежить за ходом реалізації програми ВС, виконуючи диспетчерські функції. Він спостерігає за колективом у цілому й окремими учнями, їхньою активністю, ініціативністю, самостійністю, самоствердженням, пам'ятаючи, що виховна справа розвиває у вихованців певні якості. Намагається створити умови для вільного висловлення своїх думок і почуттів, виконання дій. Водночас вихователь уважно

стежити за розвитком подій, не допускає, щоб вони набули небажаного напрямку.

*П'ятий етап* - підведення підсумків.

Коллективний аналіз ВС проводиться з метою виявлення причин успіхів і невдач за такою апробованою схемою:

1) чи всі позиції підготовки й проведення ВС знайшли відображення в плані;

2) чи відповідав зміст програми визначеній меті;

3) чи відповідав визначеній меті, завданням і вимогам рівень організації;

4) чи всі заплановані заходи достатньо підкріплялися ресурсами;

5) які фрагменти, частини ВС удалися краще, чому;

6) чи витримана ВС у часі;

7) хто й чому порушив терміни;

8) ВС була системою чи набором мало пов'язаних між собою фрагментів і частин;

9) чи відповідало емоційне забарвлення виховної справи її задуму;

10) чи задовольняє якість ВС учнів; над якими питаннями вона змусила їх задуматися;

11) якої оцінки заслуговував кожний член колективу;

12) якою була поведінка учнів;

13) чому виникли випадки негативної реакції частини учнів на ті чи інші педагогічні дії;

14) від чого слід відмовитись і що нове ввести в наступні виховні справи.

*Шостий етап* - найближча післядія.

На цьому етапі в процесі аналізу діяльності слід виявляти зв'язки між явищами, шукати взаємозалежності та закономірності.

Упродовж останніх років передова педагогічна практика нагромадила цінний досвід, який необхідно враховувати під час організації виховних і прав.

1. Не можна допускати, щоб процес виховання перетворювався в «компанію з...» Виховання є не «компанією», а тривалою кропіткою працею, яка складається з буденних справ.

2. Високі моральні якості базуються на простих. Так, для виховання громадянськості необхідно, щоб в учня були сформовані звички піклуватися про інших, виконувати обов'язки перед людьми, відповідати за свої слова, дії.

3. В основі взаємин вихователя й вихованця повинна бути єдність поваги й вимогливості: віра в можливість дитини, розуміння сильних і слабких її сторін, намагання розвинути кращі сторони й вимога діяти заради поліпшення навколишнього життя й одночасно поліпшувати, удосконалювати себе.

4. Віра у творчі сили вихованців, намагання їх розвинути несумісні з «начальницькою», командною вимогливістю вихователя.

5. Етап організації діяльності школярів є «школою організації», у якій формуються організаторські здібності, уміння й навички вихованців.

*Етап I.* Попередня робота колективу або колективне визначення цілей: визначення теми, мети, завдань майбутньої діяльності, висунутих перспектив перед учнями, вироблення в них переконання в суспільній значущості та необхідності майбутньої діяльності, захоплення всіх ніш колективною справою. Іде обговорення: що можна зробити? Для кого? Де? Ким? Хто братиме участь?

*Етап II.* Колективне планування справи: обговорення різноманітних пропозицій, варіантів плану, конкурс на кращу розробку плану і визначення оптимального для даних умов варіанта, підбір матеріалу, складання запитань-завдань, вибір ради справи. На цьому етапі головна роль відводиться дітям. Відповідь на поставлені запитання-завдання учні шукають спочатку в мікроколективах. Після цього збирається весь

колектив і вислуховує представника кожного мікроколективу. Це обговореним можна назвати «збором-стартом».

*Етап III.* Колективна підготовка справи: розподіл доручень між учасниками, визначення завдань мікроколективам, вибори відповідальних, проведення анкети, організація контролю за виконанням завдань.

*Етап IV.* Проведення справи: зміст і методика проведення справи залежить від її форми, мети й завдань.

*Етап V.* Колективний аналіз: чи була користь, радість від діяльності навколишнім людям? Чи був колектив дружнім, організованим, доброзичливим? Хто показав себе з кращого боку і в чому? Кому можна висловити загальну подяку? Що треба врахувати в майбутній роботі? Головне, щоб кожен брав участь в аналізі досвіду проведеної колективної творчої справи, навчався оцінювати, аналізувати, брати уроки на майбутнє. Слово учителя - це роздум вголос, це нова ідея, нове завдання, нова пропозиція.

*Етап VI.* Найближча післядія: виконання рішень, прийнятих після аналізу справи. Відразу ж після підбиття підсумків слід докласти максимум зусиль для колективного втілення пропозицій, висловлених на підсумковому зборі, колективно накреслити програму подальших дій. Як ми знаємо, виховання - цілеспрямований і систематичний вплив на свідомість, почуття й поведінку вихованців з метою формування в них відповідних якостей. Тому до структури виховних справ педагог повинен включати методи й форми, що приводять учнів до моральних, естетичних та інших суджень, за допомогою яких вони оцінюють учинки - свої та різних людей.



**Технологія підготовки й проведення  
колективних творчих справ  
(за методикою І.П.Іванова)**

Колективна творча справа – пошук завдань, тому що здійснюється спільно з дітьми й дорослими виконується, організовується, задумується, вирішується, оцінюється. У кожній КТС вирішується цілий ряд педагогічних завдань, розвиток колективістських, демократичних основ життя, самостійності та ініціативи дітей, самоуправління, активного ставлення до навколишнього середовища.

Завдання організатора в тому, щоб спрямувати КТС на збагачення колективу й особистості соціальним цінним досвідом, на вдосконалення людських здібностей, потреб і відносин.

Організатор повинен допомагати учням у виборі теми й напрямку справи. Проте треба зробити так, щоб ініціатива йшла від самих дітей. Організатор бере участь у конкурсі нарівні з дітьми, пропонує свої варіанти. На загальних зборах заслуховуються й обговорюються всі варіанти. Один із них відбирають для здійснення й створюють вільний проект.

Обирають раду справи, куди входить і дорослий організатор. Рада, спираючись на пропозиції первинних колективів, опрацьовує відібраний варіант. Роль дорослого організатора полягає в тому, щоб допомогти учням урахувати місцеві умови (школи, міста, села), розподілити доручення між первинними колективами. Організатор спрямовує творчу і справу на розвиток в учнів творчого пошуку.

Не варто нав'язувати своїх пропозицій дітям, нехай вони прозвучать як ще один внесок у загальну справу, що обговорюється з іншими. Найкраще, якщо думка дорослого буде ніби розвитком того, що придумали діти. Дуже важливо тактовно, ненав'язливо брати участь у роботі мікроколективів.

Якщо нема цікавих варіантів, можна запропонувати декілька своїх. Вибравши з них один, діти відчують себе його авторами.

Важливо вчити дітей (і насамперед власними прикладами) ставитись до своєї роботи як до частини загальної праці, як до турботи про колектив, про його честь. Із цих позицій треба вести контроль за підготовкою справ (самими дітьми, разом зі старшими друзями, радою справи), ставити вимоги, давати оцінку діям кожного і всіх разом [16].

Готуючись до справи, педагог-організатор намічає систему власних дій, піклуючись перш за все про те, щоб забезпечити активну участь кожного вихованця в колективній справі.

Під час колективної підготовки справи організатор разом із керівним органом уточнює, коректує план її підготовки й правила проведення, безпосередньо організовує виконання цього плану. Організатор повинен спрямувати увагу на заохочення ініціативи кожного учасника. Учні повинні брати активну участь у роботі над планом.

Організатор може подати пропозицію про створення мікроколективів (або зведених бригад). Ці бригади чи мікроколективи повинні підготувати сюрприз, а старші друзі спрямовують цю роботу, допомагаючи вихованцям «по секрету».

На стадії проведення КТС здійснюється визначення конкретного плану, розробленого керівним органом з усіма корективами, які були внесені його учасниками під час підготовки колективної творчої справи.

Організатор слідкує за тим, як саме учні проводять колективну справу. Він допомагає учням у вирішенні тих чи інших питань, які виникли в дітей під час роботи, зокрема скоординувати напрям дій. Також корисними залишаються й відхилення від задуму, що виникають під час проведення через різні непередбачені обставини й помилки учасників. Усе це також є необхідною школою життя.

Головне для організатора як керівника й провідного учасника КТС - збуджувати й зміцнювати мажорний план, дух бадьорості, впевненості у власних силах, у своїй здатності нести людям радість, прагнення перебороти будь-які труднощі [16].

Під час колективного підведення підсумків КТС важливу роль відіграють загальні збори учасників проведеної справи: це можуть бути загальні збори, на яких обговорюється життя колективу за минулий період, або спеціальні збори, присвячені результатам організованої справи.

Організацією займається безпосередньо керівник. Він повинен добре продумати програму зборів, залучити до їх проведення не тільки учнів, а й інших учасників виховного процесу. Це залежить від виду КТС. Педагог має відвести дітям якнайбільшу роль у проведенні зборів, однак усе повинно проходити під його непомітним керівництвом.

Спочатку в мікроколективах (де кожен висловлює свою думку), потім спільно розв'язуються питання, які стосуються позитивних сторін підготовки й проведення КТС (Що було добре? Що нам удалося з наміченого? Завдяки чому? Що не вийшло? Чому?) і, що особливо важливо, уроків на майбутнє (Що нам варто використати надалі; перетворити в традицію? Як діяти по-іншому?).

Педагог-вихователь спрямовує колективний пошук кращих пропозицій, підхоплює й розвиває цінне, систематизує й узагальнює висловлені думки (пропозиції) й усе це робить разом з учнями. Організатор тут виконує і спрямовуючу функцію, забезпечує участь кожного вихованця в оцінці шляхом бесід чи анкетування, стінгазетою чи лінійкою з творчими рапортами. Вихованці підбивають підсумки виконання власних виховних справ на нараді педагогів, які брали участь у даній КТС, на нараді батьківського колективу (старших друзів мікроколективу) чи батьківських зборах.

*Найближча післядія КТС.* На цій стадії виконуються рішення, які були прийняті загальними зборами. Роль

організатора спрямована на роботу в мікроколективах. Тут вносяться зміни в чергові творчі доручення мікроколективам, спрямовується робота з літературою, у якій ідеться про питання КТС, намічається нова КТС.

На цій стадії організатор проводить відповідну роботу з учителями. Учителі повинні використовувати набутий досвід у навчальній роботі. Ті пропозиції, що виникли під час обговорення, зробленого старшими товаришами вихованців, їхніми батьками, педагогами, реалізуються в подальшій виховній роботі.

Вихователь повинен направити виконання рішень КТС у таке русло, щоб кожна КТС стала ефективним засобом розв'язання виховних завдань, проявом турботи керівників колективу, а згодом, у міру нагромадження й урахування власного досвіду, і турботи самих вихованців, взаємної й особистої, відкритої й непомітної.

*Форми колективної творчої діяльності (КТД):*

КТС - колективна творча справа.

КТГ - колективна творча гра.

КТС - колективне творче свято.

ЧТД - черговість творчих доручень.

Ключовими словами методики колективної творчої справи є «творчість» і «турбота». Тому цю методику називають педагогікою загальної турботи. Послідовник методики І.П.Іванова педагог С.Д.Поляков удосконалив ідеї колективного творчого виховання. До найбільш вагомих належать:

Колективна організація діяльності (КОД);

Колективна творчість (КТ);

Колективне цілепокладання (КЦ);

Ситуація-зразок (СЗ);

Емоційне насичення життя колективу (ЕНЖК);

Соціальна направленість діяльності колективу (СНДК) .

Коллективна творча справа - це конкретне втілення багатогранної громадської турботи в єдності трьох її сторін: практичної, організаторської, виховної.

### **Ігрові моделі колективних творчих справ для учнів 1-4 класів загальноосвітньої школи**

Значних успіхів у вирішенні питань творчої діяльності педагог може досягти спільно з дітьми, використовуючи під час організації КТС гру. Саме гра - одна з ефективних форм і засобів організації життєдіяльності дітей у будь-якому колективі.

А.С.Макаренко, В.О.Сухомлинський, Я.Р.Болотіна, Д.І.Латишин, О.С.Богданова, В.І.Петрова й багато інших авторів, досліджуючи проблему гри в дитячому колективі, указували, що це норма, дитина повинна гратися навіть тоді, коли вона робить серйозну справу.

Гра - це внутрішня потреба дітей в активній діяльності, засіб пізнання навколишнього світу; у грі діти збагачують свій життєвий досвід, вступають у ділові й моральні стосунки. У хороших і корисних іграх виховуються діти-організатори, через ігрову діяльність у них розвиваються вольові й моральні риси. Під час організації різноманітних ігор з дітьми враховуються їхні вікові особливості [15].

Так, учні 1-го класу характеризуються гостротою сприймання, емоційністю, вразливістю, нестійкою увагою, у них переважає розвиток наочно-образної пам'яті, конкретне мислення. Моральні судження першокласників базуються на досвіді власної поведінки, роз'яснень учителя й батьків. Для них характерним є недостатній розвиток волі, вони не вміють долати труднощів. Для цього віку властива безпосередність, довірливість, наслідування. У зв'язку із цим ігри для дітей цього віку повинні бути недовготривалими за часом, з яскравим

сюжетом, з конкретними й зрозумілими правилами, тобто такими, що містять конкретну ігрову дію та елементи змагань.

Учні 2-го класу вже мають певний досвід стосунків з колективом, вони вміють певною мірою аналізувати вчинки ровесників. Діти можуть ставити перед собою більш віддалену мету діяльності й досягати її, але ще досить часто не доводять розпочату справу до кінця. У цьому віці проходить перебудова сприйняття, воно стає більш цілеспрямованим; для дітей характерна більша спостережливість. Увага, як і в дітей 1-го класу, нестійка. Ігри для учнів 2-го класу можуть мати довготривалий характер та різноманітний сюжет. Ігри другокласників спрямовані на розвиток волі, досвіду колективних відносин, формування моральних рис.

Учні 3-х і 4-х класів активно діють у колективі, і вся їхня діяльність овіяна романтикою та має яскраву перспективу. Це ставить їх у позицію старших і значно впливає на моральний розвиток. Етичні знання дітей, їхні судження помітно збагачуються. Для дітей цього віку гра може мати довготривалий характер, містити багато етапів. Дітей цього віку особливо приваблюють міфи, які відображають стосунки людей, їхні моральні риси й вчинки. Найбільш привабливими іграми для учнів початкових класів є ігри-мандрівки, які сприяють розвитку чесності й сміливості, кмітливості. У процесі таких ігор діти здобувають нові знання, корисні уміння, навички. Учні мають великий потяг мандрувати, подорожувати, дізнаватися про нові місця. Ігри-мандрівки організуються як мандрівки в далекі краї, відкриття невідомого. Такими іграми можуть бути: «Мандрівка в машині часу через теперішнє і минуле в майбутнє», «У країну - Козацьку республіку» та ін.

Гра-мандрівка, як і будь-яка гра, розпочинається з постановки завдань і мети. Після цього визначаються учасники гри, формуються екіпажі, обирається транспорт, яким будуть мандрувати (літак, поїзд, ракета, машина та інші). Далі обирають керівний орган гри-подорожі (штаб, рада), який

визначає терміни й етапи проведення гри, обирає маршрути, станції, дає старт і підбиває підсумки. Такі ігри-мандрівки дають змогу глибше ознайомити дітей з історією, сучасністю своєї країни.

Одне з головних завдань гри-мандрівки - допомогти школярам поглибити знання з історії України, познайомити з національними героями, навчити їх жити в дружбі й мирі. Гра-мандрівка дає можливість об'єднати різні види діяльності учнів, комплексно вирішувати виховні завдання, визначати мінімум знань, умінь, навичок за такими видами діяльності, які тісно пов'язані з виконанням творчих доручень у колективі: пізнавально-пошукових, ігрово-творчих, трудових, екологічних, спортивних.

Показовим для гри є те, що вона спрямована на пізнання довкілля через відтворення дій та взаємин дорослих. Вона знижує втомлюваність, сприяє більш легкому встановленню контактів з довкіллям.

Виховна мета пізнавальної діяльності - у формуванні індивідуальних інтересів, творчих здібностей. Суспільно-гуманістична діяльність покликана розвивати ініціативу, самостійність, творчість, активність. Із цими видами діяльності тісно пов'язані трудова, художньо-естетична, фізкультурно-оздоровча, організаторська. Таким чином, колективне творче виховання передбачає формування активно-творчої особистості. Вихованість особистості становить сукупність її досягнень у різноманітних видах діяльності.

### **Характеристика колективних творчих справ для учнів ЗШ 1 ст.**

Виховна справа - це форма організації та втілення конкретної діяльності вихованців, яка є необхідною, корисною, здійсненою. Виховний процес складається з ланцюга виховних справ.

Серцевиною виховної справи є єдність двох підходів - діяльнісного й комплексного. Перший вимагає організації різних видів діяльності учнів: пізнавальної, суспільно-орієнтованої, трудової, художньої, спортивної, ціннісно-орієнтованої та вільного спілкування, а другий, як нам уже відомо, полягає в єдності цілей, завдань, змісту, форм і методів виховання. Унаслідок цього одна виховна справа одночасно забезпечує вирішення декількох виховних завдань .

КТС різняться між собою передусім пізнавально-практичною спрямованістю на розвиток кожної особистості зокрема й творчого колективу в цілому. Сучасна педагогічна практика має чималий арсенал комплексних виховних справ. Згідно з визначеною виховною метою вони поділяються на: пізнавальні, соціально-орієнтовані, етичні, естетичні, екологічні, трудові, спортивні.

#### **Пізнавальні виховні вправи:**

- подорожі в Читай-місто, прес-конференції «За сторінками твоїх підручників», турніри ерудитів й знавців із навчальних предметів;

- усні журнали «За сторінками улюбленої книги, дитячого журналу», конкурси «Захист улюбленої казки», аукціони народної мудрості (про знання, природу, працю);

- пізнавальні ігри (кімната таємниць і загадкових явищ, академії невідомих наук, складання словника, відкриття музею тощо);



- захисти фантастичних проєктів «Людина наступного тисячоліття», «Роботи і люди», «Школа майбутнього» та багато інших.

**Соціально орієнтовані:**

- День Конституції України, свято на честь незалежності України, День Перемоги, День Матері, свята народного календаря;

- конференції «Історія мого села», «Сторінки козацької слави», «Державні символи»;

- акції «Ми Вас пам'ятаємо», «Ніщо не забуте, ніхто не забутий»;

- конкурси «Край зелених дібров і золотих ланів», «Мово рідна, ти ж у нас одна»;

- ділові ігри «Засідання парламенту», «Відкритий мікрофон», «Шкільний референдум».

**Етичні:**

- акції «Добро вернеться тобі сторицею», захист проєкту «Школи ввічливості»;

- гра «Словничок ввічливих слів»;

- круглі столи з батьками «Вибачте, ми були неправі», «Сучасне звучання проблеми «Батьки і діти»;

- збір-розмова «Себе як у дзеркалі я бачу»;

- турнір лицарів, конкурс «Усміхайтесь, джентльмени»;

- клуб «Немає межі вдосконаленню» та ін.

**Естетичні:**

- виставка-продаж: «Ремесла України», «Українська вишиванка»;

- акція «Калиновий вінок і вербова стрічка»;

- конкурси «Козацькому роду нема переводу», умільців сучасного аранжування квітів «Фантазії осені», «Зимові сюжети»;

- конкурс народної пісні «Пісні наших бабусь»;

- пісенний аукціон, музичний ринг; фестивалі;

- Свято квітів, Свято весни тощо.

**Екологічні:**

- акції «Збережи природу», «Екологічними стежинами лісопарку», «День птахів», «День лісу», «Чисті озера», «Чисті джерела»;

- конкурси проектів на захист навколишньої природи, природоохоронного плаката, творців екологічних казок «Пори року», усний журнал «Природа - наше багатство»;

- КВК, що розкриває проблеми взаємовідносин людини і природи;

- аукціон народної мудрості про природу, турніри знавців природи.

**Трудові:**

- ярмарки «Золоті руки», «Матусині пироги мого виконання», «Народні ремесла», «Українська народна страва»;

- «День урожаю», ательє добрих послуг, шкільний кооператив, майстерня «Школа ремесел», конкурс «Я - майбутній господар», рейд «Блату стрій нашого села (міста)», акція «Посади дерево» тощо.

**Спортивні:**

- веселі старту;

- спортивні ігри «Козацькі забави», конкурси «Кращий бігун», «Кращий стрибун», «Кращий плавець»;

- спортивно-туристична гра «Слідопит», походи з вивчення рідного краю, круглі столи «Спорт - це сила і здоров'я», «Сам собі ворог» та ін.

У вітчизняній педагогіці показники успішності виховання пов'язані з продовженням навчання, а також багаторічною дружбою з колишніми педагогами після закінчення школи, міцністю товариських стосунків з однокласниками тощо. Серед показників можуть також бути фізичне здоров'я дитини, її психічна рівновага, правильна самооцінка усвідомлення випускником шкільних років як важливого етапу життя й почуття власної гідності, здатність співчувати людям, прагнення до саморозвитку тощо [16, 237-249].

**Додаток Б.4**  
**Колективна творча справа**  
**«Пізнаймо свій рідний край»**

**Мета:** сформувати колективну співпрацю учнів, розвинути знання про місцевість, традиції рідного краю, залучити всіх членів класу.

**Завдання:** ознайомити учнів із традиціями й звичаями, історією, природою рідного краю, розвивати пізнавальні інтереси учнів, сприяти залученню всіх членів класного колективу до активної діяльності.

**Характер КТС:** краєзнавчий.

**Етап I. Обговорення**

Класний колектив обговорює питання:

**Учитель:**

- 1) Діти, не хотіли б ви піти на екскурсію?
- 2) Куди саме?
- 3) В якому з сусідніх сіл ви ще не були?
- 4) Що цікавого хочете дізнатися про ці села?
- 5) Чи хотіли б ви відвідати місцеві школи?
- 6) Коли ми б могли це зробити?
- 7) Хто хоче брати участь в екскурсії?

**Етап II. Колективне планування справи**

1) Вибір маршруту за картою (Угорники-Голосків-Отинія-Угорники).

2) Створення мікрогруп.

3) Поділ колективу на мікрогрупи. Вибір старост груп:

- група «Юні знавці» (6-8 чоловік);
- група «Орієнтувальники» (5-6 чоловік);
- група «Першої допомоги» (3-4 дитини);
- група «Гарні кухарі» (6-7 дітей).

### **Етап III. Колективна підготовка справи**

Кожна група має своє відповідне завдання:

«Юні знавці» - шукають, дізнаються цікаві факти про села, в яких ми будемо перебувати .

«Орієнтувальники» - вивчають маршрут, контролюють його дотримання під час екскурсії, визначають цікаві місця в селах.

«Першої допомоги» - збирають необхідні ліки та препарати, слідкують за дотриманням норм гігієни і при травмі надають першу допомогу ( під контролем вчителя).

«Гарні кухарі» - визначають потрібні для екскурсії продукти, контролюють їх доставку, вибирають і готують страви (під контролем вчителя).

Старости груп несуть відповідальність за виконання даних завдань.

### **Етап IV. Проведення справи**

#### **1. Вихід з точки початку екскурсії.**

Розповідь групи «Орієнтувальники» маршруту до наступного привалу.

Розповідь групи «Першої допомоги» про дотримання правил гігієни під час екскурсії:

1. Під час слідування до місця перебування та назад дотримуватися правил дорожнього руху, **не** виходити на проїжджу частину.

2. Без дозволу керівника групи не залишати місця перебування.

3. В разі поганого самопочуття негайно повідомити керівника групи.

4. Дотримуватися правил пристойної поведінки та виконувати розпорядження керівника групи.

5. Дотримуватися правил протипожежної безпеки під час розведення вогнища.

6. Не торкатися незнайомих предметів, які можуть бути вибухонебезпечними.

Розповідь «Юних знавців» про цікаві факти з історії села Угорники:

Перша писемна згадка про село датується 1444. В селі випалювали різні гончарні вироби у печах, які називалися горни. Звідси пішла назва Угорники. В селі є річки Сербінь і Опрашина, озеро. Раніше села належало до Тлумацького повіту потім до Отинійського району, тепер Коломийського.

Село розвивалося під керівництвом родини Балабанів. На землях Угорників пізніше виникло містечко Отинія. Згідно з легендами на околиці Угорників ще 1280-го року оселилося кілька києво-печерських ченців (після поруйнування Києва ордами Батия).

Тут ченці заснували Угорницький Спасо-Преображенський монастир, який діяв до 1812 року. Саме з Угорниками пов'язано ім'я однієї з чільних постатей православ'я - Івана Желізо, який в 1551 році народився в цьому селі, в десятилітньому віці прийшов у монастир та увійшов в історію як Іов (Йов) Почаївський, канонізований тепер до лику святих.

В 2004 році було відроджено Угорницький свято-преображенський монастир та побудовано капличку на території чудодійного джерела Дзвіньоха, вода з якого допомогла багатьом людям.

Розповідь «Орієнтувальників» про цікаві місця села:

Угорницький свято-преображенський монастир;

джерело Дзвіньоха;

місцеве озеро;

Церква Святої Параскеви.

**2. Початок екскурсії.** Відвідування цікавих місць села Угорники. Перевал на місцевому озері. Приготування обіду групою « Гарних кухарів». Вихід до наступного точки.

**3. Точка - село Голосків.**

Розповідь «Орієнтувальників» про цікаві місця села:

Дуб Карпінського;

Пам'ятник Олексі Довбушу;  
Церква.

Розповідь «Юних знавців» про цікаві факти з історії села:

Визначною пам'яткою села є Дуб Карпінського. Дерево віком близько 1000 років височіє біля новозбудованої церкви, яка споруджена на місці зруйнованої після II Світової війни. Кажуть, Дуб Карпінського (в народі — Карпінський Дуб) пережив багато епох, і, ніби задумавшись, споглядає з пагорба в далечінь: то на краєвид села Голоскова, то, ніби тужіючи, на далекі вершини Карпатських гір. За однією з легенд, у дубі є потаємні двері, які можуть одчинити тільки обрані. Ключа до тих дверей не шукайте, бо відкрити їх можна тільки вимовивши містичні слова. З-під самого дуба б'є прозоре джерело, яке має неабияку енергію. Старожили говорять, що вода з-під дуба є цілющою. Та щоб переконатися в цьому, скуштуйте її самі.

За іншою легендою, в село одного разу завітав Олекса Довбуш і заховав свого скарба у дубі...

За свідченням істориків, 1741 р. 8 жовтня - Олекса Довбуш нападає на маєток шляхтича Карпінського в селі Голосків Коломийського повіту і гуманно поводитьсь з породіллю і немовлям, майбутнім відомим польським поетом Францішеком Карпінським. Про те, яким ввічливим і люб'язним був Олекса Довбуш, розповів згодом у спогадах сам поет: „Того дня, — пише Ф. Карпінський, — трапилась у домі моїх батьків дивна пригода. Сусід і приятель мого батька Козловський перестерігав його (батька) на кілька годин перед тим, коли я мав побачити світ, що славний на все Покуття опришок Олекса Довбуш, який у цих краях немало себе показував, мав напасти на дім моїх родичів з 12 молодцями. В тяжких болях лежала моя мати на ліжку, а батько покинув хату, побоюючись, щоб не втратив життя, забрав наскоро з собою все, що міг, і сховався в недалекому лісі, наказавши при своєму відході, щоб для того страшного гостя і його товаришів поставити на стіл хліб, сир і горілку. Через годину після мого народження прийшов у двір

Довбуш зі своїми; застав у всьому домі лише мою матір на ліжку і бабу, що мене мила і на руках тримала, -більше не було нікого. Моя мати не могла говорити з болів і переляку, баба приступила до Довбуша зі мною на руках і каже: „Ось годину тому, як народилася дитина, зважай на Бога і на хвору матір, і на немовлятко і не роби ніякої шкоди, коли тебе приймають, як доброго гостя". Ці слова зворушили серце ватажка; він наказав своїм молодцям, щоб поводили себе чемно і засів з ними до їжі й до горілки, якої було досить. Бабі дав потім три злотих червоних, а мою матір просив, щоб дала дитині на згадку, що він там був, ім'я — Олекса ,бо так звався Довбуш, — і пішов зі своїми, не зробивши ніякої шкоди".

В селі Голоскові виявлено стародавні знаряддя праці.

Перевірка складу груп.

Приготування перекусу.

Перевірка дотримання правил гігієни.

Вирушення в дорогу.

#### **4. Контроль дотримання маршруту групою «Орієнтувальників».**

##### **5. Село Отинія.**

Розповідь «Орієнтувальників» про цікаві місця в селі:

Погруддя Семена Височана;

Отинійська художньо-ремісничка школа;

Римо-католицький костел Матері Божої Внебовзятої.

Церква Введення.

Розповідь «Юних знавців» про цікаві факти з історії села.

7 серпня 2011 року в Отинії відбулося урочисте освячення пам'ятника керівнику народного повстання на Покутті 1648-1651рр., козацькому полковнику Семену Височану в рамках відзначення 20-ої річниці незалежності України.

Семен Височан — український військовий діяч, керівник селянського повстання, що розпочалося в Східній Галичині восени 1648 року при підході військ Богдана Хмельницького до Львова.

У 1648 році з окремих повстанських загонів сформував у Отинії військо, що налічувало 15 тис. осіб, і очолив повстання проти польської шляхти на Прикарпатті. Після цього був сотником у війську полковника Івана Богуна. У 1651 році обороняв Вінницю, пізніше став полковником Лисянським. В документах уперше Отинія згадується 1144 року. Від часу першої згадки в історичних джерелах назва «Отинія» зазнавала певних трансформацій, здебільшого це відбувалося на ґрунті польських впливів, так у документах за 1531 рік зустрічається такий собі напис - «Отенью», щоправда, який складно прив'язати точно до містечка; під 1649 роком вже містечко фігурує як Отенья. Крім того, за Польщі назва «Отинія» тривалий час писалася з двома «т», однак в українському написанні закріпилася саме сучасна форма назви — Отинія, так само тепер і в польській мові — пол. Отупіа.

У 1914 році зафіксовано назву Отинія. А за СРСР, від 1946 року топонім було редуковано до Отиня. Нарешті, 1989 року згідно з рішенням Верховної Ради України селищу Отиня повернено літеру «і» в назві — Отинія. У 1753 році Отинія отримала магдебурзьке право, відтак дістала статус міста. Наприкінці XVIII століття містечко було торговим осередком, куди по сіль та тютюн приїжджали так звані «коломиїці».

Отинія мала ратушу, Велику синагогу на 5 000 віруючих, суд поліцейний відділок. У містечку був навіть власний театр (у тодішньому розумінні цього слова), де ставилися вистави силами місцевих аматорів або заїжджих гастролерів, а з часом почали показувати кінофільми.

Була в Отинії також власна броварня. А от залізниця трохи оминула Отинію: до вокзалу доводилося долати відстань у півтора кілометри. Проте вокзал місто мало. Особливого розвитку набула отинійська торгівля — майже в кожному будинку середмістя працювали крамниці: харчевні, горілчані



заклади, магазини капелюшків, взуттєві й одіжні крамниці і навіть торгові склади зі шматтям — прообрази сучасних секонд-хендів. По вівторках у містечку вирував базар, на який приїздили жителі навколишніх сіл та міст.

В Отинії є пам'ятник Тарасові Шевченку, обеліск слави полеглим воїнам у Другій світовій війні, пам'ятник Семенові Височану, стрілецька могила, пам'ятний знак жертвам репресій, хрест на честь проголошення незалежності України 1991 року.

- Відвідування пам'яток селища.

**6. Початок маршруту (село Угорники). Розмова між учасниками.**

**Етап V. Колективний аналіз**

Відповіді на запитання:

7. Чи дізналися ви щось нове про історію наколишніх сіл?
8. Чи сподобалась вам екскурсія?
9. Що сподобалось найбільше?
10. Яка група вміло виконала всі завдання?
11. Яка не дотрималась усіх правил?

**Етап VI. Найближча післядія**

Найбільш доцільним було б провести історичну вікторину «Мій рідний край», на якій би задавалися питання з історії сіл Отинія, Угорники та Голосків. Також можливе проведення екскурсій в інші ближні села.

## **Додаток В**

### **Урок у початковій школі**

#### **Додаток В.1**

#### **Вимоги до сучасного уроку**

1. Урок спрямований на високі кінцеві результати, на підвищення рівня якості й ефективності навчання, на всебічний розвиток особистості.
2. Урок - відносно самостійна ланка в системі навчання.
3. Урок будується як цілісна система взаємодії та співробітництва.
4. Урок будується на основі:
  - програмних вимог;
  - урахування можливостей учнів;
  - урахування можливостей учителя, його творчого потенціалу.
5. Кожен урок має таке дидактичне призначення:
  - засвоєння нових знань;
  - формування умінь і навичок;
  - контроль і оцінювання знань та ін.
6. На уроці комплексно розв'язуються завдання освіти, виховання й розвитку.
7. Урок має раціональну структуру.
8. Зміст навчального матеріалу відповідає основним принципам (науковість, зв'язок із життям, системність, наступність тощо).
9. Застосовуються різноманітні форми проведення уроку.
10. Використовуються нестандартні форми проведення уроку.
11. Здійснюються диференціація й індивідуалізація навчання.
12. Забезпечуються міжпредметні зв'язки.
13. Учитель розвиває навчальну, пізнавальну діяльність учнів і керує нею, здійснюючи стимулювання, організацію, контроль,

оцінювання діяльності, озброює учнів прийомами самостійної роботи, формує навички самоконтролю.

14. Для проведення уроку створені необхідні умови: матеріальні, морально-психологічні, гігієнічні, естетичні.

15. Урок проводиться за планом - творчим робочим документом учителя.

16. Проводячи урок за планом, учитель готовий переструктурувати його в разі потреби.

17. Висока результативність уроку.

18. Учитель самоаналізує проведення і результати уроку.

## Додаток В.2

### Схема аналізу уроку

Дана схема покликана допомогти уникнути недоробок чи помилок і дати студентові ясний і чіткий дороговказ у його діяльності

Нижче наведена доволі широка схема аналізу уроку, яка буде корисною перш за все для молодого вчителя, оскільки вона водночас визначає необхідні елементи уроку, які є виразом знань і вмінь вчителя, підготовки до уроку, вмілого планування всіх видів роботи на уроці і сприяє творчому використанню методів та навчальних засобів.

### Загально-дидактична схема аналізу уроку (за О.Я.Савченко)

1. Готовність класу до уроку.
2. Визначення теми і мети уроку, їх відповідність програмним вимогам.
3. Загальна відповідність фактичного змісту уроку його меті.
4. Організація навчальної діяльності школярів на уроці.
5. Режим навчальної праці на уроці (розподіл часу, чергування різних видів діяльності як за змістом, так і за формою сприймання; засоби попередження втомлюваності учнів; концентрація уваги).
6. Оцінка структури уроку та якісна характеристика його окремих етапів.
7. Мотиваційний мікроклімат уроку (загальна атмосфера спілкування, якість мовлення вчителя, стимулювання дітей до праці, спостережливість, вміння підтримувати дитячу думку).
8. Загальна оцінка результативності уроку[13].

## **Орієнтовна схема аналізу комбінованого уроку**

### **1. Підготовка до уроку**

Вчитель (прізвище, ім'я, по батькові, його стаж роботи).

1.2. Конспект уроку ( тема і мета уроку, тип уроку).

### **2. Готовність класу до уроку**

Школа, клас, кількість учнів, гігієнічний стан приміщення.

Психологічна готовність учнів до даного уроку, наявність навчальних засобів (підручників, зошитів, письмового приладдя).

**3. Початок уроку:** організація створення ділової обстановки; визначення теми і завдань, що будуть вивчати, які завдання повинні будуть розв'язати учні на уроці.

### **4. Зміст уроку**

Відповідність змісту уроку і теми програмі, календарному плану, підручнику та віковим особливостям учнів даного класу.

Роль і місце уроку в межах теми.

Відповідність змісту уроку меті, його науковий рівень, освітнє та виховне значення.

Зв'язок теорії з практикою. Доцільність добору мовного матеріалу і його дозування.

Презентація до уроку, який відповідає його меті, та співвідношення його з іншими елементами уроку.

### **5. Методична сторона уроку**

Тип, структура уроку, його місце серед уроків з теми.

Мета уроку, дидактичні завдання окремих етапів. Витрата часу.

### **6. Режим навчальної праці школярів на уроці**

Розподіл часу, чергування різних видів діяльності, як за змістом, так і за формою сприймання, засоби попередження втомлюваності учнів, концентрації уваги тощо.

Мікроклімат уроку (загальна атмосфера спілкування, спостережливість учителя, увага до внутрішнього стану дитини, засоби заохочення тощо).

Реалізація навчального, виховного та розвиваючого потенціалу.

**7. Перевірка домашнього завдання**

Форма перевірки. Поставлені запитання. Вміння слухати.

Глибина і правильність учнівських відповідей.

Робота з класом. Підтримування інтересу.

Мотивація оцінок.

Підсумок перевірки. Як зроблено.

**8. Зв'язок нового матеріалу з вивченим раніше**

Актуалізація.

**9. Зміст та методика повторення вивченого:**

Повнота та глибина перевірки.

Методика повторення, диференціація завдань. Кількість задіяних перевіркою учнів. Об'єктивність та аргументація оцінювання.

**10. Вивчення нового матеріалу**

Вимоги програми. Науковість, зв'язок із життям, систематичність, доступність, співвідношення у матеріалі головного та другорядного. Відповідність матеріалу цілям та завданням уроку.

Аналізуючи матеріал, треба з'ясувати:

- чи дійсно матеріал розкритий;
- чи вмiє студент-практикант збуджувати мислення;
- чи вмiє мобілізувати дітей на самостійний пошук розв'язання завдань або проблем;
- формування висновків або правил;
- чи допомiг студент-практикант розібратися дітям по суті;
- чи зрозуміли діти новий матеріал, завдяки чому це досягнуто (чітке пояснення нових термінів, використання наочних посiбників, вдалих прийомів);
- доступність пояснення і т.д.

Якщо учні не зрозуміли матеріал, то слід встановити причину (чому, в чому помилки, встановити, як ліквідувати помилки).

### **11. Методи навчання**

Оснащеність уроку наочними посібниками, дидактичними матеріалами.

Обґрунтованість застосованих методів.

Активізація пізнавальної діяльності.

Використання методів проблемного навчання.

Поєднання фронтальної, індивідуальної та групової форм роботи.

Самостійна робота учнів.

Методика контролю та обліку знань.

### **12. Перевірка засвоєного матеріалу**

Добір матеріалу для формування умінь та навичок.

Зворотній зв'язок. Оцінювання відповідей.

### **13. Закріплення матеріалу**

Як організована ця робота, який зміст і характер завдання, його трудність; питома вага самостійності учня при виконанні завдань, логіка. Послідовність, цікавість по мірі наростаючої трудності.

### **14. Домашнє завдання**

Обсяг, характер і доступність матеріалу.

Наявність та характер інструктажу.

Наявність диференційованих завдань.

Місце домашнього завдання на уроці.

### **15. Оцінка структури уроку**

Тип (етапи, структурність їх чергування і логічний взаємозв'язок між ними).

### **16. Організація навчальної діяльності учнів на уроці**

Доцільність вибору методів і прийомів, методики використання засобів навчання.

### **17. Вчитель на уроці.**

Зовнішність вчителя. Його манера триматися, говорити.

Мова вчителя. Педагогічна майстерність та володіння методикою. Обізнаність вчителя з мовознавством та психологією.

Вплив вчителя на учнів (впевнений, спонукаючий, підбадьорюючий, приязний, серйозний, неприступний, замкнутий, неспокійний, нервовий, поспішний). Його емоційність, міміка, жести. Контакт вчителя з учнями. Авторитет вчителя, особисті якості вчителя, що впливають на організацію уроку (індивідуальний стиль роботи, чіткість, організованість, вимогливість, тактовність, доброзичливість, швидка реакція, любов до свого предмета).

#### **18. Діяльність учнів на уроці**

Враження від класу. Поведінка учнів на уроці (активні, уважні, самостійні, тактовні; пасивні, безпомічні, недисципліновані, неуважні).

Готовність учнів до уроку.

Уміння учнів навчатися (уміння сприймати й осмислювати новий матеріал, швидко і правильно виконувати вправи, правильно застосовувати вивчене в мовній комунікації, уміння помічати і виправляти свої помилки й помилки своїх товаришів, уміння самостійно і творчо працювати).

#### **19. Загальна оцінка уроку**

Ступінь досягнення навчальної та виховної мети, рівень знань вчителя й учнів, позитивні ознаки та недоліки уроку.

Пропозиції.

Досконале знання схеми аналізу уроку допомагає не тільки спостереженню за роботою свого товариша, але й сприяє самоконтролю і дає орієнтовну основу для підготовки і проведення своїх уроків.

### **Психологічний аналіз уроку**

1. Загальна психологічна спрямованість уроку:
  - мотивація діяльності вчителя й учнів на уроці (за обов'язком, за інтересом, за традицією спільної діяльності);
  - інтерес учителя й учня до уроку (до змісту, методів і форм).
2. Реалізація ідей розвивального навчання:



- як здійснювалась робота щодо формування активності, самостійності й творчості;

- які засоби використовував учитель для постійного переходу від навчання до самонавчання.

3. Організація пізнавальної діяльності на уроці:

- чи були установки на сприймання, запам'ятовування і роздуми (що сприйняти, що завчити, що обговорити);

- як учитель домагався цілісного й свідомого, осмисленого сприйняття навчального матеріалу (поставив мету, спрямував усвідомленість в одне русло, застосував цілісний підхід, наочність, образність тощо);

- як організував увагу (як спрямовував, як переключав, що робив під час відволікання, як домагався стійкості);

- як розвивав пам'ять дітей (які види діяльності організовував, як націлював на запам'ятовування, збереження і відтворення, як добирав інформацію для запам'ятовування, скільки і як повторював, як перевіряв);

- як розвивав мислення учнів, використовуючи порівняння, зіставлення, аналіз, синтез, класифікацію, систематизацію, генералізацію;

- як працював із поняттями, аргументами;

- як розвивав творчу уяву.

4. Формування вмінь і навичок дітей:

- як формував загально навчальні вміння й навички;

- як вироблялися спеціальні вміння й навички;

- які практикував види вправ і як вони сприяли тренуванню умінь і навичок;

- яку роль відіграють вказівки, інструкції, алгоритми, іграшки під час формування вмінь і навичок;

- чи раціонально використав час для формування вмінь і навичок.

5. Розвиток емоційно-вольової сфери учнів:

- які емоції дітей переважають на уроці;

- які засоби корекції емоцій використав учитель на уроці;

- чи враховує педагог на уроці індивідуальні особливості й стан дитини;
  - що робить для активізації вольової сфери у дітей;
  - чи помічає учнів з агресивним і депресивним станом.
6. Психологічна саморегуляція вчителя на уроці:
- яке творче самопочуття вчителя на уроці;
  - який контакт з учнями;
  - як реагує вчитель на аналіз уроку.

### **Соціологічний аналіз уроку**

1. Які форми співпраці вчитель використовує на уроці?
2. Які стосунки між педагогом і учнями на уроці (доброзичливі, натягнуті, напружені, врівноважені, штучні, стримані, непевні, агресивні, депресивні тощо)?
3. Як виконують учні доручення або вказівки вчителя (нервово, спокійно, щиро, насильно, байдуже, ввічливо, коректно)?
4. Як спілкуються діти між собою на уроці? Чи допомагають один одному? Чи захищають один одного?
5. Хто з дітей займається випереджувальним навчанням? Що вивчив наперед? Яку мету під час цього прагне досягти?
6. Що особливо сподобалось учням на уроці? Яку б вони поставили йому оцінку, якби оцінювали за 10-бальною системою?
7. Чи дістали діти задоволення від уроку? А від чого вони із задоволенням відмовилися б?
8. Який педагогічний такт учителя? Чи завжди педагог на уроці ввічливий, тактовний, доброзичливий? Якщо не завжди, то чому?
9. Як інакше хотіли б учні побудувати урок і стосунки з учителем?
10. Які скарги має вчитель на учнів? Що хотів би змінити у стосунках із дітьми?

### **Аналіз уроку з позицій розвивального навчання**

Розвивальна мета.

#### **Методи і прийоми**

Проблемні, дослідницькі, творчі, діалогічні, колективні, ігрові.

#### **Формування знань, умінь, навичок**

Поняття, змістове узагальнення, робота зони найближчого розвитку, від абстрактного до конкретного, укрупнення дидактичних одиниць, підвищений темп, орієнтовна основа дій.

#### **Формування способів розумових дій**

Доцільна навчальна діяльність, узагальнення, класифікація, судження, висновки, аналіз, синтез, формування самоорганізаційних механізмів особистості, творчість, пізнавальна мотивація, вольова мотивація, самонавчання, самоствердження (Я- концепція), саморегуляція.

#### **Принцип обліку індивідуальних особливостей**

Індивідуальний підхід. Рівнева диференціація. Інші якості особистості.

### **Аналіз виховних аспектів уроку**

Світоглядний напрямок.

Особистість учителя (приклад), оптимізм, стосунки з людьми, ставлення до речей, до довкілля. Навчальна праця на уроці.

Робоче місце, планування, активність, самостійність, повага до істини, старанність. Виховання дисципліни.

Виховання учнів, дотримання порядку, відповідальність, уміння слухати, вимоги на уроці, тактовність, аргументованість. Вимоги, які ґрунтуються на довірі, успіхові, інтересах. Особистий підхід на уроці.

Педагогічна любов, розуміння дітей, допомога дітей, оцінювання дітей.

### Додаток В.3

#### Орієнтовні схеми аналізу уроків у початковій школі

##### Орієнтовна схема аналізу уроку української мови

1. Тема і мета уроку.
2. За яким планом проводиться урок? (Вказати основні етапи уроку.)
3. Які запитання ставить учитель до учнів? Які відповіді ставили учні? Дати характеристику типових відповідей учнів - стислі, повні, неповні, невдалі, як учитель виправляє у відповідях помилки учнів, як учити правильно відповідати, розповідати?
4. Яку наочність використав учитель на уроці? Чи дотримувався основних вимог щодо використання наочності в роботі на уроці?
5. Які нові слова і вирази діти засвоїли на уроці? Як учитель пояснював значення нових слів? Як привчав учнів вживати у своїй мові нові слова і вирази?
6. Як учитель проводив роботу по підготовці до уроку української мови?
7. Які навички виробляв учитель в учнів? Яким чином?
8. Як учитель урізноманітнював роботу по підготовці до уроку мови?
9. У чому полягала виховна робота на уроці? (Навести конкретні приклади.)
10. Чого навчилися учні на уроці: які здобули знання, уміння і навички?
11. Які прийоми аналізу і синтезу застосовувалися на уроці, їх доцільність?

### **Орієнтовна схема аналізу уроку навчання грамоти (письмо)**

1. Як проведена підготовча робота?
2. Зв'язок з уроком читання.
3. Аналіз структурних елементів букви.
4. Як пише на дошці? Чи правильно коментує?
5. Письмо під такт, в повітрі.
6. Чи стежить за посадкою під час письма?
7. Як проводить індивідуальну роботу?
8. Письмо слів і складів.
9. Виховна робота на уроці.
10. Проведення фікультхвилинок.
11. Інші види робіт: з розвитку мовлення, диктанти, моделювання.
12. Використання наочності, робота з нею.
13. Чого навчилися учні на уроці?

### **Орієнтовна схема аналізу уроку математики**

1. Тема і мета уроку.
2. Тип уроку (за дидактичною метою) і структура (етапи уроку).
3. Відповідність змісту навчального матеріалу меті уроку, його науковість, доступність.
4. Організація уроку:
  - готовність вчителя й учнів до уроку (необхідні посібники, дошка);
  - перехід від одного етапу уроку до іншого (постановка мети і підведення підсумку на кожному етапі);
  - прийоми перевірки математичних знань, умінь і навичок;
  - прийоми перевірки домашнього завдання (інструктаж, об'єм завдань, доступність);

- поєднання колективних, індивідуальних та групових форм роботи на уроці; здійснення індивідуального підходу до дітей;
- культура мовлення і оформлення записів на дошці та у зошиті учнями;
- дисципліна, педагогічний такт;
- дотримання гігієнічних вимог (провітрювання класу, проведення фізкультхвилинок, постава при письмі, прийоми зняття втоми, закінчення уроку за дзвоником).

5. Методи і прийоми навчання. Спрямованість методів і прийомів на активізацію пізнавальної діяльності учнів, використання дидактичних елементів зацікавленості. Організація самостійної роботи (кількість робіт на уроці, інструктаж, перевірка і самоперевірка результатів). Розвиток математичного мислення в учнів.

6. Обладнання уроку, виховне значення уроку.

7. Висновки і побажання, рекомендації (оцінити досягнуті результати).

### **Орієнтовна схема аналізу уроку трудового навчання**

1. Тема, мета, завдання уроку. Місце уроку в системі уроків.
2. Підготовка робочого місця (наявність необхідного матеріалу, інструментів, повторення правил користування інструментами, взаємний контроль в підготовці робочого місця).
3. Повідомлення теми і завдань уроку дітям:
  - що робити і для чого (суспільно корисна значимість виробу);
  - які знання і вміння необхідно застосовувати для виконання завдання.
4. Попереднє планування трудових дій і складання плану виготовлення зразка, здійснення міжпредметних зв'язків і їх дотепність.
5. Виконання наміченого плану, обробка матеріалів за зразком.

6. Перевірка виробів в дії, виправлення недоліків, їх оцінка (демонстрування виробу, самооцінка, взаємоконтроль).

7. Охорона праці дітей і дотримання правил техніки безпеки з інструментами.

8. Організація спільної колективної творчої роботи і взаємодопомога.

9. Підведення підсумків (Чи досягнута мета уроку? Результат праці дітей; які набули учні знання, вміння і навички в процесі роботи на уроці?).

### **Орієнтовна схема аналізу уроку природознавства**

1. Тип уроку.
2. Мета і завдання уроку. Відповідність типу дидактичної меті, віку учнів, складність і новизна вивченого матеріалу.
3. Обладнання уроку (для вчителя, для учнів), відповідність його меті, завданням, змісту уроку.
4. Готовність класу до уроку.
5. Структура уроку: основні етапи уроку, доцільність розподілу часу між окремими етапами уроку, перехід від однієї частини уроку до іншої.
6. Оцінка змісту навчального матеріалу. Відповідність матеріалу уроку програмі та підручнику, віку учнів, досягненням науки. Аналіз науковості теоретичних положень. Виховні можливості навчального матеріалу. Ідейна насиченість, можливість вирішення завдань морального та естетичного виховання; зв'язок з місцевим матеріалом, життєвим досвідом.
7. Методи, прийоми, засоби навчання, використані на уроках. Які принципи навчання найбільш реалізовані на уроці? Відповідність методів і методичних прийомів особливостям змісту, типу, меті уроку та віку дітей. Прийоми активізації пізнавальної діяльності учнів на уроці. Керівна роль учителя в процесі самостійної роботи учнів. Доцільність використання наочних посібників та технічних засобів навчання. Обсяг, доступність, міра складності.



8. Методи перевірки знань і умінь учнів. Які методи застосовувалися? Які види перевірки мали місце на уроці? (Фронтальне, індивідуальне, поточне, тематичне, атестаційне). Характер оцінки знань учнів. Місце прийомів заохочення учнів до вивчення матеріалу через оцінку.

9. Діяльність учителя: володіння матеріалом, культура мовлення, стиль спілкування з класом, зацікавленість роботою, артистичність.

10. Діяльність учнів: зацікавленість роботою, самостійність, активність, дисциплінованість.

11. Дотримання гігієнічних правил, умови підтримки працездатності учнів на уроці.

12. Загальні висновки про урок. Рівень досягнення мети. Якість знань ( повнота, глибина, осмисленість), сформованість умінь і навичок. Як реалізована розвиваюча мета уроку ? Як проявлявся творчий підхід учителя до уроку? Недоліки уроку і помилки учителя.

13. Пропозиції й рекомендації.

### **Орієнтовна схема аналізу уроку іноземної мови**

1. Мета уроку визначена (чітко, конкретно, дидактично правильно, недостатньо чітко, неконкретно, дидактично виправдано).

2. Види (етапи) мовної діяльності (взаємопов'язані, недостатньо логічно послідовно, не послідовно, обумовлені темою і метою уроку, не обумовлені змістом уроку та поставленим дидактичним завданням).

3. Використані методи роботи (ефективні, малоефективні, неефективні, передбачають ознайомлюючий, стандартизуючий, варіантний, комбінований характер мовної діяльності школярів).

4. Прийоми (вступу, активізації, практичного застосування фонетичного, лексичного, граматичного матеріалу, різноманітні,

доцільні, стимулюючі активну пізнавальну мовну діяльність учнів, одноманітні, доцільні, нестимулюючі).

5. Учитель застосував (хорові, парні, індивідуальні, комбіновані форми роботи, які сприяли, не сприяли формуванню мовних умінь і навичок).

6. Використання аудіовізуальних способів навчання (магнітофон, програвач, діафільми, епідіаскоп, кінофільм, таблиці, картини і т.д.).

7. Зворотний зв'язок (достатній, недостатній частково, незадовільний).

8. Темп уроку (високий, уповільнений). Мовною практикою охоплені (всі учні класу, більша частина, менша, окремі учні).

9. Мовна діяльність школяра (повністю, частково) спрямована на (формування, активізацію, автоматизацію) умінь та навичок (вимови, аудіювання, діалогічного мовлення, монологічного, читання) (відповідає, частково відповідає, не відповідає визначеній меті уроку).

10. Мовлення учнів має (рецептивний, репродуктивний, умовно продуктивний, продуктивний характер), комунікативне (повністю, частково) обумовлене, необумовлене.

11. Учні оперують (фонетичним, лексичним, граматичним) матеріалом на рівні (слова, речення, репліки, зв'язного висловлювання) з використанням (без використання) навчальної опори (логічних: аналогій, алгоритмів, схем, таблиць; зорових, складових ) слухо-зорових: картин, ілюстрацій, озвучень картини та діафільмів і т.д.).

12. Учні проявили (стійкі, слабкі, незадовільні) уміння і навички під час оперування лексичними одиницями, граматичними структурами в (алогічних, відмінних) ситуаціях усного спілкування, читання (про себе, вголос, синтетичного, аналітичного).

13. Типовими недоліками в мовній підготовці школярів є (недосконала вимова, відсутність фонематичного слуху, мовної інтуїції, обмежений лексичний запас, читання або недостатне

усвідомлення граматичних структур, недостатні навички самостійного мовлення без використання навчальних опор, невміння користуватися стимулюючими до розмови репліками, уповільнена мовна реакція і т.д).

14. Інтерес учнів до вивчення іноземної мови (великий, значний, незначний, відсутній).

15. Урок проведений на (високому, невисокому, незадовільному науковому рівні); методично (грамотно, недостатньо грамотно, незадовільно).

Вчителю потрібно:

- дотримуватись вимог програми;
- ознайомитись із рекомендаціями інструктивно-методичних матеріалів і методичних посібників із питань;
- вивчити досвід розв'язання таких методичних проблем у практиці роботи вчителів;
- звернути увагу на підготовку учнів до уроку, наявність у них підручників, словників, зошитів, організацію групових і парних видів роботи, чіткість і лаконічність формування завдань учням, естетичний вигляд наочних посібників та ін.;
- відвідати уроки вчителів у класах; поглиблено самостійно вивчити тему (проблему).

### **Орієнтовна схема аналізу уроку образотворчого мистецтва**

1. Тема уроку, його дидактична і виховна мета:
  - тип уроку (комбінований, практичний урок з елементами копіювання, урок-бесіда з використанням вправ; практичний урок з елементами творчості; практичний урок з елементами розповіді; контрольний урок; підсумковий урок), його структура і дозування;
  - мета: навчальна, виховна, розвивальна.
2. Актуалізація знань учнів:
  - використання наочності;
  - аналіз натури;

- реалізація навчальної та виховної мети;
  - естетичне і художнє виховання;
  - контакт з учнями.
3. Вивчення нового матеріалу:
- використання методів і прийомів;
  - відповідність методів меті уроку, змісту матеріалу та розвитку учнів;
  - активізація розумової діяльності учнів, створення проблемних ситуацій, розвиток самостійності учнів;
  - зв'язок з сучасністю.
4. Самостійна робота учнів на уроці.
5. Підсумок уроку (якість виконаної роботи).
6. Висновки та пропозиції.

**Орієнтовна схема аналізу уроку образотворчого мистецтва з практичною роботою (малювання з натури, тематичне малювання, декоративно-прикладне мистецтво)**

1. Аналіз вступної бесіди.
2. Характеристика методів пояснення зображувальної техніки і її засвоєння учнями.
3. Міжпредметні зв'язки на уроці.
4. Використання ілюстративного матеріалу й технічних засобів навчання.
5. Оцінювання усних відповідей і практичних робіт учнів (малюнків, замальовок, виробів).
6. Підведення підсумків уроку.
7. Характеристика культури поведінки і педагогічної майстерності вчителя.
8. Відповідність змісту проведеного уроку навчальній програмі, конспекту.
9. Висновки, пропозиції, рекомендації.

### **Орієнтовна схема аналізу уроку фізичного виховання**

1. Оцінка умов і обставин проведення уроку: місце проведення, інвентар і обладнання, одяг та взуття учнів, вчителя, санітарно-гігієнічний стан місця проведення занять.

2. Оцінка плану-конспекту уроку. Відповідність його календарному плану і матеріалу програми даного класу, логічний зв'язок плану-конспекту з попереднім і наступним матеріалом; чіткість визначення завдань уроку та правильність їх поєднання.

3. Відповідність змісту уроку його завданням, умовам його проведення. Відповідність добору матеріалу анатомо-фізіологічним, психологічним особливостям учнів, визначення часу на кожную частину уроку і дозування фізичного навантаження.

4. Оцінка проведеного уроку. Відповідність методів навчання завданням уроку, фізичне навантаження, індивідуальний підхід; методи організації учнів, щільність уроку, виховна робота на уроці, дисципліна учнів.

5. Стиль роботи. Зовнішній вигляд (наявність спортивної форми). Мова, тон, звертання до учнів. Правильність вибору місця на уроці. Чіткість і правильність показу вправ. Правильність і надійність страхування учнів. виправлення помилок.

6. Висновок щодо проведення уроку. Виконання завдань уроку, успішність учнів, набуття учнями певних умінь в навичок, виховний вплив, загальна оцінка уроку.

**Орієнтовна схема аналізу уроку літературного читання**

1. Тема, мета уроку.
2. Основні етапи уроку, види роботи.
3. Використання наочності, робота з нею.
4. Які запитання ставилися до учнів, як вчитель (студент) вчить правильно відповідати і розповідати?
5. Словникова робота. Які нові слова засвоїли? Як пояснював вчитель нові слова?
6. Чим учитель зацікавлював дітей? Як підтримував увагу?
7. Елементи гри на уроці.
8. Виховна робота на уроці.
9. Мова вчителя, контакт з класом.
10. Чого навчились учні на уроці?

### **Орієнтовна схема аналізу уроку розвитку зв'язного мовлення**

1. Актуалізація чуттєвого досвіду дітей.
2. Види робіт: бесіда з опорою на знання учнів; робота з малюнком; робота з ілюстрацією в підручнику; слухання грамзапису; читання уривків з художніх творів учителем (учнями) з подальшим аналізом; обмін враженнями від побаченого на екскурсії тощо.
3. Повідомлення (або уточнення) теми і мети уроку. Обговорення їх з учнями.
4. Бесіда з метою впорядкування матеріалу (за умови, якщо він підібраний заздалегідь під час спостережень, при роботі за картиною, за матеріалом прочитаного).
5. Складання плану або його уточнення (якщо він був складений попередньо).
6. Мовна підготовка тексту.  
Види робіт: лексико-стилістична робота; запис необхідних слів; орфографічна перевірка або підготовка; складання окремих речень, частин тексту; робота над заголовком; добір (або уточнення) найвлучніших слів і виразів до кожного пункту плану.
7. Складання усної зв'язної розповіді учнями.
8. Написання тексту твору (переказу) учнями. Надання індивідуальної допомоги учням.
9. Самоперевірка, удосконалення тексту, виправлення виявлених недоліків і помилок.
10. Читання одного-двох кращих текстів (переказів) - за умови наявності часу.

## Додаток В.4

### Орієнтовна схема самоаналізу уроку

1. Чи відповідає мій урок програмі?
2. Чи правильно мною були визначені і розв'язані на уроці навчальні, виховні й розвиваючі завдання?
3. Чи оптимально було визначено зміст уроку, чи відповідає він завданням? Що було основним, найсуттєвішим на уроці?
4. Чи зумів я акцентувати увагу учнів на його вивченні?
5. Чи вдало визначена структура уроку? Чи була організована на уроці робота із формування основних умінь, навичок, інтересів учнів? Як здійснювались внутрішньопредметний і міжпредметний зв'язки?
6. Які методи і засоби навчання були використані на уроці? Чи були вдалими вибір і поєднання?
7. Які форми навчання (масові, групові, індивідуальні) домінували на уроці? Чи були вдалими їх вибір і поєднання?
8. Чи об'єктивно і відповідно до норм оцінені мною знання учнів?
9. Чи правильно здійснювався на уроці інструктаж, визначалися обсяг і складність домашнього завдання? Чи було воно диференційованим?
10. Що було зайвим у моїй діяльності і в діях учнів?

### Методичні рекомендації вчителю щодо самоаналізу уроку

Урок можна вважати ефективним, якщо на ньому забезпечується оптимальний зв'язок усього комплексу навчально-виховних цілей, якщо увага і мислення учнів концентруються на основних, провідних ідеях і поняттях теми, що вивчається, пробуджуються і розвиваються навчальні процеси, формуються потреби учнів у знаннях.

Аналізувати урок потрібно під кутом зору певної педагогічної концепції.



**З точки зору оптимізації навчально-виховного процесу можна здійснювати самоаналіз за такою схемою:**

1. Які види змісту освіти передбачені навчальним планом уроку?
2. Чи відповідали методи і прийоми навчання видам змісту і навчальному матеріалу?
3. Рівні знань учнів перед уроком.
4. Якого рівня знань досягнуто в результаті уроку?
5. Ступінь усвідомлення знань учнями.
6. Доцільність використання наочності і технічних засобів навчання.
7. Чи був на уроці необхідний емоційний клімат?
8. Чи була на уроці внутрішня логічна єдність?
9. Як реалізована виховна мета уроку?

**Примітка:**

ЗМІСТ освіти складається з:

- наукових знань (факти, закони, теорії);
- прикладних знань;
- оцінювальних і методичних знань;
- логічних, історичних, філософських знань.

**РІВНІ засвоєння знань**

1. Рівень усвідомленого сприймання і запам'ятовування. Він проявляється у відтворенні засвоєного.
2. Рівень застосування знань і вмінь за засвоєним зразком, тобто у знайомій ситуації.
3. Рівень застосування знань і вмінь у новій ситуації. Тобто їх творче застосування.

Необхідно прагнути, щоб учні досягли здійснення основних знань і вмінь на третьому, тобто творчому рівні.

Учителям слід пам'ятати, що методи навчання не можуть бути поганими чи хорошими, сучасними чи застарілими, вони можуть лише відповідати тим цілям, для досягнення яких вони застосовувалися.

## Додаток Г

### Плани-схеми характеристик на клас та учня

#### Додаток Г.1

#### План-схема психолого-педагогічної характеристики учня класу

##### I. Загальні відомості

1. Біографічні відомості: прізвище та ім'я учня (з етичних міркувань у психологічних дослідженнях дотримуються конфіденційності, тому можна визначати ініціалами), його вік, в якому класі навчається. Стан здоров'я та загальний фізичний розвиток.

2. Умови життя в сім'ї (її склад, соціальне й моральне становище, професія та освітній рівень батьків, житлові умови. Вплив батьків на учня, ставлення до нього, становище у родині).

##### II. Взаємовідносини з однокласниками та вчителями

1. Загальна характеристика класного колективу, місце учня у колективі, усвідомлення свого статусу (можна використовувати методику «Соціометрія»).

2. Характер відносин з однокласниками: з ким дружні відносини, чому; із яких причин і чому конфліктує? (можна використовувати методику К.Томаса по діагностиці схильності до конфліктної поведінки).

3. Покажіть, як складаються взаємини з хлопчиками, дівчатами.

4. Виявіть особливості позитивної та негативної поведінки учня та форми їх прояву (можна використовувати методики: конфліктної поведінки та методику вивчення рівня ставлення до вживання психотропних речовин).

5. Визначення рівня ставлення учня до вживання психотропних речовин; визначення в учнів ступеня ризику залучення їх до вживання психотропних речовин).

### **III. Особливості характеру та темпераменту**

1. Тип і особливості темпераменту (за методикою Г.Айзенка). Прояв темпераменту в поведінці - стриманість, спокій, рухливість, агресивність та інше.

2. Особливості характеру - цільний, суперечливий. Як ставиться до себе (самооцінка, вимогливість до себе). Ставлення до батьків, членів родини, вчителів, класного колективу, друзів. Як виконує обов'язки в родині, школі. Ставлення до праці, розуміння її необхідності; ставлення до навчання та речей.

3. Характеристика акцентуації характеру (за опитувальником Шмішека).

### **IV Особливості емоційно-вольової сфери**

1. Вольові риси характеру: самостійність, цілеспрямованість, ініціативність, рішучість, витримка.

2. Емоційні особливості характеру — емоційні особливості, зміст і спрямованість почуттів, стійкість емоцій, які емоції переважають, глибина переживань невдач та успіхів, схильність до стресів, культура емоцій (можна використовувати методику виявлення переважаючих емоцій; САН-виявлення рівня емпатійності).

### **V. Навчальна діяльність**

1. Мотиваційна сфера особистості — мотиви й інтереси, їх спрямованість, провідні інтереси.

2. Рівень розвитку особистості - здібності, рівень їх розвитку, характеристика; інтелектуальні властивості особистості (глибина, самостійність суджень та інше); обсяг і глибина знань, умінь, навичок (методика «Прості аналогії»).

3. Особливості: уваги (за тестом Бурдона), характер розвитку мимовільного та довільного запам'ятовування - заучує механічно або осмислено, чи володіє раціональними прийомами запам'ятовування, яка його швидкість та міцність, легкість

відтворення, індивідуальні особливості пам'яті (можна використовувати методики вивчення оперативної пам'яті; «Заучування 10 слів»).

4. Уміння вчитися (дотримання режиму дня, вміння самостійно працювати, контролювати себе та інше).

5. Розвиток мови й культури мовної діяльності.

## **VI. Ставлення до праці. Професійна орієнтація**

1. Який вид праці приваблює?

2. Як ставиться до праці?

3. Професійні інтереси, здібності.

**Додаток Г.2**  
**План-схема**  
**психолого-педагогічної характеристики класу**

**Загальні відомості про колектив учнів** (коли був сформований клас; кількість учнів в ньому, з них хлопчиків і дівчаток; розподіл учнів за успішністю тощо).

**Соціально-психологічні параметри сім'ї та особливості сімейного виховання учнів**

1. Психологія сімей:

- а) за кількістю дітей у сім'ї;
- б) за мірою повноти сімей;
- в) за наявністю старших членів сім'ї, котрі проживають разом (одно-, багатопокілннн сім'ї);
- г) за ступенем гармонійності внутрішньосімейних стосунків;
- г) за стилем родинного спілкування (авторитарні, демократичні чи конфліктні сім'ї);
- д) за характером ставлення до дитини (зацікавлені, турботливі, тривожні, відчужені, безконтрольні тощо).

2. Типові проблеми внутрішньосімейних стосунків і виховання дітей одного віку.

**Характеристика формальної структури колективу класу**

Згуртованість і організованість учнів класу (ставлення молодших школярів до педагогічних вимог, наявність в колективі громадської думки, виявлення взаємної вимогливості та взаємодопомоги; традиції класу, їх вплив на виховання молодших школярів).

Актив класу (ініціатива і відповідальність активістів, ставлення до вимог учителя, їх статус в колективі учнів; вимогливість активістів до себе і до інших членів колективу, вміння організувати спільну діяльність та взаємоконтроль).

### **Характеристика особистісної (неформальної) структури колективу класу**

Наявність в класі неформальних лідерів, їх вплив на клас і окремих учнів; наявність неформальних груп, спрямованість їх діяльності, ступінь їх зацікавленості у справах класу.

Особливості взаємостосунків між хлопчиками і дівчатками.

### **Зміст колективної діяльності класу**

Навчально-пізнавальна діяльність учнів (загальна характеристика успішності учнів з окремих предметів, організація взаємодопомоги в навчальній діяльності, дисципліна на уроках, ставлення до виконання домашніх завдань, ступінь самостійності у виконанні домашньої роботи).

Позаурочна діяльність учнів (види спільної діяльності та участь у ній молодших школярів).

Виявлення учнями активності і самостійності в позакласній діяльності; участь молодших школярів у гуртках і спортивних секціях, творчих колективах.

### **Особливості внутрішньоклективних взаємин учнів і характер педагогічного спілкування**

Диференціація та інтеграція в колективі (характеристика соціометричного статусу учнів, характер взаємодопомоги, наявність ціннісно орієнтаційної єдності, психологічна сумісність характерів, відповідність оцінок і самооцінок учнів, згуртованість класу, рівень досягнень у навчальній та інших видах діяльності).

Товаришування й дружба в класі (наявність і характер симпатій, ділове співробітництво, групи за інтересами).

Рівень соціальної та моральної зрілості класного колективу (ставлення до навчання, сформованість активної життєвої позиції, відповідальність, почуття обов'язку, громадська активність).

Особливості спілкування вчителя з учнями (наявність індивідуального підходу, його психолого-педагогічна доцільність, труднощі, проблеми).

**Характеристика творчого потенціалу класу**  
у навчальній, позанавчальній та виховній сферах.

**Загальні висновки**

і психолого-педагогічний прогноз подальшого розвитку колективу.

**Додаток Д**  
**Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів**  
**(вихованців)**  
**у системі загальної середньої освіти**

*Додаток*  
*до листа Міністерства*  
*освіти і науки України*  
*від 28 січня 2014 № 1/9 - 74*

**Інструктивно-методичні матеріали**  
**щодо контролю та оцінювання навчальних досягнень**  
**учнів початкових класів загальноосвітніх навчальних**  
**закладів**

Контроль та оцінювання навчальних досягнень учнів початкових класів загальноосвітніх навчальних закладів здійснюється відповідно до наказу Міністерства освіти і науки від 21.08. 2013 № 1222 «Про затвердження орієнтовних вимог оцінювання навчальних досягнень учнів із базових дисциплін у системі загальної середньої освіти».

Виявлення рівня навчальних досягнень учнів відбувається в процесі контролю, структурними компонентами якого є перевірка та оцінювання результатів навчальної діяльності.

Об'єктами контролю у процесі початкового навчання є складники предметних компетентностей: знання про предмети і явища навколишнього світу, взаємозв'язки і відношення між ними; вміння та навички застосовувати засвоєні знання; досвід творчої діяльності; ціннісні ставлення.

Контроль і оцінювання в процесі навчання молодших школярів є одним із важливих засобів мотивації і стимулювання їх учбово-пізнавальної діяльності. Так, позитивна оцінка у поєднанні з іншими мотивами учіння сприяє розкриттю перспектив успіху дитини, створює і підтримує позитивний



емоційний настрій, викликає бажання вчитися, сприяє формуванню адекватної самооцінки.

Основними функціями контролю і оцінювання навчальних досягнень учнів є: мотиваційна, діагностувальна, коригувальна, прогностична, навчально-перевірювальна, розвивальна, виховна.

Діагностувальна функція контролю дає змогу учителеві виявити прогалини і помилки в знаннях і вміннях відповідно до поставлених цілей, з'ясувати причини їх виникнення і відповідно коригувати учбово-пізнавальну діяльність школярів та способи управління нею. Таким чином у процесі контролю відбувається “коригування”, а не “доучування”.

Отримані результати контролю використовуються з метою прогнозування шляхів удосконалення методики навчання предмета в цілому, передбачення засобів удосконалення результатів навчальних досягнень окремих учнів.

Навчально-перевірювальна функція контролю полягає, насамперед, у поліпшенні якостей знань та вмінь молодших школярів. Так, організація перевірки в логічній послідовності – з одного боку, та вимога повноти й обґрунтування відповідей – з іншого, забезпечують систематизацію і узагальнення засвоєного змісту. Спонування дітей до використання результатів спостережень, прикладів з власного життя поглиблює і розширює їхні знання та вміння. Усне або письмове виконання різнорівневих завдань, що перевіряються сприяє їх осмисленню, усвідомленню та закріпленню, застосуванню за зразком, за аналогією та у нових ситуаціях.

Контроль сприяє розвитку волі, уваги, мислення, пам'яті, мовлення учнів, їх пізнавальної активності і самостійності. У процесі контролю доцільно формувати вміння взаємо- і самоконтролю (взаємо- і самоперевірки, взаємо- і самооцінювання), взаємо- і самокоригування, що є одним із його найважливіших завдань, а також розвивати рефлексивні уміння, тобто здатність обмірковувати свої дії, критично оцінювати їх і свідомого ставитися до навчання.

Результати контрольної-оцінної діяльності мають виховне значення. Об'єктивно і методично правильно організований контроль розкриває невикористані резерви, можливості дитини, стимулює учнів до систематичної наполегливої праці, зумовлює формування важливих якостей особистості: відповідальності, здатності до подолання труднощів, самостійності.

Перевірка й оцінювання передбачає систематичне й об'єктивне визначення рівня навчальних досягнень учнів відповідно до програмових вимог. Систематичність зумовлена дидактичною доцільністю здійснення контролю на всіх етапах процесу навчання. Об'єктивність контролю полягає у запобіганні вчителем суб'єктивних і помилкових оцінних суджень, які не відображають реальних досягнень учнів у навчанні.

У початкових класах застосовуються такі види контролю: поточний, періодичний, тематичний, семестровий, річний; державна підсумкова атестація.

Вибір видів контролю (перевірки й оцінювання), їх зміст, послідовність, взаємозалежність, час проведення визначаються специфікою навчальних предметів.

Поточний контроль здійснюється в процесі вивчення теми з метою визначення рівня розуміння і первинного засвоєння учнями окремих елементів змісту теми, зв'язків між ними та засвоєним змістом попередніх тем уроків, закріплення знань, умінь і навичок, їх актуалізації перед вивченням нового матеріалу. Результати поточної перевірки фіксуються в оцінних судженнях або в балах.

Періодичний контроль має на меті визначення й оцінювання сформованості загальнопредметних умінь і навичок (аудіювання, читання, усне мовлення тощо), якими оволодівають учні впродовж вивчення окремих предметів. Цей вид контролю передбачає перевірку, що здійснюється через певний період навчання.

Тематичний контроль здійснюється у формі тематичної контрольної роботи після опанування програмової теми чи

розділу. У разі, коли тема розрахована на велику кількість годин, її розподіляють на логічно завершені частини – підтеми. Якщо ж програмова тема невелика за обсягом, то її об'єднують з однією або кількома наступними темами.

Тематична оцінка в балах виставляється з урахуванням усіх поточних оцінок, отриманих під час вивчення теми (підтеми).

Підсумкове оцінювання за семестр здійснюється на основі результатів тематичного оцінювання з урахуванням динаміки зростання рівня навчальних досягнень учня/учениці.

Річна оцінка виставляється на основі семестрових оцінок також з урахуванням динаміки зростання рівня навчальних досягнень учня/учениці.

Облік результатів контролю ведеться учителем у класних журналах і табелях навчальних досягнень учнів II – IV класів.

Усі види перевірки навчальних досягнень учнів здійснюються за допомогою різних методів, вибір яких зумовлюється особливостями змісту навчального предмета, його обсягом, рівнем узагальнення, віковими можливостями учнів.

У початкових класах застосовуються такі методи: усна перевірка (бесіда, розповідь учня); письмова перевірка (самостійні і контрольні роботи, твори, перекази, диктанти, тестові завдання тощо); практична перевірка (дослід, практична робота, навчальний проект, спостереження, робота з картами, заповнення таблиць, побудова схем, моделей тощо). Відносно новим є використання тестових завдань, які є стандартизованим засобом перевірки, що цілеспрямовано і економно у часі може кількісно виявити рівень навчальних досягнень учнів, а також компетентнісних завдань.

Для перевірки навчальних досягнень учнів необхідно застосовувати завдання різних когнітивних рівнів: на відтворення знань, на розуміння, на застосування в стандартних і змінених навчальних ситуаціях, вміння висловлювати власні судження, ставлення, оцінки.

Письмові контрольні роботи з будь-якого предмета в початкових класах проводять на другому або третьому уроці за розкладом в середині робочого тижня (бажано – вівторок-середа), не більше однієї такої роботи в день, а протягом тижня – не більше двох.

За формою організації навчально-пізнавальної діяльності учнів перевірка може бути: індивідуальною, парною, груповою, фронтальною.

Для розвитку самооцінювальної діяльності можна використовувати портфоліо учнівських досягнень, в якому протягом певного часу накопичуються результати виконання різних завдань, що переконливо ілюструють індивідуальне зростання в розвитку дитини.

Оцінювання має ґрунтуватися на позитивному принципі, що передусім передбачає врахування рівня досягнень учнів, а не ступеня їхніх невдач.

Об'єктивність і точність оцінок забезпечуються такими критеріями:

- якість знань (міцність, повнота, глибина, узагальненість, системність, дієвість);
- сформованість ключових, загально предметних і предметних компетентностей, способів навчальної діяльності (виконання за зразком, за аналогією, в нових ситуаціях);
- володіння досвідом елементарної творчої діяльності (частково-пошуковий і пошуковий рівні);
- володіння досвідом емоційно-ціннісного ставлення до навколишнього світу, до інших людей, до самого себе.

На основі зазначених критеріїв виділяються інтегровані рівні навчальних досягнень учнів початкових класів. Їх загальнодидактичні характеристики такі:

**початковий** рівень (1–3 бали) – учень/учениця засвоїв/засвоїла знання у формі окремих фактів, елементарних уявлень, які може відтворити; володіє різними видами умінь на рівні копіювання зразка виконання способу дії; виконує

самостійну роботу під безпосереднім керівництвом учителя, але допомогу не може сприйняти відразу, а потребує детального кількаразового її пояснення;

**середній** рівень (4–6 балів) – учень/учениця володіє знаннями у формі понять, відтворює їх зміст, ілюструє прикладами з підручника; відповідь будує у засвоєній послідовності; володіє вміннями на рівні виконання способів діяльності за зразком у подібній ситуації; самостійну роботу виконує зі значною допомогою;

**достатній** рівень (7–9 балів) – учень/учениця володіє поняттями, відтворює їх зміст, ілюструє не тільки відомими, а й новими прикладами, встановлює відомі внутрішньопонятійні зв'язки; вміє розпізнавати об'єкти за різними ознаками, які охоплюються засвоєними поняттями; під час відповіді може відтворити засвоєний зміст в іншій послідовності, не змінюючи логічних зв'язків; володіє вміннями на рівні застосування способу діяльності за аналогією; самостійні роботи виконує з незначною допомогою вчителя; володіє вміннями виконувати окремі етапи розв'язання проблеми і застосовує їх у співробітництві з учителем;

**високий** рівень (10–12 балів) – учень/учениця володіє системою понять в межах, визначених навчальними програмами, встановлює як внутрішньопонятійні, так і міжпонятійні зв'язки; вміє розпізнавати об'єкти за різними ознаками, відповідь аргументує новими прикладами; вміє застосовувати способи діяльності за аналогією і в нових ситуаціях; самостійні роботи виконує без допомоги вчителя; виконує творчі завдання.

Під час оцінювання навчальних досягнень учнів вчителю важливо виявляти доброзичливість, терпіння, поєднувати вимогливість з індивідуальним підходом, порівнювати виявлені досягнення дитини не тільки з нормою, але й із її попередніми успіхами. Індивідуальний підхід передбачає врахування індивідуальних особливостей, пізнавальних здібностей, темпу роботи учнів тощо.

## Особливості безбального оцінювання

Відповідно до наказу Міністерства освіти і науки від 21.08.2013 № 1222 «Про затвердження орієнтовних вимог оцінювання навчальних досягнень учнів із базових дисциплін у системі загальної середньої освіти» оцінювання навчальних досягнень учнів здійснюється вербально: у 1 класі з усіх предметів інваріантної складової; у 24 класах з предметів інваріантної складової: «Сходинки до інформатики», «Музичне мистецтво», «Образотворче мистецтво», інтегрованого курсу «Мистецтво», «Основи здоров'я», «Фізична культура».

При оцінюванні знань, вмінь і навичок учнів 2 класу (I семестр) за рішенням педагогічної ради замість балів використовуються словесні (вербальні) оцінки.

У процесі контрольної діяльності при безбальному оцінюванні використовуються як усні, так і письмові оцінні судження, які характеризують процес навчання і відображають кількісний і якісний результати процесу навчання: ступінь засвоєння знань і вмінь з навчальних предметів та рівень розвитку учнів.

Відмова від використання балів у 1-х класах пов'язана з віковими особливостями учнів початкових класів. 6-7-річний школяр по-особливому сприймає оцінку своєї діяльності. У нього переважає зовнішня мотивація діяльності. У цьому віці дитина поки що не вміє об'єктивно оцінювати результати своєї діяльності, здійснювати контроль і самоконтроль, оцінку і самооцінку.

У дошкільному віці в дитини сформувалося позитивне ставлення до себе. Під впливом різноманітних чинників шкільного життя ці уявлення піддаються серйозному випробуванню.

Навчання, як правило, пов'язане як із успіхами, так і з помилками та невдачами, а отже, і з низькими оцінками. Тому

оцінка здатна викликати в учня гострі переживання: радість, емоційне задоволення успіхом, сором за невдачу, внутрішній протест проти осуду тощо. Радість і задоволення досягненнями в навчанні підтримують мотивацію навчання, створюють позитивний емоційний фон у стосунках з учителем і однолітками. Почуття гіркоти, невдоволеність невдачами можуть спричинити неусвідомлений конфлікт з оточенням, зниження самооцінки, зневіру, небажання вчитися.

Так, оцінювання вчителем дитина не відносить до своєї діяльності, а сприймає як заохочення чи покарання, позитивне або негативне ставлення до неї.

Для шести-семирічного школяра, який відчуває труднощі в засвоєнні навчального матеріалу, заохочення навіть найменшого успіху має велике значення. Тому, розставляючи акценти в оцінці успіхів і невдач, учитель повинен дбати про домінування позитивних переживань, пов'язаних із засвоєнням знань.

Слід пам'ятати, що в найменшого школяра самооцінка ще не диференційована, тож учительська оцінка його конкретних дій переноситься на особистість загалом. Негативна оцінка особистості учня, коли він так прагне до визнання, може призвести до затримки в розвитку. Зважаючи на зазначене, доцільно під час оцінювання характеризувати роботу учня, а не його особистість, використовуючи вислови на зразок: правильно чи неправильно; я твоєю роботою задоволена чи не задоволена; сьогодні твоя відповідь повніша чи недостатньо повна, ніж на попередньому уроці тощо, замість: ти найрозумніший; я тобою не задоволена.

У процесі контролю слід враховувати індивідуальні психологічні якості дитини. Здебільшого варто заохочувати дітей сором'язливих, пасивних, з хворобливим самолюбством, рідше і стриманіше – самовпевнених.

Вміло користуючись у роботі з учнями педагогічною вербальною оцінкою, вчитель закладає основи для формування в

них умінь об'єктивно оцінювати хід і результати своєї діяльності, стимулює розвиток навчальних мотивів.

У процесі вербального оцінювання навчальної діяльності шести-семирічних учнів доцільно використовувати такі форми і прийоми:

1) різні форми схвалення, погодження, підбадьорювання, виражені словесно та за допомогою міміки, жесту, модуляції голосу: *справився; уже краще; чудово; видно, що стараєшся; задоволена твоєю роботою та ін.* У такій же формі висловлюють зауваження, заперечення, осуд: *спробуй не поспішати і довести до лінії; обведи зразок і напиши так само; як ти думаєш, що в тебе не так, як на зразку?* тощо;

2) розгорнуте словесне оцінювання (вчитель аналізує хід роботи, її результат, коментує спосіб виконання, показує, що саме варте уваги, стимулює учнів наслідувати зразок відповіді, показує раціональніші способи роботи, пояснює можливість сказати зрозуміліше, точніше);

3) перспективна й відстрочена оцінка (вчитель роз'яснює, за яких умов учень може в перспективі одержати найвище схвалення);

4) динамічна виставка окремих дитячих робіт з будь-якого виду діяльності (малюнки, зошити, вироби тощо), яка організовується для ознайомлення з нею колективу школи й батьків;

5) ігрова оцінка – нагородження переможців, учасників гри різними ігровими атрибутами.

У процесі безбального оцінювання важливим є навчальний діалог –аналіз відповіді учня чи результативності виконаної ним роботи. Коментар до процесу оцінювання спочатку здійснюється вчителем. Пізніше, в міру сформованості контрольно-оцінних умінь і навичок власну оцінку з коментарем зможуть висловлювати і учні.

У повному обсязі оцінні судження вчителя чи учнів висловлюються в такій послідовності:



- відзначення позитивних сторін відповіді та успішно виконаних аспектів практичної роботи;
- чітке визначення (в доброзичливій формі) допущених помилок та недоліків (так, щоб учень усвідомив свої прорахунки);
- визначення шляхів подолання прогалин у знаннях, рекомендації щодо удосконалення практичних навичок із конкретною інформацією про можливість ліквідації недоліків;
- висловлення віри, доброзичливої впевненості в тому, що учень докладе необхідних зусиль і досягне вищих показників навчальних досягнень.

Саме у такий спосіб висловлення оцінних суджень у дитини формується свідоме ставлення до навчання, віра в свої сили, бажання поліпшити результат своєї навчальної діяльності.

Відмова від використання балів у процесі навчання учнів 2-4 класів з окремих навчальних предметів обумовлена необхідністю формування внутрішньої мотивації в навчанні, збереження психофізичного здоров'я учнів, формування адекватної самооцінки учнів, розвитку творчих здібностей учнів, формування умінь самостійно оцінювати результати власної навчальної діяльності, розвитком навчальної самостійності учнів у здійсненні контрольної-оцінної діяльності. Окрім того, доцільність безоціночного навчання викликана:

- специфікою навчальних предметів («Музичне мистецтво», «Образотворче мистецтво», інтегрованого курсу «Мистецтво», «Сходинки до інформатики», «Основи здоров'я», «Фізична культура»);
- значними відмінностями в рівнях розвитку індивідуальних здібностей і творчих обдарувань учнів;
- переважанню колективних видів діяльності у процесі навчання музики, фізичної культури та ін.;
- множинністю видів діяльності на уроках з предметів «Музичне мистецтво», «Образотворче мистецтво», «Основи

здоров'я», «Фізична культура», «Сходинки до інформатики», включенням вчителів у творчий процес.

Протягом всього періоду навчання, який проходить без використання балів, вчитель цілеспрямовано працює над формуванням в учнів навичок самостійного оцінювання результатів власної навчальної діяльності.

Основними принципами безбального навчання є: критеріальність; пріоритет самооцінки; безперервність; гнучкість і варіативність інструментарію оцінки; поєднання якісної та кількісної складових оцінки; природність процесу контролю та оцінки.

Критеріальність. Змістовий контроль та оцінка будуються на основі вимог до навчальних предметів. Кожному з критеріїв відповідають показники, які є зрозумілими для учнів. Наприклад, працюючи в прописах (зошитах для письма та розвитку мовлення) над написанням елементів літер, роботу можна оцінити за різними показниками: дотримання нахилу; висота елементів букв; дотримання відстані між елементами та ін. При списуванні речень можуть бути виділеними такі показники: написання великої літери на початку речення; ставлення крапки (знака оклику, знака питання) в кінці речення; пропуск літер та ін.

Пріоритет самооцінки. Одним із завдань безбального навчання є формування в учнів навичок самостійного оцінювання результатів власної навчальної діяльності. Важливою умовою формування таких навчальних дій є дотримання такої послідовності: спочатку учень сам оцінює свою роботу, а потім робота оцінюється однокласниками або вчителем. Таким чином, внутрішня самооцінка повинна передувати зовнішній. Це дозволить дитині побачити, що будь-яка навчальна робота виконується, в першу чергу, для себе, а не для вчителя. Дотримання вказаної послідовності оцінювання допоможе в майбутньому сформувати в учнів ціннісне ставлення до процесу і результату навчальної роботи.

Основною функцією самоконтролю і самооцінки учнів на даному етапі навчання є самостійне визначення власних потенційних можливостей, навчальних досягнень, а також усвідомлення проблем, необхідних для вирішення у процесі навчання.

Для формування адекватної самооцінки важливим є застосування двох самооцінок учнів: прогностичної (оцінка попередньої роботи) і ретроспективної (оцінка виконаної роботи).

Неперервність. Контролю та оцінці підлягають не лише результати навчання, але й сам процес. З урахуванням неперервності процесу навчання важливо перейти від традиційної оцінки кінцевого результату до оцінювання процесу наближення до результату навчання. При цьому учень має право на помилку, яка може бути ним виправлена, що забезпечить прогрес у навчанні.

Наприклад, при засвоєнні правопису ненаголошених голосних у корені слова, оцінюючи кінцевий результат, вчитель фіксує лише наявність помилки.

Для оцінювання процесу навчання виділяємо таку послідовність кроків (операцій): постановка наголосу; виділення букви, що позначає ненаголошений голосний звук; виділення кореня слова; підбір однорідних слів; підбір перевірного слова; визначення правильного написання.

Або на навчальних заняттях з музичного мистецтва у 3-4 класах учитель виділяє такі етапи роботи над твором:

- освоєння тексту музичного твору;
- усвідомлення змісту музичного твору, пошук його основної ідей;
- створення плану виконання твору;
- робота над необхідними вокальними і хоровими навичками виконання твору;
- виразне виконання твору.

На уроках образотворчого мистецтва, наприклад, при лінійно-конструктивній побудові композиції виділяють такі етапи:

- вибір величини зображення по відношенню до площини (формату);
- визначення центру композиції, гармонійного заповнення формату зображеннями;
- відтворенн форми, пропорцій, конструкцій зображуваних об'єктів;
- відтворення стану природи засобами композиції (під час зображення пейзажу, сюжетної композиції).

При кольоровому виконанні композиції учитель виділяє такі кроки:

- моделювання об'єктів з урахуванням законів лінійної перспективи, освітлення (теплі, холодні кольори);
- передачі настрою в картині (при зображенні пейзажу, сюжетної композиції).

Вчитель оцінює уміння учнів здійснювати кожний крок. У разі помилки у виконанні певної операції, вправи вчитель організовує диференційовану роботу для її опрацювання і уникнення в майбутньому.

Організуючи навчання на уроках з основ здоров'я, вчитель визначає такі складники здоров'язбережувальної компетентності:

- знання про здоров'я;
- формування здоров'язбережувальних умінь і навичок;
- здатність їх застосовувати у навчальних і життєвих ситуаціях;
- ставлення до власного здоров'я та здоров'я оточуючих.

На уроках з фізичної культури вчитель, організовуючи навчання, визначає такі аспекти:

- оволодіння фізкультурними знаннями;
- ступінь активності занять фізичними вправами;
- формування рухових умінь і навичок;
- рівень розвитку фізичних якостей.

Оцінювання якості підготовки учнів з предмету «Сходинки до інформатики» здійснюється в двох аспектах:

- рівень володіння теоретичними знаннями;
- здатність до застосування вивченого матеріалу у практичній діяльності.

До навчальних досягнень учнів початкових класів з предмета, які підлягають покроковому змістовому безбальному оцінюванню, належать:

*теоретичні:* початкові уявлення про базові поняття інформатики, зокрема повідомлення, інформація та дані, інформаційні процеси, комп'ютер та інші пристрої, що використовуються для роботи з повідомленнями і даними, сфери їх застосування у житті сучасної людини в інформаційному суспільстві; про різні програмні засоби підтримки вивчення інших предметів початкової школи, а також для розв'язування практичних завдань із цих предметів; про можливості використання глобальної мережі Інтернет, пошук потрібних відомостей; алгоритмічне, логічне та критичне мислення;

*технологічні:* вмикає та вимикає комп'ютер; вибирає об'єкти та переміщує їх із використанням маніпулятора миші; виконує операції над об'єктами, зокрема, над вікнами, файлами, папками; запускає програму на виконання та завершує роботу з нею; використовує клавіатуру для введення символів, слів, речень, текстів; здійснює підготовку та редагування нескладних текстів невеликого обсягу в середовищі текстового редактора; працює із графічними об'єктами у середовищі графічного редактора, створює елементарні малюнки та змінює значення властивостей створених малюнків; працює з комп'ютерними програмами підтримки вивчення навчальних предметів; створює прості презентації (3-5 слайдів) на підтримку власної проектної діяльності;

*телекомунікаційні:* одержує, створює і надсилає електронні листи; виконує пошук в Інтернеті зображень і текстів за вказаною темою; зберігає результати пошуку;

*алгоритмічні:* складає алгоритми дій із повсякденного життя, з використанням матеріалу навчальних предметів (математики, української мови тощо); аналізує текст задачі; складає, записує і виконує найпростіші алгоритми для виконавців у визначеному середовищі, розрізняє основні алгоритмічні конструкції.

Гнучкість і варіативність інструментарію оцінки. У навчальному процесі використовуються різноманітні шкали змістової оцінки, які дають можливість гнучко реагувати на динаміку навчальних досягнень і розвитку учня; на яких фіксується результат виконаної роботи за певними показниками, різноманітні форми графіків, таблиць, листів індивідуальних досягнень, «чарівні лінієчки», «сходинки зростання», позначення «+», «-» тощо.

Обов'язковими умовами використання будь-якої оціночної шкали є попередня самооцінка та участь учнів у визначенні показників кінцевої оцінки.

Недопустимою є заміна оцінок іншими зовнішніми атрибутами (зірочками, квіточками, прапорцями тощо), оскільки при цьому функцію оцінки бере на себе цей предметний малюнок і ставлення дитини до нього ідентичне ставленню до оцінки в балах.

Поєднання якісної та кількісної складових оцінки.

Якісна складова оцінки відображає рівень особистісного розвитку учнів, зокрема, таких важливих характеристик особистості, як самостійність, відповідальність, комунікативність, вміння працювати в групі, в парі, ставлення до навчальної праці, рівень прикладених зусиль, індивідуальний стиль мислення та ін.

Кількісна складова дозволяє вибудувати шкалу індивідуальних досягнень учнів, порівнювати сьогоденні досягнення учня з його попередніми успіхами.

Поєднання якісної та кількісної складових оцінки забезпечує найбільш повну картину динаміки розвитку кожного учня з урахуванням його індивідуальних здібностей і особливостей.

Природність процесу контролю та оцінки. Контроль та оцінка повинні застосовуватися у природних для учнів умовах, які знижують стрес і напруження.

Контроль та оцінка результатів навчальної діяльності

У процесі навчання важливо застосовувати такі види контролю:

за місцем у процесі навчання:

попередній контроль, що дає можливість визначити висхідний рівень підготовки учнів з навчальних дисциплін;

поточний контроль, що носить навчальний характер і супроводжує процес засвоєння кожної теми, що вивчається, та дозволяє визначити ступінь зростання учнів у засвоєнні навчального матеріалу. Його результати дають можливість учителю вчасно реагувати на недоліки, виявляти їхні причини та приймати необхідні заходи для їх подолання, повернутися до недостатньо засвоєних дій, операцій і способів діяльності;

тематичний контроль дозволяє здійснити перевірку результативності засвоєння учнями матеріалу певної теми чи розділу навчальної програми

за змістом:

прогностичний (плануючий) контроль визначає послідовність виконання операцій навчальної дії чи кількість таких операцій;

поопераційний контроль керує правильністю, повнотою і послідовністю виконання операцій, що входять до складу дії;

контроль за результатом здійснюється після виконання дії;

за суб'єктами контроль-оцінної діяльності:

зовнішній контроль здійснюється учителем чи однокласниками (взаємоконтроль і взаємооцінка);

внутрішній (рефлексивний) контроль здійснюється учнем/ученицею (самоконтроль і самооцінка).

Змістовий контроль та оцінка відображають якісний результат процесу навчання. Результати навчальної діяльності розглядаються відносно особистісних показників кожного окремого учня. Індивідуальна динаміка розвитку учня і ступінь засвоєння ним знань та вмінь визначаються у співставленні з його власними результатами, отриманими попередньо і не допускають порівнянь його з іншими дітьми.



## Додаток Ж

### Типи та структура уроків для початкової школи

**За класифікацією В.А. Онищука виділяються такі типи уроків:**

1. Урок засвоєння нових знань;
2. Урок формування умінь та навичок;
3. Урок застосування знань, умінь та навичок;
4. Урок узагальнення та систематизації;
5. Урок контролю та корекції знань, умінь та навичок;
6. Комбінований урок.

#### ***Структура комбінованого уроку***

**1. Організаційна частина** передбачає мобілізацію уваги учнів, психологічну підготовку до навчальної діяльності.

**2. Повідомлення теми та завдань уроку, мотивація навчальної діяльності учнів:** визначення основних цілей уроку, передбачуваних результатів та очікувань, стимулювання діяльності учнів на уроці (слід вказати, що даний етап уроку може бути перенесений на четвертий етап уроку і проводитись після етапу перевірки домашнього завдання і етапу актуалізації).

**3. Перевірка домашнього завдання** передбачає індивідуальне і фронтальне усне опитування дітей, роботу за індивідуальними картками, взаємоперевірку учнями один одного, виконання тестів, письмових завдань тощо. На цьому етапі вчитель обов'язково повинен вказати та проаналізувати виявленні недоліки при виконанні домашнього завдання.

**4. Контроль, корекція та актуалізація опорних знань** передбачає повторення, уточнення та систематизацію знань, умінь та навичок, які стануть основою для вивчення нової теми.

**5. Сприймання та усвідомлення учнями нового матеріалу (вивчення нового матеріалу):** первинне сприймання й осмислення нових знань може здійснюватися за допомогою

різних методів та прийомів: розповіді, пояснення, бесіди, роботи з підручником, створення проблемних ситуацій, демонстрації наочних посібників тощо. Слід відзначити, що під час пояснення нового матеріалу не можна перевантажувати його зміст другорядними деталями, а чітко, логічно і послідовно пояснити основне.

**6. Узагальнення, систематизація та закріплення вивченого матеріалу** здійснюється шляхом виконання молодшими школярами системи усних і письмових вправ. На цьому етапі визначальна роль в осмисленні нових знань належить логічним операціям аналізу і синтезу, абстрагування і конкретизації, порівняння й узагальнення.

**7. Підсумки уроку:** на цьому етапі вчитель має узагальнити набуті знання учнів, акцентувати увагу на основних нових поняттях, які вивчали на уроці, проаналізувати роботу дітей на уроці, порівняти очікувані результати з реальними результатами роботи дітей.

**8. Повідомлення домашнього завдання.** Пропонуючи домашнє завдання, необхідно пояснити зміст роботи, способи й послідовність її виконання.

### **Структура уроку засвоєння нових знань (на прикладі української мови)**

1. Організація учнів для роботи.
2. Актуалізація опорних знань учнів.
3. Мотивація навчальної діяльності учнів, повідомлення теми та мети уроку.
4. Сприймання й усвідомлення учнями нового навчального матеріалу:
  - спостереження й аналіз мовних явищ під керівництвом учителя;
  - висновки, формулювання правила учнями;

- робота з підручником (уточнення формулювання правила за підручником, вивчення правила та добір нових прикладів для його ілюстрування);
  - перевірка розуміння нового матеріалу (повторення вивченого правила, аналіз нових прикладів).
5. Осмислення нових знань у процесі практичної діяльності:
- формування вмінь користуватися знаннями (новим правилом) у процесі виконання різноманітних вправ під керівництвом вчителя;
  - самостійна творча робота.
6. Завдання додому: пояснення домашнього завдання і способу його виконання.
7. Підсумок уроку.

### **Структура уроку формування умінь і навичок (на прикладі української мови)**

1. Організація учнів для роботи.
2. Словникова робота. Робота над помилками.
3. Перевірка домашнього завдання.
4. Мотивація навчальної діяльності учнів і повідомлення теми і мети уроку.
5. Тренувальні вправи на осмислення знань, умінь, навичок за певною системою з поступовим ускладненням форм роботи, зростанням самостійності і творчої активності учнів.
6. Творчі вправи.
7. Підсумок уроку.
8. Завдання додому.

## **Структура уроку контролю та корекції знань, умінь та навичок**

### **(на прикладі української мови)**

1. Організація учнів для роботи.
2. Мотивація навчальної діяльності учнів і повідомлення мети уроку.
3. Підготовча робота:
  - читання тексту диктанту;
  - з'ясування, як учні зрозуміли зміст тексту диктанту;
  - словникова робота.
4. Контрольний диктант:
  - учитель читає речення, потім диктує його по частинах, учні записують;
  - записане речення повторюється для перевірки;
  - учитель диктує весь записаний текст, учні перевіряють;
  - учні ще раз самостійно перевіряють записаний текст.
5. Відповіді на запитання, які виникли в учнів під час написання контрольного диктанту (після того, як зібрано зошити).
6. Завдання додому (з урахуванням необхідності підготовки учнів до уроку аналізу результатів контрольного диктанту).

**Структура уроку аналізу результатів письмових (контрольних робіт) робіт (на прикладі української мови)**

1. Перевірка домашнього завдання.
2. Мотивація навчальної діяльності учнів і повідомлення мети уроку.
3. Загальна характеристика результатів перевірки знань і навичок, виявлених учнями під час виконання контрольної роботи, диктанту:
  - результати виконання контрольної роботи;
  - аналіз позитивних моментів у роботах окремих учнів;
  - аналіз типових недоліків у роботах.
4. Робота над типовими помилками:
  - пояснення орфограм, повторення правил;
  - запис аналогічних прикладів;
  - складання речень зі словами, в яких допущено помилки.
5. Завдання додому.
6. Робота над індивідуальними помилками.

### **Структура уроку навчального переказу (українська мова)**

1. Мотивація навчальної діяльності учнів, визначення мети, завдань уроку.
2. Читання тексту для переказу.
3. Аналіз змісту прочитаного тексту.
4. Словникова робота.
5. Повторне читання тексту по частинах: робота над планом.
6. Усний переказ тексту.
7. Заключне цілісне читання тексту.
8. Підготовка варіанта переказу на чернетках.
9. Редагування виконаної роботи. Індивідуальна робота вчителя з окремими учнями.
10. Переписування учнями остаточного варіанта переказу.

### **Структура уроку аналізу учнівських переказів і творів (українська мова)**

1. Перевірка домашнього завдання.
2. Мотивація навчальної діяльності учнів, повідомлення мети, завдань уроку.
3. Загальна характеристика результатів перевічених робіт, творчих успіхів окремих учнів.
4. Зачитування та аналіз кращих робіт.
5. Робота над типовими лексичними, стилістичними, орфографічними та пунктуаційними помилками.
6. Підбиття підсумків.
7. Завдання додому.

## Структура уроку читання

**1. Повторення вивченого матеріалу. Актуалізація опорних знань. Перевірка домашнього завдання.**

**9**

**2. Мотивація навчальної діяльності учнів. Повідомлення теми і мети уроку.**

**Види робіт:** підготовча робота до сприймання тексту: робота з наочністю, розповідь учителя, бесіда, лексико-семантична робота, лексико-стилістична робота, лексико-орфоепічна підготовка, ознайомлення з планом роботи над твором, вправи на класифікацію, робота зі змістом підручника, читання додаткових матеріалів учителем, учнями, створення проблемної ситуації, робота з основними структурними елементами книжкового апарату, прогнозування змісту твору за вказаними ознаками, робота над заголовком твору і т.ін; бесіда; актуалізація, уточнення і доповнення знань та уявлень учнів про явища, факти, події, що зображенні у творі; узагальнення спостережень після екскурсії; демонстрація кінофільму; постановка мети вивчення матеріалу («знання», «уміння» - визначаються за пізнавальною, виховною і спеціальною навчальною метою до кожного уроку).

**3. Сприймання та усвідомлення нового матеріалу. Розвиток мовленнєвих умінь і навичок.**

**Види робіт:** читання тексту учнями, вчителем; комбіноване читання (вголос-мовчки, учні-вчитель); відповіді на запитання, поставленні до читання; бесіда-роздум над прочитаним; зіставлення запропонованих прислів'їв, приказок із прочитаним текстом; відповіді на запитання (завдання), вміщені в кінці тексту; визначення серед запропонованих запитань (завдань) тих, що мають (не мають) відношення до тексту; встановлення фактологічного ланцюжка подій; робота з наочністю, ілюстрацією підручника; постановка запитань учнями; ведення діалогу з автором твору; кодування інформації, вміщеної в тексті;

виразне читання тексту вчителем за складеною партитурою ( як підсумок усієї самостійної роботи учнів по «впізнанню» нового тексту; цей варіант первинного читання твору можна використовувати лише на прозових текстах, його не рекомендується використовувати систематично).

#### **4. Повторне читання тексту учнями і робота над текстом.**

**Види робіт:** орфоепічне читання; тлумачне читання; акцентологічне читання; навчальне читання з постановкою таких запитань, котрі починаються зі слів: «Чому?», «Де?», «Коли?», «Як?»; вправи з розвитку техніки читання; детальний переказ прочитаного; оглядове читання з елементами вибіркового; поєднання колективного читання з індивідуальним; знаходження завершених за змістом частин тексту; визначення головної думки твору; композиційний аналіз; складання плану; переказ за планом; підготовка до стислого переказу і стислий переказ прочитаного; аналіз вчинків дійових осіб їх мотивів; словесне малювання; робота за ілюстрацією ( впізнання і переказ відповідної частини, опис); вправи на розширення «поля читання»; інтонаційне читання; логічне читання; робота по розширенню активного словника учнів.

#### **5. Узагальнювальна бесіда за змістом твору.**

**Види робіт:** розкриття ідейної спрямованості тексту; розкриття теми (основної думки) за опорними запитаннями; бесіда з метою підготовки до творчої роботи над текстом; бесіда за опорними запитаннями; робота з ілюстрацією підручника; робота з основними структурними елементами книжкового апарату; висловлення оцінних суджень; з'ясування причинно-наслідкових зв'язків; навчання технології логічного читання; вибіркоче читання, робота в групах і т. ін.

#### **6. Робота над виразністю читання твору.**

**Види робіт:** складання партитури читання тексту на основі усвідомлення ідейно-змістової та емоційно-образної спрямованості тексту; читання додаткових текстів учителем (учнями); слухання фонозапису твору; вправи на інтонування



речень; читання, драматизація; групове ( індивідуальне ) читання; заучування напам'ять ; декламація; читання в особах тощо.

#### **7. Застосування знань на основі творчої роботи над текстом.**

**Види робіт:** творчий переказ; розповідь за аналогією; ілюстративна робота (словесне, графічне малювання); колективна декламація; читання-інсценізація; постановка «живих» картинок; складання сценарію за прочитаним - 4 кл.; робота над деформовою структурою тексту; комунікативне читання; складання усної (письмової) анотації до прочитаного твору; продукування діалогів; складання монологів від імені головного героя або одного з них за прочитаним змістом твору; складання опису з елементами міркування; робота над лексико-семантичними групами; робота над засобами виразності тексту (визначення ролі тієї чи іншої частини мови в описі, розповіді, міркуванні персонажів, подій, вчинків...); запис нової думки (слів, виразів); трансформативне читання-розповідь і т. ін.

#### **8. Підсумок уроку.**

**Види робіт:** встановлення спільних і відмінних рис у текстах, які розглядались на уроці; бесіда-роздум творчого характеру; використання ТЗН і перечитування окремих частин текстів, що розглядалися на уроці за вказаною ознакою; розв'язання завдань на основі тексту; постановка запитань до текстів учнями; ведення словників («Золоті зерна», «Перлини мудрості», «Барвисті слова»); з'ясування спільних (відмінних) завдань (запитань) у методичному апараті підручника до розглянутих на уроці текстів; запис за опорною схемою основної думки; аналіз книжкових ілюстрацій (демонстраційні малюнки) до розглянутих текстів; з'ясування позиції учня «автора» («художника») тексту і т.ін.

#### **9. Домашнє завдання.**

**Види робіт:** вибіркоче читання пейзажних описів, подій, слів головного героя, авторських слів, діалогів; графічне малювання; складання плану; виписування найвлучніших слів для

характеристики героїв, подій, вчинків, описів; складання діалогу з героями, автором; добір прислів'їв, приказок; вивчення напам'ять; визначення головних і несуттєвих слів у тексті (абзаці); підготовка однієї частини тексту до виразного читання; і т. ін.

***Якість уроку визначає не скільки структура уроку і тип його, стільки особливість учителя, який організує урок.***

**Прикладом можуть бути дії Ш.О. Амонашвілі на уроці:**

1. Перед початком кожного уроку він, як правило: повідомляє дітям, які їх чекають важливі справи, повідомляє і часто записує план (хід) уроку, погоджує його з дітьми, іноді пропонує визначити, з якого завдання починати урок.

2. Коли має на меті перевірити новий для себе спосіб, метод, форму, заздалегідь повідомляє учнів про це, просить допомогти, сприяти успішній роботі.

3. Коли урок проходить напружено, в пізнавальній боротьбі і він відчуває внутрішнє задоволення, то в кінці уроку: дякує дітям, пояснює, чому сам навчився на уроці, чому діти його навчили; буває, що діти дякують учителю за цікавий урок, і це приносить радість.

4. Час від часу просить дітей оцінити урок: як він пройшов і чи захопив їх; які завдання найбільш сподобалися, які вони хотіли б дати поради вчителю, чого чекають від нього, яке «домашнє завдання» хотіли б запропонувати вчителю.

5. У кінці уроку вчитель, як правило, пропонує підвести підсумки: до чого прагнули на уроці, чи задоволені своєю участю, хто чому навчився, чим оволодів, чим задоволений, або незадоволений, у кого які виникли проблеми, інтереси.

6. Якщо Амонашвілі Ш.О. відчуває, що урок пройшов невдало, то в кінці уроку повідомляє про це дітям, по можливості називає причину.

7. Часто пропонує дітям на уроках альтернативні навчальні матеріали, завдання і задачі (вибрати вірш, яким задачам і

завданням віддати перевагу, пакет із завданням різного рівня складності).

8. Часто звертається дітей з прохання допомогти: підготувати завдання (задачі, приклади, кросворди), знайти розповідь, вірш на певну тему.

9. Іноді при написанні творів сам сідає за вільну парту і пише з ними твір, потім читає його, діти аналізують його.

10. Заохочує в дитині: сміливість розуму, вміння сумніватися, прагнення до самостійності, готовність захищати свою точку зору, творчий підхід, допитливість.

11. Допитливість надає суспільну значущість пізнавальним успіхам дитини.

## Додаток 3 Взірці уроків у ЗШ 1 ступенів

### Додаток 3.1

#### Урок літературного читання в 3 класі<sup>1</sup>

Тема. Без труда нема плода Л. І. Глібов «Коник-стрибунець»

**Мета:** познайомити учнів з жанром байки, її особливостями; удосконалювати вміння учнів розрізняти байку за її ознаками; розвивати вміння характеризувати дійових осіб, читати в особах; виховувати почуття відповідальності, працелюбності, вміння приймати правильне рішення.

**Обладнання:** підручник «Літературне читання. 3 клас. В. Науменко», зошити, портрет байкаря Л. Глібова, малюнок мурахи та коника, «хатка-байка», малюнки квітів для квітника, маски для інсценізації, індивідуальні завдання, картки.

#### Хід уроку

##### 1. Організація класу. Вітання.

**Вчитель:**

– Любі діти, у наш клас  
завітали гості щирі,  
привітайте в добрий час  
усіх посмішкою й миром.

**Діти:**

– Добрий день, в добрий час,  
ми всі раді бачить вас!

**Вчитель:**

– Сядьте зручно, поверніть до мене долоньки. Доторкніться один до одного і відчуйте тепло сусіда. Я дуже хочу, щоб все

---

<sup>1</sup> Конспект уроку підготувала Л.Є. Годунок, вчитель вищої категорії ЗОШ І-ІІІ ст. № 22 м. Івано-Франківська

найкраще, що йде від наших сердець, передалось кожному з вас, щоб ми плідно попрацювали на уроці. А від уроку залишились лише приємні враження та спогади. Отож, наш девіз: міркуємо швидко, відповідаємо правильно, читаємо виразно, пишемо гарно.

**2. Артикуляційні вправи.** Зробімо зарядку для наших ротиків, щоб вони були слухняними. (Вчитель чітко вимовляє, діти – повторюють хором.)

а) Жу-жу-жу – вам мурашку покажу.

Жі-жі-жі – гострі точимо ножі.

Зу-зу-зу – погодуй мою козу.

Са-са-са – укусила ніс оса.

Ра-ра-ра – ми весела дітвора.

**Вчитель:**

– Послухайте групу слів і виділіть в ній «зайве» . А ті слова, що залишилися, назвіть одним узагальнюючим словом.

Комар, метелик, жук, горобець, мураха.

Зозуля, голуб, орел, соловейко, муха.

Барвінок, фіалка, мак, береза, троянда.

**3. Розчитування.**

Гра «Чи є такий предмет?» (*Робота з карткою*)

Прочитати на одному подиху.

Які слова не існують?

1) Кущ, баж, мед, вім, лук, ніч, гач, сад.

2) Буря, нота, діту, птах, ірек, рюза.

3) Хлопці, цукада, квітка, оповивання.

**4. Пояснення нового матеріалу. Робота з підручником.**

На дошці – чарівна хатинка. У ній живе байка. Що ж таке байка? Дізнаймося. (*Підручник* сторінка 91). Діти читають з дошки, що таке байка.

– Хто може бути героєм байки? (Тварини, рослини, птахи, риби, речі.)

Першим байкарем був римський раб Езоп. Він не міг висловлювати свої думки прямо, це було небезпечно для його життя. Тому він використовував різні недомовки, натяки.

(Біля «хатинки-байки» виросла перша квітка.)

**Вчитель:**

В нас В Україні є свій байкар – це Леонід Іванович Глібов.  
(звернути увагу на портрет, акровірш про Глібова.)

Допоможіть розповісти про відомого байкаря, склавши «біографічний ланцюжок». (Діти читають інформацію з синіх карток.). Народися Леонід Іванович Глібов на Полтавщині.

1. У дитинстві всі називали його Льолик, він був веселим і жвавим.
2. Хлопчику подобалося все красиве.
3. Найбільше він любив доглядати за квітами.
4. Льолика прозвали «королем квітів».
5. Знайомі і родичі віталися з ним: «Здоров був, Льолику, квітчастий королику».
6. Леонід Глібов любив дітей, ставився до них з повагою.
7. Він працював учителем історії і географії.
8. Свої твори підписував «Дідусь Кенир».
9. Колись батько купив канарку. Спів пташки сходились послухати всі сусіди.
10. Леонід Глібов написав 107 байок.
11. Саме байки принесли Глібову найбільшу славу.
12. Багато його віршів стали романсами і піснями.
13. Діти любили твори письменника, відсилали листи Дідусеві Кениру.
14. Хвороби підірвали здоров'я Леоніда Глібова.
15. Втративши зір, він писав під лінійку, з лупою.
16. Похований в Чернігові. ( Діти читають з підручника про Глібова, сторінка 91.)

**5. Мотивація учнів.** У байках Глібова – величезна скарбниця мудрості. Хто герої байки, яку ми вивчатимемо сьогодні, відгадайте.

***Загадки***

Стрибає пружинка,  
Зелена в неї спинка,  
З трави на стеблинку,  
З гілки на стежинку.

*(Коник-стрибунець)*

Всі біжать і поспішають,  
На собі все щось тягають,  
Вміють місто будувати  
Без відра і без лопати.

*(Мурашки)*

– Що нам відомо про цих комах? (2 учні розповідають.)

***Учень 1. Коник***

Він «розмовляє» крилами, слухає передніми ногами. Легко «віддає» ворогові задню лапу, якщо це рятує йому життя.

За одну годину коник долає 2 кілометри. Активний наприкінці дня і вночі.

***Учень 2. Мураха***

Мурах існує 20 тисяч видів. Можуть жити 7 років. В одному мурашнику живе 300 тисяч мурах. Це санітари лісу. Мурахи одного мурашника знищують 20 тисяч шкідливих комах. Мураха піднімає вантаж в 100 разів більший, ніж вона сама.

**Вчитель:**

– Отже, ми дізнались багато цікавого про Л. Глібова, про комах. Біля хатинки виростає ще одна квітка.

Коник і Мураха є героями байки «Коник-стрибунець». Вони допоможуть нам поміркувати над темою уроку: «Без труда нема плода».

**6.Словникова робота.** Перед читанням ознайомтеся із невідомими словами. (Слова написані на дошці.)

Вдатний – вмілий;  
не вгаваючи – не змовкаючи;  
розкошував – жив без турбот;  
гульк – раптом;  
мліє – зупиняється;  
неборак – бідолаха;  
непереливки – дуже погано;  
небоже – племіннику;  
досхочу – скільки хотів;  
проворний – швидкий;  
гопак – народний танець.

*Читання байки вчителем.*

– Спробуйте уявити прослухане.

Зверніть увагу на ілюстрації до байки. (На боковій дошці – ілюстрації до байки.)

### **7.Фізкультхвилинка**

*Пісня «Сонячний промінчик»* (Діти виконують рухи під музику.)

Я сонячний промінчик  
в долоньки покладу.  
Я сонячний промінчик  
до ладу доведу.  
Світи, світи, промінчик,  
віддай своє тепло,  
щоб хоч на мить тепліше  
усім, усім було.

Я і чужих, і рідних,  
і всіх, кого люблю,  
промінчиком чарівним  
розраджу, звеселю.



**8. Бесіда за змістом байки. Обговорення. (Колективно.)**

- Хто головні герої байки?
- Як любив жити Коник-стрибунець?
- Як автор описує Коника (веселий, співучий, проворний)?
- Чому Коник злякався зими?
- Яким був Муравей?
- Чому він не допоміг Коникові?
- Як він це сказав?
- У яких словах мораль байки?
- Якби Муравей залишив Коника в себе, як би закінчилася байка?
- Що і кого висміює автор у байці?(Ледарів, неробів, гультяїв, байдужість, безтурботність, лінь.)

**Інсценізація байки (Автор, Мураха, Коник). (Виходять 3 дітей.)**

Біля хатинки виростає ще одна квітка.

**9. Робота в групах.**

Завдання для груп (3 групи).

- Що таке рима? (Рима – співзвуччя кінців віршованих рядків.)

**а) Добери риму з тексту байки (I група)**

Пахучий – ... (співучий)

Молодець – ... (стрибунець)

Розкошував – ... (співав)

**Добери риму з тексту байки (II група)**

Мліє – ... (біліє)

Гудуть – ... (перебуть)

Небораче – ... (земляче)

**Добери риму з тексту байки (III група)**

Радіти – ... (квіти)

Шовкову – ... (мову)

Співав – ... (сказав)

(Біля «хатинки-байки» виросла ще одна квітка.)

**б) Вчитель:**

– Які ви знаєте прислів'я про працю? (Діти читають прислів'я з аркушів.)

**10. Робота в парах**

З'єднати частини прислів'їв. Вибрати те, яке найбільше підходить до змісту байки

Хто дбає	нема плода
Зробив діло	той і має
Терпіння і труд	гуляй сміло
Без труда	все перетруть

– Які ви знаєте народні прикмети про коників та мурах?  
Прочитайте.

*Народні прикмети.* (Діти читають народні прикмети.)

**Про коника**

1. Ввечері сильно стрекотять – на гарну погоду, а мовчать – на дощ.

2. До пізньої ночі сюрчать – ранок буде тихий, сонячний.

**Про мурах**

1. Поспішають у гнізда, ховаються – на дощ, грозу, вітер.

2. Чим вищі мурашники восени, тим суворішою буде зима.

**Вчитель:**

– Кількість квітів, що вирости на квітнику біля хатинки байок, побільшало. Це наша праця, наш плід. Адже без труда нема плода.

**10. Підсумок уроку.**

- Чого навчила нас байка? Які плоди нашої праці?
- Що вам запам'яталося?
- Що сподобалося?

Леонід Глібов писав:

– Здається байка тільки бреше, а справді ясну правду чеше. І.Я.Франко називав Глібова «найкращим українським байкописом». Наш квітничок розквітнув. Я впевнена, що урок для вас приніс свої плоди.

**11. Домашнє завдання.** Вивчити байку Л.Глібова «Коник-стрибунець» напам'ять. Усно скласти міркування на тему: «Як би я перевиховував Коника-стрибунця?»

## Додаток 3.2

### Урок української мови в 3 класі<sup>2</sup>

**Тема.** Рід іменників: чоловічий, середній, жіночий.  
**Віднесення слова до одного з родів.**

**Мета.** Ознайомити з поняттям роду іменників: чоловічий, жіночий, середній; допомогти учням свідомо засвоїти способи розпізнавання роду іменників; розвивати пізнавальну самостійність учнів; виховувати увагу, бажання вивчати рідну мову.

**Обладнання.** Зображення хлопчика в українському одязі, малюнки українських будинків, таблиця «Рід іменників», слова назви днів тижня, картки роздаткові, підручник.

**Тип уроку:** урок – казка.

#### Хід уроку

##### 1. Організація класу. Вітання: (діти хором)

Раді ми гостей вітати  
І урок наш розпочати.  
Будемо навчатись гарно,  
Швидко, весело і вправно.

**Вчитель:**

**Девіз нашого уроку:**

Міркуємо – швидко,  
відповідаємо – правильно,  
пишемо – каліграфічно.

##### 2. Каліграфічна хвилинка.

Хл іб сьо гол ва ов

*Хліб – усьому голова.*

---

<sup>2</sup> Конспект уроку підготувала Л.Є.Годунок, вчитель вищої категорії ЗОШ І-ІІІ ст. № 22 м. Івано-Франківська

- Чому так говорять?
- Яку частину мови ми вивчаємо?
- Підкресліть іменники.

(У словнику української мови є 135 тис. слів. Іменників – майже половина).

**Вчитель:** Вже, перший друг нашого хлопчика – понеділок. (Вчитель вивішує слово «понеділок» на дошці.) Його колір – зелений, колір початку і незрілості.

**Учень 1:**

Кажуть в народі, що це важкий день. В понеділок і роботи не починай, і в дорогу не вирушай. Але якщо за діло взятись сміло, то день мине швидко. З понеділка починається тиждень, а кожний урок ми починаємо з повторення.

**3. Повторення навчального матеріалу. (Метод кубування.)**

Розповісти, що ви знаєте про іменник.

- Що називається іменником?
- Які є іменники?
- Що таке власні іменники?
- Що таке загальні іменники?
- Як змінюється іменник за числами?
- Яким членом речення може бути іменник?

**Учень 2:**

Другий день тижня – вівторок. (Вчитель вивішує на дошці слово «вівторок».) Він є початком важливої роботи. Його колір – блакитний, колір небесної далечини. У вівторок вигідно вирушати у далеку дорогу. Колись у вівторок закладали перший камінь у будівництво житла.

Вівторок приніс нам завдання.

**Робота в парах.**

**Вчитель:** Запишіть іменники у 2 стовпчики. Які з них називають чоловіків, а які – жінок? **Дідусь, тато, сестра, сонце, мама, місто, вікно, брат, бабуся, сіно, тітка, дядько.** (Учні читають записані слова)

- Чи є слова, що ви не записали? Чому?

### **Учень 3:**

Третій день тижня – середа. (Вчитель вивішує на дошці слово «середа».) Середа – найпродуктивніший день тижня. В давнину її називали «третійником». Колір середи – синій. Як колір водних шляхів і небес. Він є днем налагодження стосунків, злагоди в родині. В давнину люди вважали, що всі домашні справи, зроблені в середу, матимуть успіх.

Середа пропонує вивчити щось нове. Послухаймо казку.

### **Вчитель: Казка про рід іменника**

Давно-давно в одній країні жив собі король. Звали його Іменник. Іменник у всьому любив лад. Він був дуже багатим і пишався цим.

Одного разу він завів собі великий журнал, щоб вести облік підлеглих.

Ось прилетів метелик, Іменник сказав: «Він мій!» Заспівав соловей – «Він мій», прилетів горобець – «Він мій», стрибнув коник-стрибунець – «Він мій», йде хлопчик – «Він мій». Коли ж король побачив дівчинку, то казав: «Вона моя». Моя також була земля, береза, осика, трава, білка...

На все інше іменник казав: «Воно моє». Моє озеро, море, курча, кошеня, вікно, білчєня тощо. Усе було записане в журналі у три стовпчики.

- чоловічий рід – він, мій;
- жіночий рід – вона, моя;
- середній рід – воно, моє.

**4. Пояснення вчителя. Робота з таблицею** (звернути увагу на родові закінчення іменників).

**Учень 4:** До нас прийшов четвер – четвертий день тижня. (Вчитель вивішує на дошці слово «четвер».) День найбільшого напруження. Люди докладали багато зусиль для завершення робіт. Колір четверга – червоний, як символ любові Бога до людей, які наполегливо працюють.

Четвер пропонує повправлятися у вивченому.

**Робота з підручником.** (ст. 111). Вивчення правила. Вправа 266 усно. Назвати імена хлопчиків і дівчаток.

Вправа 267(*Робота з сигнальними картками.* Іменники з вправи написані на дошці.)

**Фізкультхвилинка.**

**Пісня «Острівець любові».**

Віднайди скарб у кожному слові,  
Збережи острівець любові,  
Обігрій, кого скривдив дуже,  
Усміхнись, – це не важко, друже.

Приспів:

Давайте разом триматись будем  
і цінувати кожна мить,  
Бо лише з вірою в майбутнє  
У цьому світі варто, варто жить  
Будь-ласка, посміхніться,  
Дорослі і малі,  
Лід ненависті розтане  
Від усмішок на землі.

(Діти виконують з рухами.)

**Учень 5:**

До нас завітала п'ятниця. (Вчитель вивішує слово «п'ятниця».) Її колір оранжевий. Це символ Божественної сили і любові до людей. П'ятниця принесла цікаве про історію назви родів іменників.

Вчитель розповідає про історію термінів «чоловічий, жіночий і середній рід». Пограємось у гру. Гра «Засели будиночки». (До кошика з картками підходить один представник з групи. Учні беруть картки з іменниками, розкладають слова в 3 будиночки за родами.)

**Учень 6:** Субота – 6 день тижня. (Вчитель вивішує на дошці слово «субота».) Її назва походить від давньовавилонського слова «шабат», що означає «спокій». Її колір фіолетовий. Субота – переддень неділі, тому кожна

господиня наводить лад у господарстві, спілкується з рідними і близькими людьми, у спокої дякує Богові за прожитий тиждень.

**5. Закріплення навчального матеріалу. Робота в групах.** (Таблички. Розкласти іменники за родами.)

**Учень 7:** Неділя – 7 день тижня. (Вчитель вивішує на дошці слово «неділя».) Назва походить від слів «не діло», тобто ніяких справ, ніякого діла. Колір неділі – жовтий, сонячний. Неділю називають Сонячною Панною. Бог відпочивав у цей день після творення світу, і людині заповідав.

**Вчитель:**– Але відпочивати потрібно з користю. Отже, підбиваємо підсумки виконаної роботи.

- Чому у нашого хлопчика були друзі – 4 дівчаток і 3 хлопчики? (Бо це 7 днів тижня)

А хлопчика звать Тиждень. Визначте рід цих слів. (Діти визначають рід назв днів тижня).

### **6. Підсумок уроку. Гра «мікрофон»**

Якого роду бувають іменники?

Які слова нам допомагають визначити рід іменників?

Що сподобалось на уроці?

**7. Домашнє завдання** Ст. 111, вправа 269, вивчити правило.

### **Додаток до уроку**

Перший день тижня – **понеділок**. Його колір – зелений, колір початку і незрілості. Кажуть в народі, що це важкий день. В понеділок і роботи не починай, і в дорогу не вирушай. Але якщо за діло взятись сміло, то день мине швидко.

Другий день тижня – **вівторок**. Він є початком важливої роботи. Його колір – блакитний, колір небесної далечини. У вівторок вигідно вирушати в далеку дорогу. Колись у вівторок закладали перший камінь у будівництво житла.

Третій день тижня – **серeda**. Серeda – найпродуктивніший день тижня. В данину її називали «третійником». Колір середи –



синій. Як колір водних шляхів і небес. Є днем налагодження стосунків, злагоди в родині. В давнину люди вважали, що всі домашні справи, зроблені в середу, матимуть успіх.

**Четвер** – четвертий день тижня. День найбільшого напруження. Люди докладали багато зусиль для завершення робіт. Колір четверга – червоний, як символ любові Бога до людей, які наполегливо працюють.

**П'ятниця** – п'ятий день тижня. Її колір оранжевий. Це символ Божественної сили любові до людей.

**Субота** – шостий день тижня. Її назва походить від давньовавилонського слова «шабат», що означає «спокій». Її колір фіолетовий. Субота – переддень неділі, тому кожна господиня наводить лад у господарстві, спілкується з рідними і близькими людьми, у спокої дякує Богові за прожитий тиждень.

**Неділя** – сьомий день тижня. Назва походить від слів «не діло», тобто ніяких справ, ніякого діла. Колір неділі – жовтий, сонячний. Неділю називають Сонячною Панною. Бог відпочивав у цей день після творення світу, і людині заповідав.

### Додаток 3.3

#### Урок образотворчого мистецтва<sup>3</sup> 4 – й клас

**Тема:** Характер та образність природних форм. Натюрморт.  
Практична робота «Мелодії осені».

**Мета:**

1. **Навчальна:** Розкрити значення понять «натюрморт», «композиція», «колорит»; ознайомити з прийомами відтворення округлих форм предметів у техніці набризку; формувати навички й уміння організації художньої діяльності за допомогою фарб, шаблонів і трафаретів.

2. **Розвивальна:** Розвивати образне мислення, навички та вміння дітей аналізувати, порівнювати; формувати естетичне сприйняття творів мистецтва й навколишнього середовища.

3. **Виховна:** Виховувати естетичне сприйняття навколишнього світу, естетичні почуття, бережливе ставлення до природи та художній смак, зміцнювати бажання малювати, стимулювати творчий потенціал дітей.

**Обладнання й матеріали:** акварельні фарби, комплект шаблонів і трафаретів; природні матеріали – листя різних порід дерев; зубна щітка, ножиці, лінійка.

**Зоровий ряд:** постановка натюрморту (глечик, квіти, коровай, овочі, фрукти тощо), таблиці «Світлотінь», «Засоби виразності графіки», репродукції та фотографії різних природних форм, учнівські роботи з методичного фонду.

**Тип уроку:** комбінований.

**Терміни, поняття:** природна форма, композиція, розмір, пропорції, масштаб, крапка, пляма, штрих.

**Міжпредметні зв'язки:** природознавство, трудове навчання, математика.

**Вид художньої діяльності:** графічне зображення на площині.

---

<sup>3</sup> Конспект уроку підготував к.п.н., доцент, викладач коледжу І.Б. Бай

## **Техніка виконання – «Набризк».**

### **Хід уроку**

#### **I. Організаційна частина**

(Перевірка готовності учнів до роботи)

#### **II. Актуалізація опорних знань**

Які природні форми вам відомі? Опишіть їх (за кольором, формою іншими характерними ознаками).

До яких геометричних фігур схоже листя різних порід дерев?

#### **III. Повідомлення теми та завдань уроку**

Сьогодні ми продовжуємо вивчати тему «Твоя країна – Україна в жанрах і видах образотворчого мистецтва». Ближче познайомимося з жанром образотворчого мистецтва – натюрмортом. І виконаємо практичну роботу на тему «Мелодії осені».

#### **IV. Опрацювання нового матеріалу**

##### *1. Слово вчителя.*

– Подивіться на репродукцію картини Адальберта Ерделі «Натюрморт з яблуками, квітами і дзеркалом». Назвіть предмети, зображені на ній (ваза, склянки, букети квітів, дзеркало, яблука);

– Опишіть зображені на картині предмети (за обрисами, кольором, формою, фактурою та іншими характерними ознаками);

– Картину, на якій зображено групу неживих предметів (квіти, овочі, фрукти, предмети домашнього вжитку), називають натюрмортом. Цікаво, що в перекладі з французької – *nature morte* означає «мертва природа». Матеріалом для постановки натюрмортів можуть бути овочі, фрукти, букети квітів, різні предмети, виготовлені людиною.

Перші картини-натюрморти (як окремий жанр) з'явилися в Голландії на початку XVII століття. Голландці уміли милуватися предметами, серед яких проходило їхнє повсякденне життя.

Уміти бачити красу в звичайному – важлива риса голландського живопису. Світ речей у натюрморті — це завжди і світ людини, бо речі розповідають про свого хазяїна, його думки, почуття, відношення до життя. Малюючи натюрморт (якісь предмети побуту), художник може відтворити характер їхнього власника, зовнішні риси життя певної історичної епохи.

У кожного з вас, напевно, викликає замилювання те, як художники вправно передають реальність. Щоб так само точно передавати світ, необхідно володіти певними знаннями.

На сьогоднішньому уроці ми ознайомимося з основними правилами, які допомагають художникові відображати у своїх творах різноманітність реального світу, використовуючи свої знання про вплив світла на колір, колірно-повітряну перспективу тощо. Натюрморти виконуються в різноманітних техніках: мозаїкою, аквареллю, гуашшю, кольоровими і простими олівцями, тушшю, олійними фарбами тощо.

– Вдивіться уважно в твір українського художника Олекси Новаківського «Натюрморт». Як багато він може розповісти ...

– Автор представляє осінь в усій її пишній красі. Ми бачимо осінні квіти – хризантеми і фрукти, що досягають восени.

– Давайте розглянемо ці чудові, достиглі плоди. Якого вони кольору? Жовті, оранжеві, червонобокі яблука та зеленкуватожовті груші лежать у гарній вазі. Ми не бачимо на картині людей, господарів помешкання, але дещо можемо дізнатися про них. Вони дуже люблять квіти: щоб рослини не померзли на дворі і ще довго дарували свою красу, їх пересадили у горщики. Кожний горщик акуратно обгорнули у гарний білий папір.

– А якого дня – похмурого чи ясного писав художник свій натюрморт?

– Так, день був сонячний, ясний, радісний, чистий. У кімнаті багато світла, тому падають тіні від квітів, фруктів і посуду. Натюрморт яскравий і радісний.

*2.Словникова робота.*

Жанр, живопис, графіка, композиція, колорит, текстура, фактура, світлотінь, гама кольорів, освітлення.

### *3. Рекомендації до виконання практичної роботи.*

Перед тим, як приступити до написання натюрморту, корисно виконати деякі тренувальні вправи (змішування різних фарб, «технологія» набризку тощо). Корисно виконувати вправи не тільки з натури, а й із пам'яті.

Перш ніж розпочати роботу, художник визначає, з яких предметів складатиметься натюрморт. Потім гармонійно розташовує обрані предмети. Після цього художник знаходить необхідну точку огляду, тобто те місце, звідки він буде писати картину; визначає, розташовування зображення натюрморту на площині аркуша паперу.

## **V. Практична робота**

Етапи виконання роботи.

1. Підготовка робочого місця.

2. Укладання на площині аркуша паперу підготовлених шаблонів (виготовлених шаблонів чи трафаретів вази й інших елементів, листя різних порід дерев).

3. Виконання набризку.

У ході роботи вчитель проводить поточний та індивідуальний інструктаж, стимулює творчу активність дітей,

## **VI. Аналіз дитячих робіт**

### **VII. Підсумок уроку.**

- Що вам сподобалось на уроці?

- Що нового ви дізнались?

- Осені сподобалась ваша активність та робота на уроці, і вона дарує вам свої мелодії (лунають мелодії Чайковського та Вівальді). Загальна оцінка уроку, демонстрація кращих робіт, мінівиставка.

**VIII. Завдання на наступний урок:** дізнатись про графічне мистецтво, різні види графіки, обладнання й матеріали художників-графіків; принести на урок фломастери, кольорові ручки, вугільні стержні.

### Додаток 3.4

#### *Урок математики у 2 класі з використанням мультимедіа<sup>4</sup>*

**Тема.** Таблиці додавання і віднімання числа 6. Застосування переставної властивості при додаванні виду  $5+6$ . Задачі на знаходження суми, що містять вислів «стільки, скільки».

**Мета:** вправляти учнів у застосуванні таблиць додавання й віднімання для розв'язування прикладів, що містять дві дії, та задач; розвивати комунікативні вміння у роботі в групах; виховувати загальну культуру, надавати умови для реального самооцінювання учнів, реалізації їх як особистостей.

#### Хід уроку

##### **I. Організація класу до роботи**

**Вчитель.** Встали, діти. Підтягнулись, одне одному всміхнулись. На урок старання не забудьте взяти. Сіли рівненько. Починаєм працювати.

**Діти.** Ми беремося до справи,  
Не ловитимемо гав.

**Вчитель.** То ж ви просто молодці.

**Діти.** Працювати будем всі!

**Вчитель.** Роботи в нас сьогодні дуже багато. А ще нас чекає багато сюрпризів і несподіванок. Тому що до нас у гості прийдуть герої різних мультфільмів із завданнями.

Сьогодні необхідно:

(*девіз уроку* написаний на слайді 2)

Міркувати — швидко! Відповідати — правильно! Лічити — точно! Писати — гарно!

##### **II. Актуалізація знань учнів**

---

<sup>4</sup> Урок підготувала к.п.н., доцент, викладач коледжу Л.С. Плетеницька

## 1. Перевірка домашнього завдання

-І ось перший гість до нас завітав, якому потрібна допомога. Буратіно до школи не ходив, бо дуже захворів, не читав і не писав і домашнього завдання не виконав. (слайд 3)



А ви виконали домашнє завдання? Допоможемо Буратінові?

\*Вправа «Мікрофон»

- Зачитайте розв'язання задачі № 139
- Як ви розв'язали перших два приклади?
- Які відповіді в третьому і четвертому?
- Діти, чи всі виконали саме так домашнє завдання? Хто припустився помилок? (*Переглядаю зошити, визначаю найохайніше виконану роботу*)( слайд 4)

## 2. Усні обчислення

- А тепер відгадайте загадку і скажіть, хто нам приготував завдання?

- Мужичок - хитрячок

Із голок та шпичок.

Пошив собі піджачок  
І у тому піджачку  
Він гуляє по садку.  
Натикає на голки Груші, яблука, сливки,  
І до себе на обід  
Він скликає цілий рід.

- Допоможіть їжачку назбирати яблук і грушок на обід  
(слайд 5)

84-\*

4+8 13-5

3. Розумова розминка (фронтальна робота)

Знайдіть у кожному рядку зайве число, (слайд 6)

починати відповідь словами: «Я вважаю... На мою



7 2 11 6 4



2 4 6 8 1



думку....»)

12 14 13 18 7

#### 4. Хвилинка каліграфії

- Давайте запишемо дату, коли познайомилися з їжачком.  
А це саме сьогоднішнє число.

Урок продовжить без зупинки



З каліграфічної хвилинки.

Сядемо рівненько,

Цифру введем гарненько.( слайд 7)

Послухайте і скажіть, яку цифру ми будемо писати?

По дорозі їжак біг.

Ніс сім яблук на пиріг.

Двоє впало, покотилось.

Скільки яблук залишилось?(5)

- Правильно!!

- Запишіть у зошиті акуратно і каліграфічно цифру 5.

Збільшіть це число на 2 і запишіть.

Запишіть суму цих цифр.(7)

**Запишіть різницю(3)**

### **III. Робота над новим матеріалом**

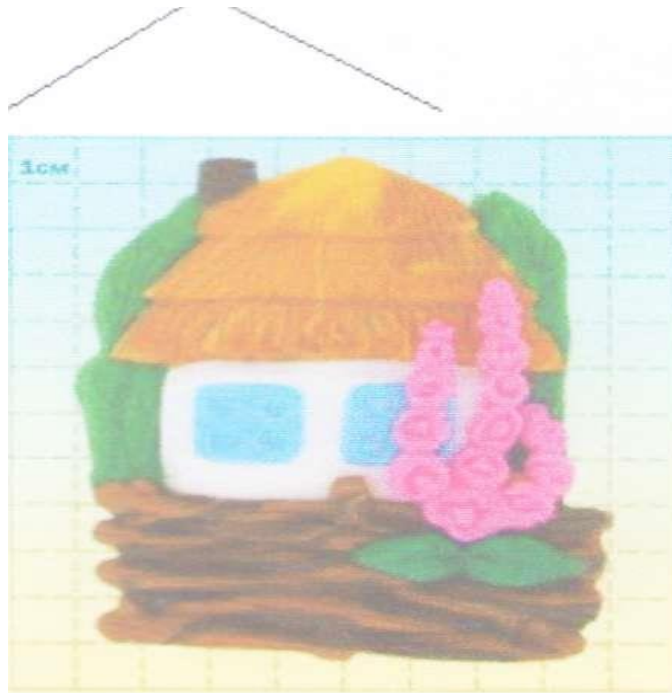
- Діти, ви чули: хтось стукнув у віконечко? Це весела краплинка , яка зветься Капітошка. (слайд 8)

Саме Капітошка приготував всі завдання, які принесли краплинки на вивчення нового матеріалу. Вона допоможе нам скласти табличку додавання і віднімання числа 6.

#### **1. Підготовчі вправи**

Діти повторюють склад числа, (слайд 9)

Завітаємо в гості до будиночка Капітошки і повторимо склад числа 6



	6
	5
	2
	4
	3

## 2. Пояснення нового матеріалу

- Допоможемо цій краплинці скласти табличку додавання числа 6. Діти складають таблицю додавання 6 (слайд 10)

**1 2 3 4 5 6 7 8 9**

- Результат яких прикладів ще треба знайти?
  - Розглянемо суму  $5+6$
  - Другий доданок більший за перший. Поміняємо доданки місцями. Ми уже знаємо,  $6+5=11$ , отже,  $5+6$  теж дорівнює 11
- Далі діти виконують додавання з переходом через десяток частинами

(слайд 11)

$$6+6=6+4+2-10+2=12$$

$$7+6=7+3+3=10+3=13$$

$$8-6=8+2+4=10+4=14$$

$$9+6=9+1+5=10+5=15$$

Учні пояснюють прийоми додавання і віднімання числа 6 частинами

Наступна краплинка пропонує табличку віднімання. (слайд 12)

7-

8-

9-

10-



6=1 і

$$6=2$$

$$6=3$$

$$6=4$$

$$6=5$$

$$6=6$$

$$6=7$$

$$6=8$$

$$6=9$$

### **3. Первинне закріплення**

Книжка вчить чудес без ліку,

Мудріш - наймиліша.

Тому відкриємо її

І попрацюємо скоріше.

Відпочинок у хаті-читальні ( слайд 13)

*Виконайте завдання з підручника*

*Робота в парах «З товаришем на вушко» №133*

*Робота в малих групах:*

1 група (сильніші учні) виконують завдання №135;

2 група (слабші учні) виконують завдання №134

#### **4.Перевірка роботи**

##### **Фізкультхвилинка**

Час настав для відпочинку ,

Проведем фізкультхвилинку.

(Ура! Фізкультхвилинка) ( слайд 14)

#### **IV. Розвиток математичних умінь**

- Хто це так голосно говорить?

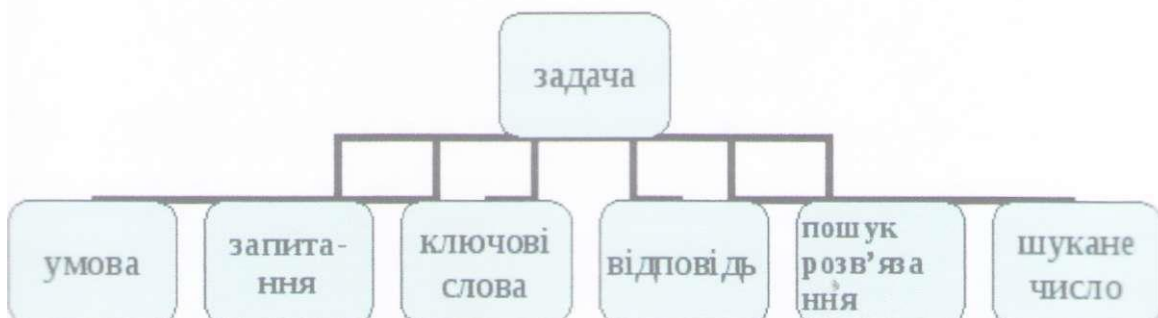
- Та то Вовк і Заєць, як завжди, сперечаються між собою. Вовк твердить, що задачу треба розв'язати дією віднімання, а заєць - додавання.



- Допоможемо їм. ( слайд 15)

1. Вправа «Гронування»

- Що виникає у вашій уяві, коли ви чуєте слово задача?



*Висновок.* Отже, ми повинні вміти розв'язувати задачі.  
Попрацюємо над цим .

## **2. Розв'язання задачі №137**

Учитель проводить аналіз задачі. № 137

- Про кого йдеться в задачі ?
- Скільки грибочків знайшла Надійка ?
- А бабуся?
- Що сказано про маму ?
- Як ви розумієте поняття «стільки ж» ?
- Про що запитується в задачі ?

На слайді з'являється скорочений запис задачі.( слайд 16)

Ми активно знову працювали,

Над задачею творчо мудрували.

Запишемо в зошиті свої думки,

Хай нашим успіхам всі радіють залюбки.

Діти самостійно записують задачу.

- Діти, хто правильно розв'язав задачу: Зайчик чи Вовк ?

## **3. Гра «Забий м'яч у ворота» (завдання 138)**

- А зараз з нашими героями пограємо в гру «Забий м'яч у ворота»

### **V. Рефлексія - підсумок уроку (слайд 17)**

Заглянуло Сонечко до нас на мить,

Дуже швидко час біжить.

Вже підсумки нам потрібно підбити,

Чого зуміли ми досягти?



(На партах лежать аркуші, на яких потрібно з'єднати слова з рефлексією)

З'єднай слова ТАК, НІ, НЕ ДУЖЕ з рефлексією:

Сподобався урок

Почувався впевнено

Було цікаво

Розвивали логічне мислення

Повторили необхідний матеріал

**Метод «незакінчене речення»**

Урок навчив мене

Найцікавіше завдання було ...

Усі ви добре працювали, особливо

Усі ви добре працювали,  
мультитики гарно зустрічали

І всі завдання розв'язали.

Тому сюрприз всі заслужили.

**VI. Домашнє завдання ( слайд 18)**

ВР- с.27,28, завдання139,140.

ДР і СР с.27,завдання139 .

**Оцінювання (слайд 19)**

## Математика 4 клас<sup>5</sup>

Тема уроку. **Додавання й віднімання багатоцифрових чисел. Повторення вивченого матеріалу.**

**Мета уроку.** Систематизувати основні знання учнів про додавання й віднімання багатоцифрових чисел; перевірити, як учні засвоїли теоретичний матеріал та як вміють застосовувати його на практиці; оцінити досягнення учнів в опануванні вивченої теми; закріплювати вміння учнів розв'язувати задачі; вдосконалювати обчислювальні навички; розвивати розумові операції, вміння аналізувати, порівнювати, узагальнювати, класифікувати, розмірковувати; розвивати логічне мислення; виховувати почуття взаємовиручки, взаємодопомоги, інтерес до знань.

**Обладнання.** Мультимедійний проектор, екран, презентація етапів уроку, завдання-картки, індивідуальні картки.

**Тип уроку.** Узагальнення і систематизації знань.

Хід уроку

### **I. Організаційний момент.**

Пролунав і стих дзвінок,

Починається урок! Усміхніться всім навколо

І тоді, обов'язково, день тобі веселим буде!

### **II. Актуалізація набутих знань, вмінь, навичок.**

Сьогодні на уроці ми рушаємо в подорож до країни «Дивосвіт».

Що за транспорт нас чекає? Ми приклади швиденько розгадаємо й назву його прочитаємо.

*Відкрити зошити* (перевірити правильність «положення зошитів, порядок на робочому місці; правильну посадку під час письма, відсутність зайвих предметів)

---

<sup>5</sup> Урок підготувала- к.п.н., доцент, викладач коледжу Л.С. Плетеницька

Математична хвилинка. Каліграфічне письмо: 100 200 300 500 800 (кожне наступне число дорівнює сумі двох попередніх)

Тести:

1. Яку цифру записано:  
у розряді одиниць тисяч числа 987654;  
А 9 Б 8 В 7  
у розряді сотень числа 174832  
А 1 Б 8 В 4
  2. Яке число є добутком чисел 52 008 і 3?  
А 15624 Б 158004 В 156024
  3. У книжці 168 сторінок. Максим прочитав чверть книжки.  
Скільки сторінок прочитав Максим?  
А 42 сторінки Б 82 сторінки В 672 сторінки
  4. Розв'язком якого рівняння є число 510?  
А  $x \cdot 3 = 1500$   
Б  $x : 3 = 170$   
В  $5100 : x = 51$
  5. Яку цифру записано: у розряді десятків тисяч числа 234 567;  
А 6 Б 3 В 4  
у розряді одиниць числа 725194?  
А 4 Б 5 В 7
  6. Яке число є добутком чисел 81007 і 4?  
А 326008 Б 324028 В 32428
- В автопарку стояло 246 автобусів. Зранку на маршрут виїхала третина автобусів. Скільки автобусів виїхало зранку на маршрут?
- А 738 автобусів  
Б 123 автобуси  
В 82 автобуси

\*Усний рахунок «Ланцюжок» (відповіді прикладів у вигляді геометричних фігур - буква на дошці)



$$780 + 152 + 68 - 210 - 590 = 200 \text{ П}$$

$$621 + 204 + 505 - 70 - 960 = 300 \text{ О}$$

$$233 + 185 + 512 - 640 + 152 = 612 \text{ Т}$$

$$326 + 120 + 273 - 610 + 706 = 815 \text{ Я}$$

$$335 + 408 - 109 - 241 + 700 = 1093 \text{ Г}$$

## **ПОТЯГ**

Щоб подорож була вдалою і веселою пасажири потягу повинні виконати декілька завдань.

### *Завдання 1.*

«Мозковий штурм». Повторити математичну термінологію, якою будемо користуватись.

7. Що відбудеться, якщо ми від суми віднімемо доданок?
8. Що одержимо, коли до різниці додамо від'ємник?
9. Що відбудеться, коли добуток поділимо на множник?
10. А якщо частку помножимо на дільник?
11. Що означає збільшити в кілька разів? Зменшити?
12. Як дізнатися, що одне число більше або менше другого?

*Завдання 2.* Розв'язком якого рівняння є число 420?

А)  $4200 : x = 42$

Б)  $x \cdot 2 = 820$

В)  $x : 4 = 5$

*Відповіді.* 1. в, а; 2. в; 3. а; 4. в; 5. б; 6. б, а; 7. б; 8. в; 9. б; 10. б.

### **1. Мотивація навчальної діяльності учнів.**

Всі ви добре рахували, числа різні додавали, віднімали. Чи потрібно це нам для життя й де можна застосувати набуті знання?

### **2. Повідомлення теми й мети уроку.**

Ми над великою темою працювали й часу на пустощі не витрачали. Тому сьогодні продовжимо вправно числа багатоцифрові додавати. Згадаймо також, як їх можна відняти та ще й задачі непрості розв'язати. Сьогодні на уроці ми закріпимо наші знання з теми: «Додавання та віднімання багатоцифрових чисел (Оголошення теми і мети).

### **V. Узагальнення й систематизація знань учнів.**

Ви всі завдання як пасажери виконали вправно. Тому подорож нашу розпочинаймо негайно.

*Перша зупинка* зветься «Загадкова».

Де всіх перевірити чи знаєте ви дещо з природи?

Прийшла до нас бабуся у білому кожусі,

Поля причепурила - пухнастим снігом вкрила.

Відгадайте - хто вона,

ця бабуся чепурна ?

(Зима)

Чому до нас приходять один раз на рік зима, а в Антарктиді майже весь час вона? (*Учні розповідають про зміну пір року*)

Відгадайте ще одну загадку про одне із явищ зими.

Срібна зірка біла - біла,

На долоню теплу сіла.

І як сіла, то й розтала –

Голуба водиця стала.

(Сніжинка)

Сніжинка в нас незвичайна. Вона змусить вас поміркувати, над чим ви сьогодні на уроці повинні попрацювати. (*В середині сніжинки тема уроку*)

\* *Асоціативний куш.* (Учні висловлюють думки, вчитель записує)

Сніжинка присутня буде на уроці весь час, а потім обов'язково перевірить вас.

*Друга зупинка* вже нас зачекалась, а зветься вона «Поміркуй!». Сніжинки, що сипляться з неба, не можуть без хмар, а ну ж бо швиденько ти їх розгадай. (*Завдання у вигляді хмаринок в учнів на картці*)

\* **Робота в парах** (1 пара перевіряє іншу. Перша група - оцінки)

$63263+44756=108019$	$75268-59879=15389$
$62734+29657=92391$	$94265-77092=17173$

Щоб ще краще працювати, треба ще й відпочивати.

Фізкультхвилинка (під музику)

Ось ми й трішки відпочили. Та зібрали нові сили.

Як швидко плине наш час, і *третьа зупинка* вже давно чекає нас. Зупинка зветься «Наукова», за те що вимагає чіткої настанови. Всі повинні слухати уважно, щоб розв'язувати приклади й задачі.

\*Задача (*схема на дошці*)

Смородина - ? 4122 кг.

Вишня - ? 4821 кг.

Малина - ? 3347 кг.

- 1)  $4821 - 4122 = 699$  (кг) - зібрали малини;
- 2)  $4821 - 3247 = 1574$  (кг) - зібрали смородини;
- 3)  $4122 - 1574 = 2548$  (кг) - зібрали вишень.

Відповідь: малини зібрали 699 кг, смородини - 1574 кг, вишень - 2548 кг. (*Вчитель вказує на інший спосіб розв'язання задачі*)

1.  $3247 - 699 = 2548$  (кг) вишень;
2.  $4122 - 2548 = 1574$  (кг) смородини; 3.  $3247 - 2548 = 699$  (кг) малини.

Ще одна зупинка чекає на нас та й зветься вона «Майстер клас!»

\* Геометричний матеріал. Задача на знаходження периметра за формулою.

$$P = 565 + 565 + 275 + 275 = 1580 \text{ м.}$$

## VI. Домашнє завдання.

Все, що ми розв'язували в класі, вдома не забудьте повторити. Задачі й приклади побідні розв'яжіть й оцінку відмінну на контрольній отримайте. Завдання у кожного з вас різні. Тому будьте дуже уважні при виконанні. (*Завдання на індивідуальних картках*)

### |Картка №1

#### Задача

В гаю росло 3086 дерев. Берез і лип - 1795, а лип і дубів - 2069. Скільки берез, лип, дубів окремо росло в лісі?

Приклади

$$(574 + 13 - 27) : 37 = \quad (17 \cdot 15 + 561) : 34 =$$

### Картка №2

Приклади

$$(243 + 168) \cdot 3 - (625 - 497) \cdot 6 =$$
$$(318 + 153) \cdot 2 - (752 - 598) \cdot 5 =$$

Задача

В гаю росло 3086 дерев. Берез і лип -1795, а лип і дубів-2069. Скільки беріз, лип, дубів окремо росло в лісі?

Приклади

$$(574 + 13 - 27) : 37 =$$

$$(17 \cdot 15 + 561) : 34 =$$

### VII. Підсумок уроку.

Всі ви добре працювали, тому й на *зупинку останню* примчали. А зветься вона «Підсумкова».

Що на уроці повторили й пізнали нового?

Чи справдились ваші здогадки, які ви прогнозували спочатку?

Навіщо ми з вами вивчали цю тему? І де знадобляться ці вміння в житті? Сьогодні на уроці ви всі молодці.

**ДЛЯ НОТАТОК**

**ДЛЯ НОТАТОК**

**ДЛЯ НОТАТОК**

**Методичні рекомендації до проведення педагогічної практики напряму підготовки 5.01010201 «Початкова освіта» / Упоряд. Л.М. Прокопів, С.Ю. Довбенко, О.М. Сидорук; відп. за випуск Ю.М. Москаленко, Івано-Франківський коледж ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника .– Івано-Франківськ: 2015. - 224 с.**

**УДК. 371.13.  
ББК 74.204.21**

Комп'ютерна верстка:  
Л.М. Прокопів

Літературний редактор:  
О.М. Сидорук

Підписано до друку 10.07. 2015 р. Папір офсетний. Формат 60×84 1 /16.  
Гарнітура «Таймс». Обл.-вид. арк. 2,06. Умовн. друк. арк.13,2  
Наклад 300 прим. Зам. № \_\_\_\_\_. Здано до друку 5.07. 2015 р.